

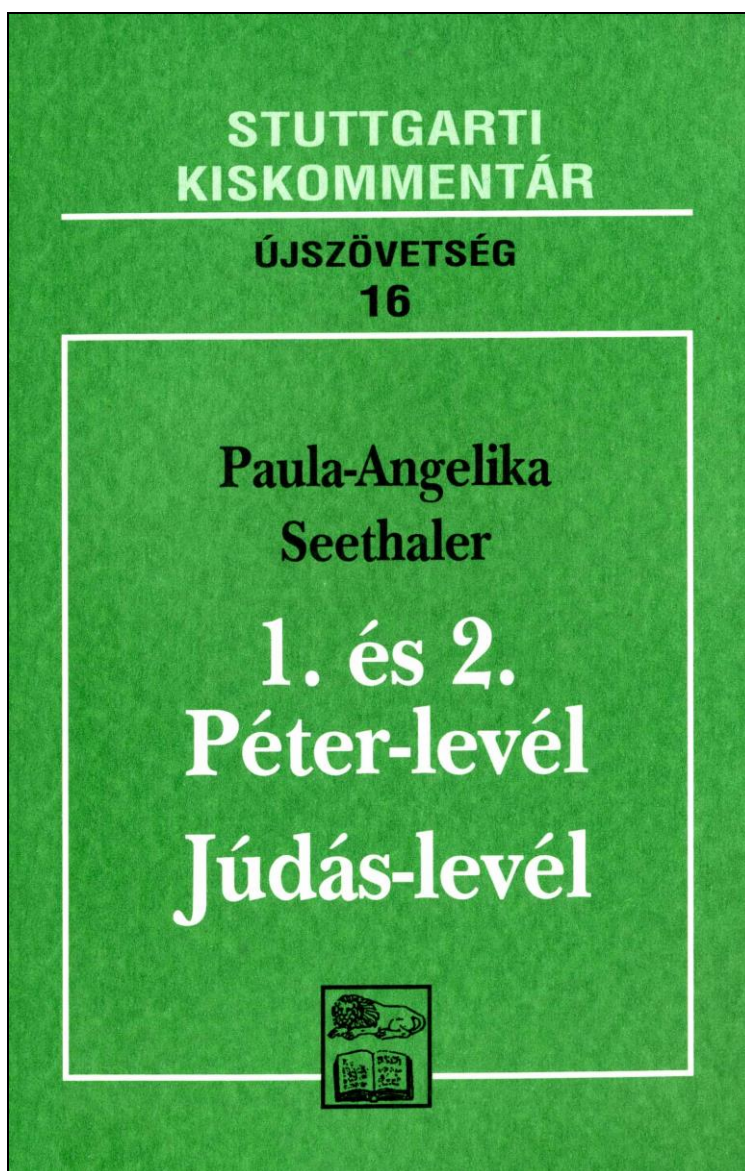
Paula-Angelika Seethaler

1. és 2. Péter-levél

Júdás-levél

Mű a Pázmány Péter Elektronikus Könyvtár (PPEK)
– a magyar nyelvű keresztény irodalom tárháza – állományában.

Bővebb felvilágosításért és a könyvtárral kapcsolatos legfrissebb hírekért
látogassa meg a <http://www.ppek.hu> internetes címet.

Impresszum

Paula-Angelika Seethaler
1. és 2. Péter-levél
Júdás-levél

Az eredeti mű címe:
Paula-Angelika Seethaler:
1. und 2. Petrusbrief / Judasbrief
(Stuttgarter Kleiner Kommentar:
Neues Testament; [N.F.], 16)

A magyar fordítást szerkeszti és kiadja:
Tarjányi Béla

Fordította:
Kocsis Imre

Egyházi jóváhagyással

A könyv elektronikus változata

Ez a publikáció az azonos című könyv elektronikus változata. A könyv 1998-ban jelent meg a Szent Jeromos Bibliatársulat kiadásában, az ISBN 963 85272 9 3 azonosítóval. Az elektronikus változat Tarjányi Béla professzor, a Társulat elnöke engedélyével készült. A könyvet lelkipásztori célokra a Pázmány Péter Elektronikus Könyvtár szabályai szerint lehet használni. Minden más szerzői jog a szerző tulajdonában marad.

A könyv elektronikus változatában megtalálható Péter első és második levelének és Júdás levelének szövege is a Szent Jeromos Bibliatársulat fordításában.

Tartalomjegyzék

Impresszum.....	2
Tartalomjegyzék	3
Péter első levele	5
Első rész: Bevezetés	5
1. A levél címzettjei.....	5
2. A levél megírásának indítéka	5
3. A levél megírásának ideje és helye	6
4. A levél szerzője	6
5. Pszeudoepigráfia	7
Második rész: Kommentár.....	8
I. A kiválasztás kegyelme (1,1-12).....	8
1. A kiválasztottak köszöntése (1,1-2).....	8
2. Újjászületés (1,3-5).....	9
3. Nem látni, mégis hinni (1,6-9)	10
4. A próféták vágya – az angyalok öröme (1,10-12).....	11
II. Az üdvösség kegyelme mint adomány és feladat (1,13-2,10).....	11
1. Legyetek szentek, mert az Isten szent! (1,13-16).....	11
2. A megváltás drága ára (1,17-21)	12
3. Tiszta szívből szeressétek egymást! (1,22-25).....	14
4. Krisztus, a lelki táplálék (2,1-3)	14
5. Krisztus a sarokkő – az egyház az Isten épülete. Isten új népe (2,4-10)	14
III. A világban élő keresztény (2,11-3,12).....	16
1. Tanúságtétel a pogányok között (2,11-12).....	16
2. A keresztények és az állam (2,13-17).....	17
3. A rabszolgák szolgálata – az „Úr” szolgálata (2,18-25).....	18
4. Keresztény szabadság a házasságban (3,1-7).....	20
5. Testvéri szeretet és ellenségszeretet (3,8-12).....	21
IV. Szenvedések a Krisztus-ellenes világban (3,13-4,11).....	22
1. Ne féljete! (3,13-17)	22
2. Krisztussal együtt a szenvedésben és a dicsőségben (3,18-22).....	24
3. A szenvedés megszabadít a bűntől (4,1-6).....	27
4. A végidőbeli üdvösség reménye (4,7-11)	28
V. Az üldözött egyház (4,12-5,11).....	29
1. Az üldöztetés mint keresztény sors (4,12-19).....	29
2. Krisztus nyájának példaképei (5,1-7)	32
3. Buzdítás az éberségre és a szilárd hitre a szenvedések közepette (5,8-11)	34
VI. Testvéri búcsúköszöntések (5,12-14).....	35
A második Péter-levél	37
Első rész: Bevezetés	37
1. A levél megírásának indítéka	37
2. A levél szerzője	37
3. A levél megírási ideje, helye és címzettjei.....	38
Második rész: Kommentár.....	39
I. Köszöntés és áldáskívánság (1,1-2)	39
II. Ismeret és cselekedet (1,3-21)	41
1. Isten ígérete (1,3-4).....	41

2. Kitartás a hitben (1,5-11)	41
3. Apostoli végrendelet (1,12-15).....	43
4. Jézus színeváltozása: a második eljövétel biztosítéka (1,16-21).....	44
III. A tévtanítók (2,1-22)	46
1. Figyelmeztetés (2,1-3)	46
2. Isten büntető igazságossága (2,4-10a)	49
3. Felfuvalkodottság (2,10b-13a)	50
4. Botrányos élet (2,13b-22)	51
IV. Krisztus második eljövetele (3,1-18).....	56
1. A tévtanítók (3,1-4)	56
2. A cáfolat (3,5-7)	58
3. A parúzia időpontja kiszámíthatatlan (3,8-13).....	61
4. Befejező buzdítás (3,14-18)	64
A Júdás-levél	67
Első rész: Bevezetés	67
1. A levél szerzője	67
2. A levél címzettjei.....	68
3. A levél sajátossága	68
Második rész: Kommentár.....	68
I. Köszöntés és áldás (1-2).....	68
II. A tévtanítók (3-16).....	69
1. Indíték (3-4).....	69
2. Isten nem hagy magából gúnyt úzni (5-7)	71
3. Álmodozók (8-10)	73
4. Jaj nekik! (11-16).....	74
III. Buzdítás az állhatatosságra (17-23).....	77
1. Kitartás a hitben (17-21)	77
2. Kitartás a szeretetben (22-23)	78
IV. Befejező dicsőítés (24-25)	79
Függelék	80
Bibliaolvasás – Kérdések.....	80
Irodalom.....	80
A kötet Szerzőjéről.....	81
Szent Péter első levele	82
1. fejezet.....	82
2. fejezet.....	83
3. fejezet.....	84
4. fejezet.....	85
5. fejezet.....	85
Szent Péter második levele	87
1. fejezet.....	87
2. fejezet.....	88
3. fejezet.....	89
Szent Júdás levele	90

Péter első levele

Első rész: Bevezetés

1. A levél címzettjei

Az 1. vers tisztázni látszik e kérdést: a levél majdnem az egész Kis-Ázsia minden keresztényének szól. Mindenesetre köriratról van szó. Ezen adatok ellenére a levélben nincsenek egyedi, felcserélhetetlen helyzetekre való utalások, a fejtegetések sokkal inkább alapvető jellegűek. Ezért az első Péter-levelet levélformában előadott teológiai fejtegetésnek tekinthetjük. Ez egy olyan irodalmi műfaj, amelyet az ókorban igen kedveltek.

Az első Péter-levél joggal tartozik a „katolikus levelek” közé – a görög „katholikosz” szó jelentése egyetemes –, hiszen ez a levél minden idők minden kereszténye számára általános érvényű tanítást tartalmaz.

A katolikus levelek gyűjteményében az első Péter-levél a második helyen áll. Ennek az elrendezésnek az oka egy olyan alapelv, amelyet már gyakran megfigyeltek: a hosszabb iratok állnak előbb. Így a nagy próféták sorrendjét az áthagyományozott könyvek hosszúsága alapján állapították meg. Ez az elv a páli levelekre is érvényes. Bár a görög szöveget tekintve az első Péter-levél ugyanolyan hosszú, mint a Jakab-levél, de utána a jóval rövidebb második Péter-levél következik. A Péternek tulajdonított két iratot minden bizonnyal nem kívánták egymástól elválasztani.

2. A levél megírásának indítéka

A levél megírására a kisázsiai keresztények szorongatott helyzete adott alkalmat. A kereszténység és a pogányság közötti kibékíthetetlen ellentét egyre egyértelműbbé vált. A keresztények visszavonultak a nyilvános élettől, mert az állami ünnepek egyben pogány áldozati ünnepek is voltak, amelyeken krisztushívők nem vehettek részt. Lemondtak a hivatalnoki beosztásokról és a katonai szolgálatról, nehogy a pogány kultuszban való részvételre kényszerítsék őket. Mivel a keresztények vonakodtak attól, hogy a császárt Istennek kijáró tiszteletben részesítsék – ahogy ez a római birodalomban szokásos volt –, az állam ellenségeinek számítottak, sőt vallásgyalázóknak, hiszen nem osztották a pogányok vallási elképzeléseit és szokásait. A hitetleneket kizárták a keresztény istentiszteletből, s ezért a keresztények összejövetelei a pogányok számára titokzatosnak és gyanúsak tűntek. A Krisztus-hívőket emiatt minden gonoszságra képes személyekként tartották számon: rágalmozások, zaklatások és gyűlölködések voltak napirenden. Állami intézkedésekről az első Péter-levélben sehol sincs szó, de elszórtan már bírósági eljárásokra is sor kerülhetett. Ebben a szorongatott helyzetben szükség volt arra, hogy a veszélyeztetett keresztények hitbeli megerősítést, valamint vigasztalást és bátorítást kapjanak.

A levél szerzője rámutat: teljesen természetes, hogy az igazi keresztények más felfogású emberekben megütközést váltanak ki, hiszen ez a helyzet mindig és minden időben fennáll. Azért, hogy a keresztények fájdalmas tapasztalataikon úrrá tudjanak lenni, a levélíró kifejti: éppen a keresztény lét miatti szenvedések jogosítanak fel a reményre.

3. A levél megírásának ideje és helye

A megírási időt illetően a hagyományos magyarázat szerint meghatározó volt az a tény, hogy a levelet hosszú időn keresztül magának Péter apostolnak tulajdonították (aki a hatvanas évek derekán halt meg). Ma azonban már általánosabb álláspont, hogy a levél későbbi időben keletkezett. A megírási időt illetően a levél befejezése nyújt támpontot: „Köszönt titeket a veletek együtt kiválasztott egyház Babilonban” (1 Pét 5,13). A „Babilon” fedőnév Rómára vonatkozólag a zsidó apokaliptikus irodalomban Kr. e. 70 előtt nem mutatható ki. Valószínűleg Jeruzsálem „Róma” általi lerombolását (Kr. u. 70) hasonlították össze Jeruzsálem „Babilon” általi lerombolásával (Kr. e. 587). Az, ahogyan az Ószövetség Babilont bemutatta, Rómára is illett, amelyet a bálványimádás, a bűnös életmód, a kegyetlenség és a hatalomvágy hatott át (ld. Zsolt 137,8; Jer 13,1-14,23; 21,1-10; 47,1-15). A Jelenések könyve is ismételten a szimbolikus „Babilon” nevet használja a keresztényellenes Róma jelölésére (ld. Jel 14,8; 16,19; 17,1-18; 18,1-8.20-24). Az első keresztény évszázad utolsó időszakában ez az összehasonlítás oly közhismert volt, hogy mindenki megértette, zsidók és keresztények egyaránt. Ebben az időszakban keletkezett az első Péter-levél. Ez az irat még nem föltételez hivatalosan elrendelt üldözést. Államilag szervezett keresztényüldözésre csak Domiciánusz császár uralkodásának (Kr. u. 81-96) utolsó éveiben kerülhetett sor. Ennélfogva az első Péter-levél Kr. u. 90 körül keletkezhetett.

Nyitott kérdés, hogy a levél ténylegesen Rómában íródott-e. Egyes kutatók lehetségesnek tartják, hogy a helymeghatározás egyszerűen a „Péter” névhez kapcsolódik. Péter ugyanis Kr. u. 64-ben, legkésőbb 67-ben, Néró császár idejében Rómában szenvedett vértanúhalált.

4. A levél szerzője

A hagyományos állásponttal szemben (a levelet Péter apostol írta) a szentírásmagyarázók ma általában azokat az érveket részesítik előnyben, amelyek azt támasztják alá, hogy a levél nem Péter (1,1) irodalmi alkotása:

1. Péter már halott volt (legkésőbb Kr. u. 67), amikor a levél keletkezett (90 körül).
2. A címzésben a „Péter” (görögül: petrosz, arámul: kefa = kőszikla; ld. Mt 16,17-19) név szerepel, amely valójában az apostol mellékneve, illetve megtisztelő címe. Maga az apostol valószínűleg eredeti nevét – Simon (ld. Mk 1,16; Mt 4,18) – feltüntetve mutatkozott volna be.
3. Végül az is feltűnő, hogy a levélíró sohasem utal a Jézussal való személyes érintkezésből származó tapasztalataira. Csak nagy általánosságban beszél Jézus szenvedésének példájáról, úgy, ahogyan azt minden más keresztény is megtehetné.
4. A levél görög nyelvezete szép, és a stílusa is gördülékeny. Péter, galileai származású lévén, beszélhetett görögül is, de ismerete a mindennapi nyelv szintjét aligha haladta meg.
5. Meglepően sok a páli kifejezésmóddal való érintkezési pont. Háromszor találjuk a „Krisztusban” formulát (1 Pét 3,16; 5,10.14), amely tipikusan páli fordulat. A „kegyelem” (kharisz) kifejezés 8-szor jelenik meg. A levél kezdetét és végét páli stílusban fogalmazták meg. Mindazonáltal a páli teológia egyes fontos témái – például a törvény jelentősége körüli viták – teljesen hiányoznak. Ez késői keletkezési időre utal: olyan időszakra, amelyben a vitás kérdés már régen megoldást nyert.
6. A kisázsiai címzettek Pál apostol missziós területéhez tartoztak. Semmit sem tudunk arról, hogy Péter apostol is folytatott volna missziós tevékenységet Kis-Ázsiában.
7. Szilvánusz (1 Pét 5,12) és Márk (1 Pét 5,13) is Pál apostol kísérői voltak (ld. 2 Kor 1,19; Filem 24).

Nem világos, hogy a páli hagyományok hogyan kerültek kapcsolatba Péter apostol személyével. Itt feltevésekre vagyunk utalva. A két hagyomány összekapcsolása talán azzal áll

összefüggésben, hogy mind Péter, mind pedig Pál Rómában szenvedtek vértanúhalált. Mindenesetre a két hagyomány összeötvözése szintén a levél késői keletkezésére utal.

Mindezek a megfigyelések a pszeudoepigráfia irodalmi eszközére engednek következtetni.

A kérdés, hogy ki írta a levelet, másodrangú, hiszen az újszövetségi kánonba való felvételnél nem egy apostol szerzősége az előfeltétel, hanem az irat sugalmazottsága. Márknak és Lukácsnak, vagyis apostoltanítványoknak az írásai is felvételt nyertek a kánonba. Ugyanígy nagy valószínűséggel állíthatjuk, hogy a Jakab-levél és a Júdás-levél szerzői sem tartoztak az apostolkollégiumba.

Az első Péter-levéltre már a 2 Pét 3,1 utalást tesz, Szent Polikárp püspök pedig idézi is azt a Filippiekhez írt levelében (1,3; 2,1k; 5,3; 7,2; 8,1k; 10,2). Szent Iréneusz (180 körül) Péter apostolt nevezi meg a levél szerzőjének (Eretnekségek ellen IV 9,2; 16,5; V 7,2). Az első Péter-levelet tehát igen hamar felhasználták a keresztény oktatásban.

5. Pszeudoepigráfia

Pszeudoepigráfia szó szerint „hamis felirat”-ot jelent. Azt értjük rajta, hogy egy irat más valakitől származik, mint aki az iratban szerzőként szerepel. Már az „önmaga” személyére történő sok utalás is a pszeudoepigráfia irodalmi eszközét sejteti.

Felmerül a kérdés, hogy egy ismeretlen szerző miként írhatta levelét Péter apostol neve alatt. Olyan irodalmi eljárásról van itt szó, amelyet az ókori Keleten igen kedveltek, s amely az akkori időkben általánosan elterjedt volt.

Filozófusok tanítványai az irataikat gyakran mesterük neve alatt tették közzé. Ez nem „fennhéjázás” akart lenni, hanem éppen ellenkezőleg a szerénység kifejezése volt. A tanítványok nem a maguk dicsőségét keresték, hanem azt kívánták kinyilvánítani, hogy minden tudásuk mesterüktől származik, s tulajdonképpen azok tulajdona, hiszen a tanítvány csak a mester munkáját folytatja. Ugyanez a szemlélet érvényes az ószövetségi pszeudoepigráfia példáira is.

Így például a Pentateuchusz, vagyis a Szentírás első öt könyve, Mózes neve alatt szerepel, holott nem lehet mindent visszavezetni rá. Minden törvénnyel kapcsolatos hagyományt, a későbbi századokból származó bővítéseket és kiegészítéseket is, az ő nevével kapcsolnak össze, mivel a Törvény egészét az általa adott törvények kibontakozásaként fogták fel. Mózes neve tehát nem hamisítást jelent, hanem a Mózes és a törvény közötti kapcsolatot jelzi. A Törvény egészét mózesi törvénynek tekintették.

Ugyanez a helyzet a zsoltárokkal, amelyek többségét Dávidnak tulajdonították. Dávid jól tudott hárfán játszani (1 Sám 16,14-23). Kérdéses, hogy ő maga zsoltárokat költött volna, hiszen a zsoltárok teológusok és bölcsességi tanítók alkotásai. Dávid volt viszont az, aki a frigyláda Jeruzsálembe való átvitelével (2 Sám 6) megszervezte a Jahve-kultuszt, valamint papokat és énekeseket iktatott be (1 Krón 15,1-28). Mint király ő volt a templom ura, s a papok a hivatalnokai közé tartoztak (2 Sám 8,15-18); ő maga volt a legfőbb pap (ld. 2 Sám 6,17-19; 1 Krón 16,1-3). Mivel Dávid nagy gondot fordított a templomi kultuszra, a hagyományban mint a leghíresebb zsoltárköltő élt tovább.

Hasonló módon, a későbbi időben keletkezett bölcsességi iratokat Salamonnak tulajdonították, mivel egyiptomi mintára ő hozta létre Jeruzsálemben a bölcsességi iskolákat az udvari hivatalnokok képzésére. Így vált Salamon a bölcsesség védnökévé.

A pszeudoepigráfia esetében tehát nem hamisításról van szó, hanem olyan irodalmi formáról, amely a késő-judaizmus Biblián kívüli irataiban is szokásos volt. Jézus idejében sok zsidó pszeudonim irat létezett, melyek korábban élt ószövetségi személyek neve alatt voltak forgalomban. Ezek az ősi hagyomány szellemében akartak új kérdésekre választ adni. Ezért nem meglepő, ha a korai kereszténységen belül is fellelhetők pszeudonim iratok.

Második rész: Kommentár

I. A kiválasztás kegyelme (1,1-12)

1. A kiválasztottak köszöntése (1,1-2)

A levélíró, éppúgy, mint Pál, az ókorban szokásos levélformát használja. Először a küldő neve található, majd a címzés következik, amelyhez, köszöntésként, egy jókívánság kapcsolódik. A küldő megnevezésével – „Péter, Jézus Krisztus apostola” – a levélíró arra utal, hogy minden, ami a levélben olvasható, végeredményben az apostolon keresztül Jézusra megy vissza. Címzetteként öt római provincia keresztényei szerepelnek. Ázsia tartomány Kis-Ázsia nyugati tengerpartját, illetve az amögött fekvő területet foglalta magába. Bitínához Konstantinápoly és a Fekete-tengertől délre fekvő vidék tartozott. Pontusz tartomány a Fekete-tenger déli partvidékéhez kapcsolódik, egészen az örmény határig. Kappadócia Kis-Ázsia keleti felén fekszik, Galácia pedig a közepén. Pontusz és Bitínia tartományok azonban már régóta összevont területi egységnek számítottak. Éppen ez a két terület található a felsorolás elején, illetve végén: Pontusz, Galácia, Kappadócia, Ázsia és Bitínia. Ebből arra lehet következtetni, hogy a levélíró nem ismerte pontosan Kis-Ázsiát. Mivel a levelet általános köriratnak szánta, viszonylag nagy területet nevezett meg.

Fontosabb a teológiai szempont: a levél minden kereszténynek szól, „a diaszpórában élő kiválasztott jövevényeknek”. Már a zsidók Isten választott népének tartották magukat: olyan népnek, amelyet Isten a maga számára különített el minden más nemzettől. Mennyivel inkább elmondható a keresztényekről, hogy kiválasztottak, hiszen immáron ők alkotják az új Izraelt és Isten tulajdonul lefoglalt igazi népét. Ugyanakkor „kiválasztott jövevények” ők, nemcsak a római tartományok pogány lakosai között, hanem mindaddig, amíg a földön zarándokolnak. „Jövevény” mivoltuk a kiválasztottságukból következik. Bár a világtól elkülönítve, mégis ebbe a világba „szétszórva” találhatók. Hiszen a diaszpórában, vagyis a szórványban élnek. A szerző itt valószínűleg arra akar célozni, hogy a keresztények mint termékeny vetőmagok „lettek szétszórva” egy pogány környezetben. A kezdeti időszakban a keresztények zsidó szektának számítottak, s részesültek azokban az előjogokban, melyeket a római állam a zsidók számára biztosított. Amikor azonban 62-ben az Úr testvérének nevezett törvénytisztelő Jakabot, Jeruzsálem püspökét is megölték a zsidók, véglegessé és közismertté vált a fiatal Egyház elszakadása a zsinagógától. A keresztények immáron jogfosztottként, védelem nélkül éltek a római birodalomban, s a legkegyetlenebb üldözéseknek voltak kitéve. A levél a nagy keresztényüldözések előestéjén íródott. Az üldözések közepette a keresztények kézzelfogható módon fogják megtapasztalni, hogy jövevények itt a földön, de ez csak kiválasztottságtudatukat és bizalmukat kell, hogy erősítse. Ennélfogva a „kiválasztott jövevények” megszólítás feszültséggel teli kifejezés, amely egyszerre jelent szegénységet és gazdagságot: jelzi egyrészt a világban való hazátlanságot, másrészt a vetőmag szerepét a világ üdvösségéért.

A kiválasztás alapja Isten előreelrendelése. A görög szövegben az „előretudás” áll, amely azonban Isten esetében sohasem önmagában álló tudás, hanem mindig elrendelő tudás, vagyis előreelrendelés, határozat. A kiválasztott arra a megszentelésre lett rendelve, amelyet Isten Lelke valósít meg. Csak Isten szentelhet meg minket, az ember önmagától nem képes rá. A keresztségben – Isten alapvető tetteként – valósul meg megszentelődésünk, de Isten azután is folytatja megszentelő tevékenységét, mégpedig a szentségek útján, illetve minden kegyelem és ajándék által, melyeket szeretete révén állandóan megkapunk. Az Istentől való kiválasztás és megszentelés ugyanakkor engedelmisségre kötelezi az embert. Mit ért a levélíró ezen az

engedelmességen? Isten kinyilatkoztatásának és Jézus Krisztus megváltásának a hívó elfogadását. A megváltásban való részesedést a levél szerzője egy olyan ószövetségi képpel fejezi ki, amely az ősegyház keresztényei számára érthetőbb volt, mint számunkra: „Jézus Krisztus vérével való meghintés”. Ez a Krisztus üdvözítő halálába való bekapcsolódást vagy bevonást jelenti. A vérrel való meghintés képe a Kiv 24,8-ra utal, amely arról számol be, hogyan lett Izrael a Sínai-hegynél a vérrel való meghintés által az Istennel való szövetség részese, és hogyan vált Isten kiválasztott népévé. A vérrel való meghintés ószövetségi rítusának előképi jelentése volt. Az Újszövetségben való beteljesedésre irányult, vagyis a megváltásra, amely Krisztus vérében, az új és örök szövetség vérében valósult meg.

A szerző már a levél elején megnevezi az Atyaistent, a Lelket és Jézus Krisztust, s ezzel üdvösségünk hármass forrására utal. Az üdvösség ugyanis az Atya akaratán alapul, a Szentlélek megszentelése által jut el hozzánk, és a Krisztussal való üdvözítő közösségben nyeri el teljességét.

A levélíró a címzéshez – köszöntésként – jókívánságot mellékel: „Kegyelemben és békében egyre bővebben legyen részetek!” A „kegyelem és béke” kifejezés olyan köszöntési formula, amely Szent Pál minden levelében megtalálható. Pál előtt a formula nem volt ismert, s bizonyára a népek apostola hozta azt létre. A „kegyelem” szón Istennek a bűnös emberhez való jószágos és irgalmas odafordulását kell értenünk. A szó Isten öröktől fogva elhatározott üdvözítő cselekvését jelzi, amely Krisztus megváltó tettében lett nyilvánvaló és hatékony, és amely az Istennel való közösségbe von be minket. A jókívánság ezért a kegyelemhez a békét is hozzákapcsolja. A bibliai szóhasználatban a béke jelentése: jólét, egészség, mindannak birtoklása, ami az embert belsőleg és külsőleg boldoggá teszi. A béke tehát lényegében a végső, végidőbeli üdvösség, az Istennel való örömteli közösség állapota. Ebből kifolyólag a szerző a megváltásban, az örök üdvösségben és Isten boldogító életében való részesedést kívánja olvasóinak.

A levél kezdete teljes mértékben eredeti. Benne a szerző levelének tartalmát vetíti előre.

2. Újjászületés (1,3-5)

Az ókori levélben a bevezető köszöntések után a küldő általában a címzettek jó egészségéért adott hálát az isteneknek. Ez a szokásos hálaadás a keresztény levelekben tartalmilag sokkal gazdagabb.

A levélíró csodálatos dicsőítés formájában a legalapvetőbb kegyelemért, az újjászületésért ad hálát Istennek. Miként a természetes születés új kezdetet jelent, úgy az, amit Isten a kiválasztottakkal tesz, valami egészen újat eredményez. Isten a kegyelmével új teremtményt hoz létre. Ez a keresztségben történik.

A levél szerzője egyúttal azt a célt is megnevezi, amelyre újjászületésünk irányul. Ez az élő remény, amelynek feltétlen bizonyosságát Jézusnak a halálból való feltámadása adja meg. „Élő” annyit jelent, mint erőteljes és hatékony, szemben a halottal, élettelenlennel és nem létezővel. Az a kijelentés, hogy Isten nagy irgalma által a „reményre” születtünk újjá, két dolgot juttat kifejezésre: egyrészt tudatosítja, hogy az újjászületés Isten szabad és ingyenes ajándéka, az ő nagy irgalmából fakadó tett; másrészt jelzi, hogy az új élet még a remény tárgya, vagyis még nem a végleges birtokunk.

Ennek a reménynek a lényegét fejtegeti továbbra is a szerző. Célja, hogy olvasóit éppen a megpróbáltatásokkal és szenvedésekkel szemben tegye szilárdná a reményben. Tudatosítja számukra, hogy az újjászületettek olyan dicsőséges örökség vár, amely mentes minden földi fogyatékoságtól és bizonytalanságtól. A levélíró azt is közli, milyen módon lehet biztosan szert tenni az örökségre: a hit által. Az viszont, hogy a hit is kegyelem, a következő mondatban jut világosan kifejezésre: „Isten ereje megőriz titeket a hit által az üdvösségre.” Itt Isten üdvözítő akarata válik nyilvánvalóvá, Istené, aki a hit által hatékonyan oltalmazza a

kiválasztottakat. A „hit által” kifejezés Pálnál nem kevesebb, mint 16-szor fordul elő; az Újszövetségben egyébként csak egyszer, mégpedig az Apostolok cselekedeteiben szerepel. Tehát itt is félreismerhetetlen a páli hatás. A „hit által” azt jelenti, hogy Isten a hiten keresztül cselekszik bennünk. A szövegben nem a „hit miatt” formula olvasható, amely azt jelentené, hogy a hit a mi teljesítményünk, amelynek viszonzásául adja meg Isten az üdvösséget. Isten ezen különleges oltalma nélkül senki sem érheti el a célt, főleg nem azokban a szükséghelyzetekben és szorongatottságokban, amelyek a végidőben következnek majd be, amikor Isten üdvössége, a világ végső beteljesedése mindenki számára nyilvánvaló lesz. Miként az Újszövetség szinte valamennyi könyvében, úgy itt is Krisztus második eljövetele a hön óhajtott cél, amely nem a messzi távolban található, hanem – az ősegyház hívő várakozása szerint – igen közel van már. Krisztus második eljövételét olyan erőként fogták fel, amely hatást gyakorol a jelenre, s amely az egész életet formálja és áthatja. Ezért mondja az Apostol, hogy az üdvösség „készen áll”.

3. Nem látni, mégis hinni (1,6-9)

A készen álló üdvösségben van a keresztények minden öröme. Az üdvösség közelségének a biztos tudatában ők már most örvendeznek, a jelen sokféle szorongatásai ellenére is. Ezek, bár terhesek, mégis az eljövendő, végső üdvösséghez viszonyítva csak rövid időtartamúak, és – ebben az értelemben – jelentéktelenek. A szenvedéseken és megpróbáltatásokon nem általános emberi szenvedések értendők, hanem azok a szidalmazások és üldözések, melyeket a keresztényeknek éppen keresztény mivoltuk miatt kell elszenvedniük.

A szerző meg is indokolja, miért „kell” a híveknek Isten elhatározása szerint szomorkodniuk: hogy a hit megtisztuljon, és a veszendő aranyból értékesebbé váljon. A Szentírás az ember megtisztítását gyakran hasonlítja az arany tűzben történő megtisztításához (ld. Bölcs 3,6; Sir 2,5). Az első Péter-levél elmélyíti a hasonlatot, amikor hangsúlyozza, hogy az értékes arany veszendő, a megtisztított hit azonban az örök életre vezet át.

Ez a megtisztított hit megdicsőíti Istent a világ nyilvánossága előtt, ugyanakkor Isten részéről maga is dicséretet, dicsőséget és tiszteletet kap. Minthogy a dicsőség végeredményben csak Istent illeti meg, az Isten dicsőségében való részesedésre, a Jézus Krisztussal való közös megdicsőülésre történik itt benn foglaltan utalás. Ez az idők végén, Jézus Krisztus megjelenésekor következik majd be. Jézus Krisztus nevének említése a 7. vers mondatának végén alkalmat ad a levélírónak arra, hogy Jézust a hit középpontjaként mutassa be, és hangsúlyozza: az egyház a hit által élő közösségben van Jézussal. A levél olyan hívőknek íródott, akik – ellentétben Jézus tanítványaival – Krisztust már nem látták, mégis szeretik. Nem látni és mégis hinni, nem látni és mégis szeretni: ezekben az ellentétpárokból fejeződik ki a keresztények sajátos helyzete az ősegyház második nemzedékétől kezdve egészen az idők végéig. Mégis kimondhatatlan, természetfeletti öröm kíséri ezt a hitet. A hívő ember ugyanis az üdvösség reményében él, abban a biztos várakozásban, hogy Isten üdvözítő cselekvése az emberek iránt biztosan eléri célját. Erre Isten hatalma a biztosíték. Ezért lépi túl az öröm a természetes, emberi mértéket: szavakban kifejezhetetlen. A hit életaktus, nem pusztán gondolati aktus: egy cél felé való törekvés, célra irányulás. A levélíró ezen a ponton nevezi meg a célt: a lelkek üdvössége. Ez a kifejezés csak itt található meg az Újszövetségben. A Biblia nyelvén a „lélek” az „életerőt”, az „életet”, lényegében az egész embert jelenti. A „lélek” szó a személyes névmás helyett is állhat. Az említett kifejezést ezért így is fordíthatjuk: „üdvösségtek”.

A levélíró voltaképpen azt kívánja bemutatni, hogy valóságos alapja van az örömnak. A különféle támadások és nehézségek közepette ugyanis a keresztények könnyen elveszthették az örömről való képességüket.

4. A próféták vágya – az angyalok öröme (1,10-12)

A 10-12. versek az apokaliptika fogalomvilágából származnak. Az apokaliptikus szerzők a történelem céljaként várják az üdvösséget, s egyúttal tudni és kiszámítani akarják a beteljesedés időpontját. Itt az első Péter-levélben a bibliai próféták az apokaliptikus-keresztény teológia nézőpontja szerint jelennek meg. Az apokaliptikus szemléletben a próféták – eredetileg az emberek minden istenellenes magatartásának bírálói – a jövő hirdetőivé válnak (10-11. v.). Ezek az Isten szolgálatában álló férfiak csak távolról láthatták a mostani üdvösséget, mégis szívük minden erejével vágyakoztak utána. Kinyilatkoztatást kaptak azonban arról, hogy nem érhetik meg az üdvösség idejét itt a földön. Jövendőléseikkel „nektek” szolgáltak, mondja a levél szerzője. A keresztény közösségek abban a páratlan kegyelemben részesültek, hogy az évszázadok óta egyre sürgetőbben várt messiási üdvidőben élhetnek. Az ószövetségi iratokban előrehirdetett üdvösséget a levélíró Krisztus kínszenvedéseiben és megdicsőülésében foglalja össze. Az eredeti görög szövegben többes számú forma található: „szenvetések” és a „rájuk következő dicsőségek”. Ez utóbbi kifejezés a feltámadást, a mennybemenetelt, a Lélek kiárasztását és az idők végén bekövetkező második eljövetelet jelölheti. A keresztény apokaliptikusok tudták, hogy lejárt a várakozási idő. Őket már nem a jövő érdekelte, hanem a jelen. A hívek már most részesülnek Krisztus szenvedéseiben, ugyanakkor arra is ismételtelen fel kell hívni figyelmüket, hogy Krisztus dicsőségének is részesei lesznek.

Amikor keresztény teológusok azon a nézeten voltak, hogy a próféták Krisztus Lelke által hirdették az ígét, akkor az üdvtörténet egységét juttatták kifejezésre. A 11. vers szerint a próféták a jelen szolgálatában álltak: „nektek” szolgáltak. Ennélfogva az ígéret és a beteljesedés egymással szemben áll. A szerző ezen a módon tudatosítja a hívekben, hol is állnak ők a történelem folyamatában: a végidőben. Ehhez azonban katasztrófák, valamint az igazak üldöztetései is hozzátartoznak, ám mindezek a végső üdvösségbe torkollanak.

A 12. vers így folytatódik: „...amit most az evangélium hirdetői feltártak nektek az égből küldött Szentlélek által.” A szöveg a misszionáriusokról csak nagyon rövid említést tesz. Semmilyen név nem szerepel, sem Szent Pálé, sem pedig a levélíróé. Ez az anonim nyelvezet minden krisztushívőnek szól, hiszen minden keresztény közösség misszionáriusoknak köszönheti megtérését.

A 12. vers vége még egy új gondolatot tartalmaz: „Ennek szemlélésére vágyakoznak az angyalok is.” A görög szövegben arról van szó, hogy az angyalok a magasból lehajolva kívánnak bepillantást nyerni. Az elképzelés lényege: az angyalok az égből igen mélyen lehajoltak, hogy láthassák, milyen nagy dolgot művel Isten a földön. Ez a szemléletes kép a szorongattatások közepette élő olvasókban még jobban tudatosítja Isten üdvözítő tevékenységének a nagyságát, s egyben azt is kifejezi, hogy ők azok az irigylésre méltóan szerencsések, akik számára az egyház a Szentlélek működése által meghirdeti és közvetíti a hön óhajtott üdvösséget. Immáron csak az a feladatuk, hogy ezt az üdvösséget szilárdan megtartsák, hogy mindörökké birtokolhassák majd.

II. Az üdvösség kegyelme mint adomány és feladat (1,13-2,10)

A levél első részében a szerző Isten kegyelmi működésének a nagyságát mutatta be, most pedig az abból fakadó kötelezettségekre irányítja a figyelmet. A 2,10-ig általánosabb témákat tárgyal.

1. Legyetek szentek, mert az Isten szent! (1,13-16)

A szerző képletes formában szólít fel a készenlétre. A 13. vers kezdete szó szerinti fordításban így hangzik: „Ezért övezzétek fel elmétek csípőit, legyetek józanok!” Ez a kép arra

az ókori szokásra utal, amely szerint az utazáskor, a munka vagy a harc folyamán övvel kötötték fel a hosszú és széles köntöst, hogy ne legyen akadályozó. A képpel a lelki készenlétre buzdít a levélíró. De mire is irányuljon az ember belső világa? A 7. vershez hasonlóan a 13. versben Jézus Krisztus megjelenéséről van szó: „Bízzatok teljesen abban a kegyelemben, amely Jézus Krisztus megjelenésekor osztályrészül jut nektek.” A készenlétnek tehát abban kell állnia, hogy gondolkodásunk és akaratunk határozottan Krisztus második eljövételére irányul, amellyel üdvösségünk a beteljesedéséhez érkezik majd. Amikor a levélíró nemcsak a készenlétre, hanem a józanságra is buzdít, akkor a féktelen rajongástól akarja óva inteni olvasóit: életüket és életkörülményeiket Krisztus eljövételére való tekintettel helyesen és tárgyilagosan kell megítélniük.

Isten szavának hallgatása olyannyira a keresztény élet lényege, hogy a szerző az olvasókra a „hallgatás”, illetve az „engedelmesség gyermekei” megnevezést használja. Az engedelmesség teljes szakítást jelent a pogány múlttal, amelyet a levélíró a „tudatlanság” szóval jellemez, mivel a zsidók azokat nevezték pogányoknak, „akik nem ismerik Istent” (ld. Zsolt 79,6; Jer 10,25). Aki nem ismeri Istent, nem is élhet akarata szerint. Ezért a szerző arra inti a pogánykeresztényeket, hogy éberek legyenek, és ne essenek vissza régi bűneikbe. Inkább szentek legyenek, mert az Isten szent. A 16. versben a levélíró – kicsit lerövidítve – a Lev 19,2-t idézi: „Legyetek szentek, mert én, az Úr, a ti Istenetek, szent vagyok.”

Isten a teljességgel szent. Szentsége „elkülönültséget” jelent. Isten a teljesen más: különbözik minden teremtet dologtól, és végtelen módon felette áll a teremtményeknek. Isten szentsége úgy jelenik meg, mint megközelíthetetlen, félelmet keltő fenség, s egyben úgy is, mint vonzó és boldogító hatalom. Ebben a feszültségben rejlik Isten szentségének a titka. Felfoghatatlan szeretetből Isten az emberekre is ki akarja terjeszteni a szentségét. Ezért különít el maga számára egy szent népet, amelyet szentségének részesévé tett a keresztségben, s amely egészen Őhozzá tartozik. A szent nép Isten szentségébe épült bele. Szükséges azonban, hogy az Istentől adományozott szentség, az Istenhez való tartozás, Istennek megfelelő cselekvésben mutakozzék meg. Amíg az Isten szentként cselekszik, amikor feltétlen szeretettel akarja saját lényegét, addig a teremtmény akkor szent, ha engedelmesen átadja magát Isten szent akaratának, vagyis ha egész életét Isten kinyilatkoztatása szerint alakítja.

2. A megváltás drága ára (1,17-21)

Mi keresztények Atyának nevezhetjük az Istent. De az istengyermekségre való kiválasztás tudata nem válthat ki hamis biztonságérzetet, mintha az örök üdvösség már magától értetődő dolog lenne. Mivel csak a szent élhet Istennel közösségben, ezért Isten szentsége ítéletté válik, amely – megvesztegethetetlenül – a tettek alapján fizet meg mindenkinek. Ez okból kifolyólag buzdít a levélíró az istenfélelemre is. Istent félni annyit jelent, mint fenséges szentségéről meggyőződve lenni, őt imádni, tisztelni és szeretni, valamint minden Istennel ellentétes dologtól óvakodni. Ez a „zarándoklástok” idejére érvényes. Itt ismét a keresztények elkülönülésére, a környezettől való elszigeteltségére történik utalás (ld. 1. v.).

A szerető istenfélelem indítékaként a levél szerzője megváltásunk magas árát nevezi meg. Nem aranyon vagy ezüstön (ld. Iz 52,3) szabadultak meg a pogánykeresztények attól az értéktelen életmódtól, amelybe származásuk révén kerültek (18. v.), hanem Jézus Krisztus drága vére által (ld. Zsid 9,12). A szerző a 18. és 19. versekben egy sor olyan kifejezést és képet használ, amelyek a pászka-hagyományra utalnak. A MTörv 7,8-ban például ezt olvassuk

„Mivel szeretett benneteket az Úr, és megtartja esküjét, amelyet atyáitoknak tett, ezért vezetett ki erős kézzel és szabadított ki a szolgaság házából, a fáraónak, Egyiptom királyának kezéből.”

Az Egyiptomból való szabadulás „kiváltás”-ként való értelmezése a deuteronomista és deuteronomisztikus teológia sajátossága (ld. MTörv 9,26; 13,6; 15,15; 24,18; Mik 6,4). Magától értetődő, hogy a „bárány” és a „vér” a pászka ünnepéhez tartoznak. A Kiv 12,5-7-ben a következő kultikus utalásokat olvassuk:

„Az állat legyen hibátlan, hím és egyéves. Vehettek bárányt vagy kecskét. Tartsátok a hónap tizennegyedik napjáig. Akkor Izrael közösségének egész gyülekezete a két este között vágja le. Vegyenek a véreből és kenjenek belőle annak a háznak két ajtófélfájára és szemöldökfájára, amelyben elköltik.”

Az ősegyház Jézus halálát már igen korán összefüggésbe hozta a pászka ünnepével, hiszen Jézus a „9. óra” (a mi időszámításunk szerint d.u. 3 óra) táján halt meg, amikor a templomban leölték a húsvéti bárányokat. Ezért írhatja már Pál apostol is a korintusiaknak:

„Húsvéti bárányunkat, Krisztust feláldozták.” (1 Kor 5,7)

A János-evangélium is húsvéti áldozatként fogta fel Jézus halálát. Erre utalnak a szenvedéstörténet következő megjegyzései:

„Amikor azonban (a katonák) Jézushoz értek, látták, hogy már meghalt. Ezért nem törték meg a lábszárát...” (Jn 19,33)

„Ez azért történt, hogy beteljesedjék az Írás: `Csontját (a húsvéti báránynak) ne törjétek!’” (Jn 19,36 = Kiv 12,46)

A „hibátlan és szeplőtelen” bárány kifejezés a Zsid 9,14-re is emlékeztet:

„...mennyivel inkább megtisztítja lelkiismeretünket a holt cselekedetektől Krisztus vére, aki az örök Lélek által saját magát adta szeplőtelen áldozatul az Istennek, hogy az élő Istennek szolgáljunk.”

A Jelenések könyvében pedig a bárány képében jelenik meg a megdicsőült Úr: a bárány „mintegy leölve” áll (Jel 5,6) és dicsőítést kap (Jel 5,9-10). Az első Péter-levél szerzője tehát teljes mértékben az őskeresztény hagyomány talaján áll, amikor Krisztus megváltó művét, amely a feltámadásban érte el a teljességét, pászka-ünnepként fogja fel.

A 20. versben a levélíró új érvet hoz fel, hogy olvasóit Istennek tetsző életmódra buzdítsa. Isten már a világ teremtése előtt elhatározta az emberek üdvösségét, de ez a titok csak Jézus Krisztus eljövételével lett közismert. Ez a gondolat is az őskeresztény teológiához tartozik. Legszebb megfogalmazása talán a Kolosszei levélben található:

„Ennek lettem szolgálja (– Pálról van szó –), Isten rendeletéből, amelyet értetek kaptam, hogy az Isten szavát egészen érvényre juttassam: azt a titkot, amely korszakok és nemzedékek óta rejtve volt, s amelyet most szentjeinek kinyilatkoztatott. Velük akarta megismertetni az Isten, milyen fönséges gazdagságot rejt a pogányok számára ez a titok: Krisztus bennetek a megdicsőülés reménye.” (Kol 1,25-27)

Pál már a Rómaiakhoz írt levelének végén e témával kapcsolatos őskeresztény himnuszt idéz (Róm 16,25-27). Ebből biztosan következik, hogy az üdvösség hajdan elrejtett, de most nyilvánvalóvá vált titkának gondolata igen korán megszületett (ld. még 1 Kor 2,7; Ef 3,5.9; 2 Tim 1,9-10).

Krisztus által jutottak el az olvasók az igaz Istenbe vetett hitre. A „Krisztus által” formula ismét Pál apostolra jellemző nyelvi sajátosság (ld. 1 Kor 8,6; 15,21; 2 Kor 1,5; 3,4 stb.). Jézus feltámadása és megdicsőülése nyilvánítja ki, hogy az Isten élő Isten, aki a halálból életre támaszt, és ezáltal reményt ajándékozik. Csak a reménnyel párosult hit tud az élet nehézségei közepette kitartani és helytállni.

3. Tiszta szívből szeressétek egymást! (1,22-25)

A 15. versben a szerző általános formában szólított fel az életszentségre. Most a testvéri szeretetet állítja követelményként az olvasók elé. A testvéri szeretetnek az igazsággal, vagyis az Isten valóságával szembeni engedelmességből kell fakadnia. Aki megnyílik az evangélium hirdetésének, mélyreható változást él át: „újja születik”. Hasonló gondolatot fogalmaz meg Szent Pál a Korintusiaknak írt első levelében (4,15): „Az evangélium által én adtam nektek életet Krisztus Jézusban.” Az első Péter-levél szerzője továbbra is a képes beszédet követi, amikor az Isten szavát romolhatatlan magnak nevezi. Hogy az Isten szava mennyire élő és maradandó, azt a levélíró az Iz 40,6-8-ból vett idézettel szemlélteti. Az idézet az Ószövetség görög fordításának felel meg. Tehát nem csak a keresztség, hanem már az evangélium élő szava is életet és üdvösséget ad, megteremti az új embert olyan kegyelmi újjászületés által, amely igazi, képmutatás nélküli és segítőkész testvéri szeretetre ösztönöz. A keresztény közösség tagjait őszinte és szívélyes szeretet kell, hogy egymással összekösse, mert a pogány környezetben csak így találják meg a szükséges támaszt ahhoz, hogy minden nehézség közepette ki tudjanak tartani.

4. Krisztus, a lelki táplálék (2,1-3)

A testvéri szeretet megköveteli, hogy mindent félretegyünk, ami akadályként az útjában áll. A levél szerzője közösségellenes magatartásformákat sorol fel, s így összhangba kerül az ószövetségi próféták kritikájával: Istent ugyanis csak ott lehet szolgálni, ahol az emberi kapcsolatok rendben vannak. A levélíró egy ún. „Bűnkatalógust” iktat itt be, amelyhez hasonló az Újszövetség más helyein is található (ld. Róm 1,29; Kol 3,8). Ezután a szerző ismét az újjászületésre utal. Újszülött gyermekek módjára kell a keresztényeknek felnőniük az üdvösségre. Ám ez csak úgy lehetséges, ha – a csecsemőkhöz hasonlóan – egész lényükkel vágyakoznak az anyatej után, a tiszta, szellemi tej után, amely az evangélium szavát jelképezi. A keresztények már megtapasztalták az Úr jóságát, s ezért egyre jobban vágyakozhatnak ezen lelki táplálék után. A 3. versben a szerző a Zsolt 34,9-et idézi.

Vitatott, vajon a levél olvasói a „tej” szót a misztériumvallások háttérében értelmezhetnék-e esetleg másként is. Ismert volt ugyanis az az elképzelés, hogy a tej mint szent ital a „beavatottaknak” halhatatlanságot közvetít, az istenség részesévé tesz.

Mindenesetre a szerző „beavatottakhoz” szól, akik tudják, milyen jó az Úr: akik az ő jóságát, kegyelmét és szeretetét már megtapasztalták.

5. Krisztus a sarokkő – az egyház az Isten épülete. Isten új népe (2,4-10)

A levélíró ismét a Krisztussal való élő közösségre irányítja a figyelmet. Krisztust élő kőnek nevezi, s ezen a Feltámadottat érti, aki legyőzte a halált. Az emberek a keresztre feszítés által vetették el ezt az értékes követ. Krisztussal közösségben a keresztények is élő kövekké válnak: Krisztusra mint alapra ráépülve, és egymással a szeretet köteléke által összekapcsolva, lelki épületté, egyházzá formálódnak. Ám Isten házához a szent papság is hozzátartozik, amelynek az a feladata, hogy Istennek áldozatot és dicsőítést ajánljon fel. A lelki háznak lelki kultusz felel

meg. Az Ószövetséggel szemben nem anyagi áldozatok, állat-, étel- és illatáldozatok szükségesek, hanem lelki áldozatok. Az Újszövetség a következőkről tesz említést: a hit áldozata (ld. Róm 12,1), a szeretetszolgálat (ld. Fil 4,18; Mk 12,33), a dicséret áldozata (ld. Ef 5,19-20), az apostoli szolgálat fáradalmi, a vértanúság (ld. Fil 2,17), s végeredményben minden erkölcsös cselekedet. Ezek az áldozatok csak Krisztushoz kapcsolódva és Vele közösségben Istennek tetsző áldozatok, hiszen Krisztus az új szövetség egyetlen főpapja, aki egyúttal az egyetlen Istennek tetsző áldozati adomány (ld. Ef 5,2).

A levélíró csak most (6. v.) hozza az Izajástól vett idézetet, amely fejtegetéseinek kiindulópontjaként szolgált. Ismét az Ószövetség görög fordítása, a Szeptuaginta szerint idéz (ld. a „Szeptuaginta” című kitérést az 51. oldalon). Izajás kijelentésének (Iz 28,16) értelme vitatott. H. Wildberger így vélekedik: „A biztonságot és üdvösséget nyújtó alapkő a hit, amely Jahve üdvözítő ígéretét komolyan veszi.”

Az arám fordítás (Targum) az izajási kijelentést már messiási értelemben fogja fel:

„Íme, egy királyt rendelek Sionban,
erős királyt, aki hatalmas és félelmetes.”

Ez alapján érthető, hogy a messiási értelmezés a keresztények körében hamar elterjedt.

Azok, akik Krisztusra, az értékes sarokköre épülnek, a Krisztushoz való tartozásuk miatt már most tiszteletben részesülnek, amely a maga nagyságában és dicsőségében csak a beteljesedéskor mutatkozik majd meg. A hitetleneknek viszont, akik nem voltak hajlandók engedelmeskedni az evangéliumnak, Krisztus a botlás kövévé válik, amelyen megbotlanak.

A 7. és a 8. versekben a levélíró két bibliai helyet kapcsolt össze:

„A kő, amit az építők elvetettek,
szegletkövé lett.” (Zsolt 118,22)
„Ő a szentély, a botlás köve és a botránkozás sziklája.” (Iz 8,14)

A Rómaiakhoz írt levelében Pál apostol hasonlóképpen ötvözte össze az Iz 8,14-et és 28,16-ot:

„A botlás kövét és a botrány szikláját teszem le Sionban,
s nem vall szégyent, aki hisz benne.” (Róm 9,33)

A Zsolt 118,22 mondatával fejezi be Márk a gonosz szőlőművészekről szóló példabeszédet (Mk 12,10). A Csel 4,11-ben ez a zsoltárvers Péter beszédében jelenik meg. Mindez jól mutatja, hogy a kiválasztott és elvetett kőről szóló ószövetségi mondások mennyire közkedveltek voltak az ősegyházban. Az első Péter-levél szerzője azonban egészen sajátos módon alkalmazza azokat. Őt a lelkek megkülönböztetése érdekli. Jól ismeri a hitnek és a hitetlenségnek az összeütközését, amely a keresztények számára szenvedést jelent. Ezért újból a kiválasztottságuk nagyságát állítja szemük elé, mégpedig ismét olyan szavakkal, melyek egykor Isten ószövetségi népére vonatkoztak:

„Ha tehát hallgattok szavamra és megtartjátok szövetségemet, akkor az összes népek között különleges tulajdonommá teszlek benneteket, hiszen az egész föld az enyém. Papi királyságom és szent népem lesztek.” (Kiv 19,5-6)

Az Ószövetség görög fordításában a „királyi papság” kifejezés áll.

„A nép, amelyet magamnak alkottam,

hirdetni fogja dicsőségemet.” (Iz 43,21)

A görög fordításban a „hőstettek” forma olvasható.

A Kiv 19,6-ra a Jelenések könyvének szerzője is utal (ld. Jel 1,6; 5,10).

A levélíró a „királyi” melléknevet alkalmazza a hívekre, mivel azok örökké Krisztussal fognak majd uralkodni. A nép, amelyet Isten megszerzett és tulajdonul lefoglalt magának, arra kapott meghívást, hogy szüntelenül hirdesse Isten dicső tetteit, és hálát adjon a rendkívüli kegyelemért. A bűn sötétségéből ragadta ki Isten a kiválasztottakat, majd dicsőségének felfoghatatlan ragyogásába vonta be, s egyben saját életének, végtelen boldogságának részeseivé tette őket.

A fény és sötétség képe az Ef 5,8-ra emlékeztet:

„Valaha sötétség voltatok, most azonban világosság az Úrban.”

Ez egy újabb jel arra, hogy a levélíró mennyire az őskeresztény hagyományból merítette gondolatait. Azért, hogy a keresztény hivatás nagyságát még egyszer szemléletesen bemutassa, a szerző – az Óz 2,25-re támaszkodva – két ellentétpárt használ fel: „nem voltatok nép” – „Isten népe vagytok”; „nem nyertetek irgalmat” – „irgalomra találtatok”. Ebből a versből világosan látható, hogy a levélíró olyan keresztényekhez szól, akik a pogányságból tértek meg, hiszen a zsidók már régóta „Isten népe” voltak, és Isten különleges kegyelmének örvendhetek. A zsidókból és pogányokból álló egyház örökölte most már Isten régi népének megtisztelő és kitüntető címeit.

III. A világban élő keresztény (2,11-3,12)

1. Tanúságtétel a pogányok között (2,11-12)

A levélíró ismét megszólítja a címzetteket, s ezzel egy új rész kezdetét jelöli. A „szeretteim” (szó szerint: „szeretettek”) megszólítást használja. Isten ugyanis szereti a keresztényeket, s ezért a testvérek részéről is szeretet illeti őket. Pál apostol is hasonlóképpen szólítja meg leveleinek címzettjeit:

„Üdvözlöm Rómában mindazokat, akiket az Isten szeret, és a szentségre meghívott.” (Róm 1,7)

A görög szövegben itt is a „szeretett” (agapétoi) szó szerepel.

A levél szerzője ismét a világban való „idegen” voltukra hívja fel olvasói figyelmét. Ők csak vendégek és jövevények, akiknek – mint megszentelt népnek – Istennél van az otthonuk. Ennek megfelelően kell élniük, és minden profántól tartózkodniuk. „Testi kívánságok”-on minden bűnös törekvést, minden önző önmagára irányultságot és a földi dolgokban való mindenfajta feloldódást érthetünk. A figyelmeztetés nem testellenességet vagy a természet leértékelését jelenti, hanem a levélíró azt a veszélyt kívánja tudatosítani olvasóiban, hogy az alacsonyabb rendű az emberben a magasabb rendű ellen lázad.

Ahogy Krisztust szidalmazták és rágalmazták, úgy tesznek egyházával is minden időben azok, akik nem ismerik Istent. De ez nem mindig ugyanabban a mértékben történik. A kisázsiai keresztény közösségek különösen is kínos helyzetben vannak, mivel a pogányok gonosztevőknek tekintik őket. A más hiten levők valószínűleg amiatt háborodtak fel és rémültek meg, hogy a keresztények visszahúzódtak a nyilvános élettől, és kerültek a velük való társadalmi érintkezés minden formáját, mert a pogány kultuszok mind a nyilvános-politikai,

mind pedig a magánszférában nagy szerepet játszottak. A keresztények ennek következtében könnyen az „államellenesség” gyanúját és rágalmát vonták magukra.

A levél szerzője ebben a helyzetben arra buzdítja a híveket, hogy a pogányok gyűlöletét feddhetetlen életmóddal és jó cselekedetekkel győzzék le. Csak nyilvánvaló tények képesek megcáfolni a keresztényekről elterjedt híreszteléseket. A pogányoknak a jótettek láttán nemcsak a keresztények kedvezőbb megítéléséhez kell eljutniuk, hanem miattuk magát Istent kell magasztalniuk, mégpedig a „látogatás napján”. Ez utóbbi kifejezésnek kétféle értelme lehet. Jelentheti azt a napot, amelyen Isten a hit kegyelmét adományozza a pogányoknak, vagy pedig az ítélet napját. Mind a két esetben a pogányok el fogják majd ismerni, hogy a keresztények az isteni kegyelem által cselekedték a jót, Istent pedig mint minden jó szerzőjét fogják magasztalni. Isten a tulajdonképpeni cselekvő, az ember csupán együttműködik az isteni kegyelemmel. Ám az a szabadsága is megvan, hogy a kegyelmet visszautasítsa és magától elvesse.

2. A keresztények és az állam (2,13-17)

Az általános buzdítást – a keresztények folytassanak példás életmódot a pogányok között – most a különböző élethelyzetekre alkalmazza a levélíró. Mindezekben az intelmekben ismételten megjelenik a „hüpotasszomai” (= alávetni magát, engedelmessé válni) ige: 2,13.18; 3,1.5; 5,5. Az adott helyzetek elfogadását jelenti.

Fejtegetéseiben a levél szerzője ismét egységben tudhatja magát az általános őskeresztény igehirdetéssel. Pál apostol is az államhatalomnak való engedelmisségre buzdít:

„Mindenki vesse alá magát a fölöttes hatalomnak. Mert nincs hatalom, csak az Istentől, ami van, azt Isten rendelte. Ezért aki a hatósággal szembeszáll, Isten rendelkezésének szegül ellene. Az ellenszegülő pedig magára vonja az ítéletet. A többség nem arra való, hogy a jótétől ijesszen el, hanem a rossztól. Azt szeretnéd tehát, hogy ne kelljen a hatalomtól tartanod? Tedd a jót és megdicsér: mert az Isten eszköze a javadra. De ha gonoszságot művelsz, rettegj, mert nem hiába viseli a kardot. Isten eszköze, hogy a gonosztevőt megbüntesse. Alá kell tehát magadat vetned neki, nemcsak a megtorlás miatt, hanem a lelkiismeret szerint is. Ezért fizettek adót is, hiszen akik behajtják, Isten szolgálói. Adjatok meg mindenkinek, ami jár neki: akinek adó, annak az adót, akinek vám, annak a vámot, akinek hódolat, annak a hódolatot, akinek tisztelet, annak a tiszteletet.” (Róm 13,1-7)

Titusz is hasonló felszólítást kap:

„Figyelmeztessd őket, hogy vessék alá magukat a fölöttes hatóságoknak, engedelmeskedjenek, és legyenek készen minden jóra. Senkit ne szidalmazzanak, legyenek békeszeretők és barátságosak, s tanúsítsanak kellő szelídséget mindenki iránt.” (Tít 3,1-2)

Az első Péter-levél buzdításaiban is egyértelműen kifejezésre jut, hogy a keresztény közösségek nem az állam részéről érzik az üldözés veszélyét, sokkal inkább a közvélemény negatív ítélete miatt szenvednek.

A levél szerzője Isten által rendelt szervnek ismeri el az államot. Ez ugyanis Istentől kapta azt a feladatot, hogy a gonosztevőket megbüntesse, a jókat pedig kitüntesse és támogassa. Az államnak kell az Isten által létrehozott rendet védeni és megőrizni.

Az a gondolat, hogy a hívek vessék alá magukat az államnak mint Isten által rendelt hatalomnak, már az Ószövetségben is megjelenik. De fontos és sokatmondó, hogy egy másik, teljességgel újszövetségi motívum kapcsolódik hozzá: vessétek alá magatokat az „Úrért”, vagyis az Úr példája miatt és az Úr Jézus követésében. Ezért a többség iránti engedelmisség

nem a szabadság hiányát jelenti, hiszen az engedelmesség végeredményben Istennek szól. A keresztény aláveti magát az állami rendnek – hogy megfeleljen az Isten által akart rendnek –, mégpedig keresztény szabadságból. Ez a büntől való szabadságot jelenti, és az Isten szolgálatára irányul. Mivel a keresztények Isten szabad szolgálói, nem engedhetők meg, hogy szabadosan élve és az állami renddel szembeszegülve visszaéljenek a szabadsággal.

A keresztényeknek a felsőbbtség iránti engedelmisséggel kell elhallgattatni azokat a rágalmazókat, akik a keresztény élettel értetlenül állnak szemben, a híveket pedig gonosztevőknek bélyegzik. A keresztényeknek minden embert tisztelniük kell, a pogányokat is, de a hittestvérek különleges igényt tarthatnak a szeretetre. Istent szent félelem illeti meg, a császárt – államfői hivatalának megfelelően – csak tisztelet. Ez a tiszteletadás egyértelműen különbözik minden olyan jellegű isteni imádatától, amelyet a császárkultusz írt elő. Feltétlen engedelmisség, szent félelem és imádat csak Istennek jár ki. Ezzel az Isten és az állam kapcsolata egészen egyértelmű megfogalmazást nyer: Isten az állam felett áll. Ő az uralkodók Ura. Ugyanakkor az Isten által rendelt császárt, királyt vagy bármiféle más felsőbbséget tisztelet illeti meg az „Úrért”.

3. A rabszolgák szolgálata – az „Úr” szolgálata (2,18-25)

Miután a keresztények és az állam kapcsolatát röviden bemutatta, a levélíró most azokra az életállapotokra tér ki, melyek a keresztény közösségekben szerepet játszottak. Itt a szerző az úgynevezett „életállapot-táblázatokra” támaszkodhat, melyek az őskeresztény igehirdetésben általánosan elterjedtek voltak. Példaként a Kol 3,18-4,1 szakaszt idézzük:

„Asszonyok, engedelmeskedjetelek férjeteleknek, ahogy illik az Úrban. Férfiak, szeressétek feleségeket, s ne bánjatok durván velük. Gyermeketek, fogadjatok szót szüleiteknek mindenben, mert ez kedves az Úr szemében. Apák, ne keserítsétek gyermekeiteket, nehogy kedvüket veszítsék. Szolgák, engedelmeskedjetelek mindenben testi uratoknak, ne látszatra szolgáljátok őket, mint akik emberek tetszését keresik, hanem egyenes lélekkel, az Úr félelmében. Bármit tesztek, tegyétek szívből, mintha az Úrnak és nem embereknek tennétek. Hiszen tudjátok, hogy az Úrtól jutalmul kapjátok az örökséget. Urunknak, Krisztusnak szolgáljátok, hiszen a gonosz meglakol igazságtalanságáért; ő nem ismer személyválogatást. Gazdák, adjátok meg szolgálótoknak, ami jogos és méltányos. Gondoljátok meg, nektek is van Uratok a mennyben.”

Életállapot-táblázatokat tartalmaznak még a következő szövegegységek: Ef 5,22-6,9; 1 Tim 2,8-15; 5,3-8; 6,1k; Tít 2,2-10; 3,1k.

Az ősegyháznak mindenesetre a sztoikus filozófia erkölcsi útmutatásai már rendelkezésére álltak, de ezeket saját hitrendszerébe sorolta be. Ezekben az életállapot-táblázatokban mindig férfiaknak, asszonyoknak, gyermekeknek és rabszolgáknak adott buzdítások találhatók, bár a sorrend változhat.

Vitatott, vajon az előző buzdítás, amely az államhatalomnak való engedelmisségre szólít fel, az életállapot-táblázathoz tartozik-e. Epiktétosz és Hieroklész görög filozófusok írásaiban az életállapot-táblázat az állammal szembeni magatartást is magában foglalja. Az Újszövetségben az állammal kapcsolatos buzdítás csak az első Péter-levélben kapcsolódik közvetlenül az életállapot-táblázathoz. A Tituszhoz írt levélben kicsit később található (ld. Tít 2,1-10; 3,1).

Az első Péter-levél szerzője szemmel láthatóan fontosnak tartja, hogy felszólítsa a híveket: életvitelük legyen a pogányok szemében is szép és feddhetetlen, olyan, amely az ő részükről is elismerést vált ki. A keresztényeknek éppen azzal kell hozzájárulniuk az irántuk tanúsított ellenségeskedés megszüntetéséhez, hogy figyelemmel vannak a pogányok erkölcsi felfogására.

A levélíró legelőször a rabszolgákhoz fordul. Számukra is fennállt az a veszély, hogy esetleg helytelenül értelmezik a szabadságukat. A keresztény közösségekben a szolgák teljes egyenjogúságnak örvendhettek, de az állami jog szerint rabszolgák maradtak. Nagy létszámuk miatt a keresztény gazdák nem bocsáthatták őket egyszerűen szabadon, mert az munkanélküliséget és bizonytalanságot jelentett volna számukra. Ezért nem lehetett az evangélium szellemével teljesen ellentétes rabszolgaságot egy csapásra megszüntetni. A levél szerzője ebből kifolyólag nem akarja megbolygatni korának társadalmi viszonyait. Inkább azt kívánja a szolgák tudomására hozni, hogyan teljesíthetik keresztény módon a szolgálatukat, és hogyan valósíthatják meg éppen a szolgaság állapotában keresztény szabadságukat.

A rabszolgák sorsa nem volt könnyű. A rabszolgatartók gyakorta nem voltak szelídek és jószágosak, hanem kemények és igazságtalanok. A szerző arra buzdít, hogy a rabszolgák minden gazdának, jónak és rossznak egyaránt, „félelemmel” vessék alá magukat. Itt csakis az istenfélelemről lehet szó. Mivel a szolgálat Istenre irányul, az engedelmesség mértéke nem függhet egy-egy gazda jóakarától vagy hangulatától. Igazságtalanul szenvedni, szidalmakat és bántalmazásokat elviselni persze nem könnyű dolog. Csakis Isten kegyelme által lehetséges, illetve olyan lelkiismerettel, amely teljesen Istenre irányul. A türelmesen elviselt igazságtalan szenvedés Istennél érdemül szolgál, amely azonban szintén kegyelem, mert minden jó cselekedet Isten adománya. A levélíró keményen fogalmaz, amikor azt állítja: „Hiszen erre vagytok hivatva”. Ez ugyanis azt jelenti, hogy a meghívás nem közvetlenül az üdvösségre szól, hanem a szenvedésre. Megokolásként a szerző Krisztus példájára utal, akit a keresztények követnek. Krisztus is ártatlanul és nagy türelemmel szenvedett. Amikor szidalmazták, nem viszonozta a szidalmat. Minden igazságtalanságot Istenre, az igazságos bíróra bízott, s Tőle várta az elismerést és a dicsőséget. Az értük szenvedő Krisztust kell a keresztényeknek követniük, az ő szenvedésének útját kell végigjárniuk. Ez szemléletes formában jut kifejezésre: a híveknek Krisztus nyomdokaiba kell lépniük.

Jézus szenvedése nemcsak példa a rabszolgák számára. A levélíró a titok mélyére hatol, és ennek a szenvedésnek a megváltó értékét hangsúlyozza: „a mi bűneink”-ért történt. Itt bizonyára az egész közösséghez szól. Jézus, a bűntelen, teherként magára vette és „testében” hordozta bűneinket, vagyis mint megtestesült Isten Fia, mint egy közülünk a keresztfára vitte és megsemmisítette azokat életének feláldozása által. Ez az áldozat tett minket alkalmassá az igaz életre.

A szenvedés ábrázolásakor a levél szerzője olyan ószövetségi kijelentéseket használ, melyek Izajás 53. fejezetéből valók és Isten szenvedő Szolgájáról szólnak. Ez is mutatja, hogy az egyház az említett prófécia kezdettől fogva Jézus szenvedésének megjövendöléseként fogta fel. Amikor a levélíró Izajást követve a „sebek”-et említi, melyek által meggyógyultunk, egyben a rabszolgák tapasztalatait is érinti. Azokra a kegyetlen ütésekre céloz, melyeket a rabszolgáknak, sokszor jelentéktelen okok miatt, el kellett szenvedniük. Tudatosítja, hogy az általuk elviselt ütések sem értéktelenek. Így a rabszolgák szenvedését, amellyel eddig senki sem törődött, a lehető legnagyobbhoz kapcsolja: az Úr megváltó szenvedéséhez. A szolgák megérthetik, hogy éppen jogfosztottságuk és mindazon szenvedések által, melyek igazságtalanul érik őket, különleges lehetőségük nyílik arra, hogy Krisztushoz hasonlóvá váljanak, s az ő életében és dicsőségében bőségesen részesedjenek.

A levélíró igen kedvelt bibliai képből foglalja össze a megváltást, amikor a tévelygő, majd a pásztorhoz és felügyelőhöz megtérő juhokról beszél. Krisztus mint jó pásztor a pogányság tévútjairól vezette le juhait. S bár a szenvedés tövises útjára hívta meg őket, de ez az út biztosan célba vezet. A jó pásztor képének a „felügyelő” szó még inkább nyomatékot ad. A szónak az eredeti görög szövegben az „episzkoposz” (episzkopeo = megfigyél, szemügyre vesz, valamire figyel, felügyel, vizsgál, megismer) felel meg, amely kifejezésre juttatja: Krisztus figyel a bárányokra, felügyel rájuk, megvizsgálja és ismeri őket. A „pásztor” és „felügyelő” szavak tehát értésünkre adják, hogy Krisztus az, aki a keresztény közösséget és annak minden

tagját ismeri, vezeti és védelmezi. Ám „episzkoposz” (magyarul: püspök) az első Péter-levél megírásának idején már bizonyára hivatali cím is volt az egyházban. A szó ez alapján azt is jelzi, hogy Krisztus az egyházi hivatal által fejti ki tevékenységét, s azonosul a tisztségviselőkkel.

4. Keresztény szabadság a házasságban (3,1-7)

A levél szerzője ismét a pogányok előtti tanúságtételre irányítja a figyelmet, és harmadszor szólít fel az engedelmességre. Nem véletlen, hogy a rabszolgákhoz intézett buzdítás után az asszonyokhoz fordul, hiszen ezeknek a mindennapi élete sem volt könnyebb.

A keresztény asszonyok legtöbbször vegyes házasságban éltek, és arra törekedtek, hogy férjüket a kereszténységre térítsék. Ha azonban szavuk vagy a keresztény igehirdetők szava nem vezetett eredményre, akkor az asszonyoknak szavak nélkül, csupán a jó példájuk által kell férjüket a kereszténységnek megnyerniük. A szerző ismét az istenfélelemre céloz. Nem a férjüket kell az asszonyoknak félniük, hanem az Istent, és tiszteletben kell tartaniuk a teremtés rendjét, amely zsidó felfogás szerint a férfit a család fejévé rendelte. Az asszony magatartásában Isten valóságának kell felragyogni és a férjet az igaz Isten ismeretére elvezetni.

A levélíró részletesebben is bemutatja, milyen legyen az asszonyok magatartása. Szembefordul a külső dísz túlzott vagy kizárólagos értékelésével, s rámutat arra, ami az asszonyt valóban ékessé teszi: a szelíd és nyugodt természet.

A „pneuma” (= szél, lélegzet, élet, szellem, érzület, lelki adományok) szót a jelen esetben a „lelkület”, „természet” értelmében kell felfognunk. Az jut itt kifejezésre, hogy az ember belső világa számít, nem pedig a külső megjelenés. Ez az óvás a külsőségektől szintén a hellenista etikára vezethető vissza. A keresztények a „pneuma” kifejezésben természetesen a „Szentlélek”-re is utalást érezhettek, hiszen csakis a Szentlélek erejében képes az ember szelíden és nyugodtan Isten keze alatt meghajolni. Példaként a szerző az Ószövetség szent asszonyaira hivatkozik, akik alárendelték magukat férjüknek, mert bíztak az Istenben. Igazában csak Sárát emeli ki. Sára kétségtelenül „úr”-nak nevezte Ábrahámot (Ter 18,12), de ezen a helyen éppen a hitelensége mutatkozik meg, nem pedig az engedelmissége. A szöveg ugyanis így szól:

„Ezért Sára nevetett magában. Ugyanis erre gondolt: Most legyen még szerelmi örömem, amikor már megöregedtem? Hiszen már uram is öreg.”

B. Schwank arra hívja fel a figyelmet, hogy a Holt-tengernél részletes leírásokat találtak a zsidó nép ősanjának testi és lelki kiválóságairól. Ez alapján úgy véli, hogy a szerző talán más, számunkra elveszett késő-judaista szövegekre gondol. Mindenesetre azokat a keresztény asszonyokat, akik Sára példáját követik, az ő leányainak nevezi. Miként Ábrahám a hite miatt a hívők atyjává vált (ld. Gal 3,7), ugyanúgy lett Sára azok anyja, akik engedelmesen alárendelik magukat férjüknek.

Az a megjegyzés, hogy az asszonyok semmiféle fenyegetéstől ne féljenek, már nem vonatkoztatható Sárára. A levélíró sokkal inkább azokat a nehéz körülményeket tartja szem előtt, melyeknek a keresztény asszonyok gyakorta ki voltak szolgáltatva. Sokszor kellett tartaniuk férjük és pogány környezetük erőszakos tetteitől. A szerző azonban azt szeretné, ha az asszonyok szabadok lennének az emberek félelmétől. Nekik csak Istent kell félniük, és – ha szükséges – türelmesen kell szenvedniük. A levélíró itt nem utal Krisztus szenvedésére, a buzdítások összetételéből mégis kivehető, hogy az asszonyok számára ugyanaz érvényes, mint a rabszolgák számára. Az asszonyok is Krisztus követésében találják meg igazi szabadságukat.

A férjeknek szóló buzdítás sokkal rövidebb, mint az asszonyoké. Ennek a férfi jóval kedvezőbb helyzete lehet az oka. A levél mint magától értetődő tény sugallja, hogy egy

keresztény férfinak keresztény felesége van. Először is a férfi – és csakis ő – szabad volt a hitvestárs kiválasztásában. Másodszor pedig a férfinak, társadalmi helyzetéből kifolyólag, könnyebb volt feleségét a kereszténységnek megnyernie. Az asszony, ha alá is van rendelve férjének, mégsem lehet a férfi önkényességének kiszolgáltatva. Az eredeti görög szövegben a „gyengébb edény” megnevezés szerepel. Ez egy keleti és zsidó kifejezőmód. Keleten ugyanis az asszonyt „tárgy”-nak tekintették és értékelték. Bár a levélíró, miként a szövegösszefüggés világosan mutatja, nem ezt a leértékelő értelmet tartja szem előtt, mégis használja a kifejezőmódot. Az asszony fizikailag gyengébb természetének a tudata a férfit szeretetteljes és megértést tanúsító magatartásra kell, hogy ösztönözze. Mivel az asszony Isten előtt teljesen egyenértékű a férfival, és az örök élet ugyanazon kegyelmében fog részesedni, a férj tisztelettel is tartozik felesége iránt. A feleséggel szembeni helyes magatartás utolsó megokolásaként a szerző arra hivatkozik, hogy szeretetlen magatartás esetén az imádság nem talál meghallgatásra. Az ilyen ima értéktelen az Isten előtt. A levélíró így fogalmaz: „imáitok”. Csupán a férfiak imáját érti ezen vagy pedig a házastársak közös imádságát? Valószínűleg az utóbbit. Újszövetségi felfogás szerint (ld. 1 Kor 7,5) a közös ima a házaselet áldásai közé tartozik. Ez a házasság legutolsó és legértékesebb gyümölcse. Ha viszont a férj szeretetlensége megzavarja a házassági békét, akkor a házasság legszebb gyümölcse megy veszendőbe: a házastársak élő találkozása Istennel az imádságban. Az, hogy a szeretetlenség és az imádság nem fér össze egymással, már az istenszeretet és az emberszeretet parancsának szerves összetartozásából is következik (ld. Mt 5,23k; 18,19k).

A kereszténység kezdeti időszakában a rabszolgákhoz hasonlóan az asszonyok számára sem volt lehetséges kedvezőbb államjogi helyzetet teremteni. Sorsuk csak lassacskán fordult jobbra.

5. Testvéri szeretet és ellenségszeretet (3,8-12)

Miután a levélíró azokhoz a sajátos életállapotban levőkhöz szólt, akiknek körülményei különösen is nehezek voltak, ismét az egész közösséghez fordul, s egyetértő, együttérző és segítő testvéri szeretetre buzdít. A hiteles szeretetre való intést különösen is fontosnak tartja. A testvéri szeretet János szerint (Jn 15,12) az Úr parancsa, Jézus valódi tanítványainak biztos ismertetőjegye; olyan erős kötelék, amely a Krisztusban újjászületetteket szeretetközösségbe fogja össze.

A szerző nemcsak „a fölényről és az érvényesülésről való lemondást” (N. Brox) kéri, hanem a megtorlásról való lemondást is. A „Ne fizessetek a rosszért rosszal, sem a szidalomért szidalommal!” követelménye a hívőkre vonatkoztatva is érvényes, de a levélíró tudja, hogy a keresztény közösséget a pogányok részéről éri támadás és rágalmozás. Ezért buzdít az ellenségszeretetre. Útmutatásaival ismét teljes mértékben az őskeresztény, főleg a páli hagyomány talaján áll. Pál apostol például a következőt írja a rómaiaknak:

„Rosszért rosszal senkinek ne fizessetek. Törekedjete arra, ami jó minden ember szemében. Amennyire rajtatok áll, éljete mindenkiel békességben. Ne szolgáltatatok magatoknak igazságot, szeretteim, hanem hagyjatek teret az Isten haragjának, hiszen írva van: Enyém a bosszú, én majd megfizetek – mondja az Úr. Sőt, ha ellenséged éhezik, adj neki enni, ha szomjazik, adj neki inni. Ha ezt teszed, izzó parazsat raksz a fejére. Ne engedd, hogy legyőzzön a rossz, inkább te győzd le a rosszat jóval.” (Róm 12,17-21; ld. 1 Tessz 5, 15)

Hasonló buzdítások találhatók az evangéliumokban is:

„Én pedig azt mondom nektek, szeressétek ellenségeiteket, és imádkozzatek üldözőitekért! Így lesztek fiai mennyei Atyátoknak, aki fölkelte napját jókra is, gonoszokra is, esőt ad

igazaknak is, bűnösöknek is. Ha csupán azokat szeretitek, akik szeretnek benneteket, mi lesz a jutalmatok? Nem így tesznek a vámosok is? S ha nem köszöntitek, csak barátaitokat, mi különös tesztet? Nem így tesznek a pogányok is? Legyetek hát tökéletesek, amint mennyei Atyátok tökéletes!” (Mt 5,44-48)

„Azokra, akik átkoznak benneteket, mondjatok áldást, és imádkozzatok rágalmazóitokért.” (Lk 6,28)

Ezek a követelmények csakis a keresztények új helyzetéből, abból az új életből érthetők és valósíthatók meg, amely a Krisztusban való újjászületés által jött létre. Az említett békés magatartásban mutatkozik meg igazán a keresztények belső szabadsága és az ellenfeleikkel szembeni fölénye. Áldaniuk kell, vagyis jót tenni és áldást kiesdekelní ellenségeik számára, mivel ők maguk az Isten áldását, az örök életet fogják örökölni. Isten jótéteményeit kell nekik továbbadniuk. Érdemtelenül kapják Isten kegyelmi adományait, és érdemre való tekintet nélkül kell nekik is mindenkivel jót tenni. Buzdítását a szerző a Zsolt 34,13-17 szabadon történő idézetével is nyomatékosabbá teszi. A zsoltárban a jelzett versek előtt bölcsességi bevezető áll:

„Gyertek, fiaim, és hallgassatok rám,
az Úr félelmére tanítalak titeket.”
Ezután kérdés következik:
„Ki az, aki élni akar? Ki kíván sok évet,
hogyan élvezze a boldogságot?
Őrizd nyelvedet a gonoszszágtól,
s ajkadat az álnok beszédétől!
Hagyd el a rosszat és válaszd a jót,
keresd a békét és járj a nyomában!
Az Úr szeme az igazakra tekint,
füle meghallja kiáltásukat.
De a gonoszoktól elfordítja arcát,
s eltörli emléküket a földön.”

A 13. versben található kérdés az első Péter-levélben már állításként szerepel. A 17. vers második felét pedig a szerző bizonyára szándékosan hagyta el.

Az „élni” és a „jó napok” kifejezések újszövetségi szemléletben a végidőbeli üdvösséget jelentik, az áldást mint a kiválasztottaknak megígért örökséget: lényegében az örök, boldog életet Istennél. Ezzel kifejezésre jut, hogy a felebaráti szeretet tettei által tudjuk „megszerezni” az örökséget, de ez a képesség ismét szabadon juttatott kegyelem.

IV. Szenvedések a Krisztus-ellenes világban (3,13-4,11)

1. Ne féljete! (3,13-17)

Miután a szerző arra szólította fel olvasóit, hogy állampolgárként, a rabszolgasorsban, a házasságban és a közösségi életben keresztény módon viselkedjenek, most a pogány környezet által okozott szenvedésekre tér ki részletesen. A levél célja ugyanis éppen az, hogy a szorongatott helyzetben levő keresztényeknek vigasztalást és bátorítást nyújtson. A 13. versben olvasható kérdés: „Ki árthat nektek, ha buzgón törekedtek a jóra?” a szerző azon reményét juttatja kifejezésre, hogy a keresztények emberbaráti viselkedése a pogányok minden áskálódását semmissé teszi. Bár ez lenne a természetes, a 14. versből mégis az derül ki, hogy a

híveknek nem sikerült igaz voltukról meggyőzni a pogányokat. Sőt nemcsak az igazság ellenére, hanem éppen az igazság miatt kell szenvedniük, miként azt a levélíró a 4,3-4-ben kifejezetten állítja. Ezért nevezi most boldognak azokat, akik az evangélium miatt üldözést szenvednek: akiknek gyanúsításokban, szidalmakban, vallatásokban és esetleg igazságtalan büntetésekben van részük. A szerző ismét ősi hagyományra támaszkodhat:

„Boldogok, akik üldözést szenvednek az igazságért, mert övék a mennyek országa.
Boldogok vagytok, ha miattam gyaláznak és üldöznek benneteket és hazudozva minden rosszat rátok fognak énmiattam. Örüljete és ujjongjatok, mert nagy lesz a mennyben a jutalmatok!” (Mt 5,10-12)

Közvetlenül a boldogmondás után a levél szerzője az Iz 8,12-13-at idézi:

„Ti ne mondjátok összeesküvésnek,
amit e nép összeesküvésnek mond.
És amitől fél, attól ne féljete
és ne remegjete.
A Seregek Urát – őt valljátok Szentnek
csak tőle féljete, csak tőle remegjete.”

Az idézetből látható, hogy a levélíró a „Seregek Ura” helyébe az „Úr Krisztust” helyezi. A két név szétválaszthatatlanul kapcsolódik egymáshoz, és úgyszólván kicserélhető. A buzdítás: „Az Úr Krisztust szentül tiszteljétek szívetekben!” a következőt jelenti: Krisztusnak helyet kell biztosítani a szívben, és Úrnak kell őt elismerni. Krisztus szent félelme az istenfélelemmel azonos, amely elűzi az emberektől való félelmet, és aggodalom-mentessé teszi a keresztényeket. Ezeknek mindig készen kell lenniük arra, hogy kérdőre vonás esetén mindenkinek számot adjanak arról a reményről, amely eltölti őket, vagyis az Úr második eljövételéről és uralmának beteljesedéséről. A keresztények feszült helyzete a levél minden sorát átjárja. Feltételezhetjük, hogy a keresztényeknek helyenként már bíró előtt kellett védekezniük, de a magánéletben is gyakran adódhatott olyan alkalom, amikor ellenségeikkel szemben igazolniuk kellett magukat. A felelet azonban ne büszke és fennhéjázó legyen. Védekezésüket szelíden adják elő: ne agresszíven, hanem félelemmel, vagyis Isten iránti félelemmel válaszoljanak. Az istenfélelem tiltja a szeretet megsértését, ugyanakkor az igazság teljes, csorbítatlan kimondását is megköveteli. A félelemre való buzdítással mindig szemben áll a felszólítás: „Ne féljete!” Istent kell félni, nem az embereket! A jó lelkiismeret, vagyis az a tudat, hogy Krisztus kegyelmében élnek, biztonságot ad a keresztényeknek, akik a Krisztusban való tisztességes életükről mind a bíróság előtt, mind a magánéletben meg tudják majd győzni az embereket, a rágalmozókat pedig megszégyenítik. A „Krisztusban” való életvitelre történő utalás fontos és alapvető. A „Krisztusban” formula a keresztény élet újdonságát juttatja kifejezésre. A keresztény élet ugyanis Krisztusban való lét, amelynek azután a magatartás, az életvitel is meg kell, hogy feleljen.

Miután a levélíró a 16. versben ismét annak a reménynek adott hangot, hogy a pogányok a keresztények elleni rágalmozások miatt majd szégyenkezni kényszerülnek, a 17. versben megszorítást tesz: „Jobb ugyanis a jótettekért szenvedni, ha ez az Isten akarat, mintsem a gonoszságokért.” Az igazságtalanul okozott szenvedés helyzetéhez kapcsolódik a következő összehasonlítás.

2. Krisztussal együtt a szenvedésben és a dicsőségben (3,18-22)

Ebben a szakaszban is ősegyházi hagyományokat használ fel a szerző. A 18. vers mindenekelőtt a Róm 6,10-re emlékeztet:

„Halálával egyszer s mindenkorra meghalt a bűnnek, életével azonban Istennek él.”

Egyes exegeták feltételezik, hogy a levélíró egy őskeresztény himnuszt dolgozott fel szabadon. Az 1 Tim 3,16-ban olvasható himnusz például néhány hasonlóságot mutat fel:

„Aki megjelent testben,
igazolást nyert lélekben.
Az angyaloknak megjelent,
a pogányoknak hirdették.
Világszerte hittek benne,
s felvétetett a dicsőségbe.”

Azért, hogy a keresztények könnyebben el tudják viselni az igazságtalanságot, a levélíró Krisztus példáját hozza fel, aki igazként halt meg a bűnösökért, hogy Istenhez vezesse őket. A következő mondat nyelvezete ténylegesen ritmushoz kötött:

„A test szerint ugyan megölték,
de a lélek szerint életre kelt.”

A „test” ószövetségi szóhasználat szerint az ember szféráját jelöli, a „lélek” ellenben Istennek a világát. Ezért olvashatjuk Izajás prófétánál:

„Egyiptom ember és nem isten,
lova csak test és nem lélek.” (Iz 31,3)

A Róm 8,11 szerint a Lélek támasztotta fel Jézust a halottak közül:

„Ha pedig bennetek lakik annak Lelke, aki feltámasztotta Jézust a halálból, ő, aki Krisztus (Jézus) feltámasztotta a halottak közül, halandó testeteket is életre kelti bennetek lakó Lelke által.”

Ez a vigasztaló gondolat áll az első Péter-levél éppen vizsgálandó szakasza mögött, még ha rövidebb formában is.

Leszállás az alvilágba

Az alvilágba való leszállás az ókori Kelet minden termékenységi vallásában nagy szerepet játszott. A természet évszakonkénti változását mítosszá formálták. Ez a természet halálát, amely akkor következik be, amikor tavasszal megszűnik a késői eső, a zivatar-istenség halálára vezeti vissza. A forró éghajlatú országokban ugyanis a hős őhajtott eső legtöbbször zivatar folyamán esik. A zivatar-istenség a halál istenének kezébe kerül, és le kell szállnia az alvilágba. Azután a télen sarjadt füveknek és a tavaszi virágoknak kell meghalniuk, a nap pedig kiszárítja a földet. A mítosz szerint az emberi nemzőképesség is megszűnik. Ősszel a zivatar istene a nővére segítségével visszanyeri szabadságát, majd szent frigyre lép szabadítójával. Azután ismét a földre hullhat az eső – a korai eső –, és a természet vérkeringése újból megindul. Ezt a

mítoszt természetesen igen színesen és változatos formában – a részleteket mindig alakítva – mondták el és formálták költeménnyé.

A zivatar istenének a különböző kultúrkörökben eltérő neve volt. Baál zivatar-istent mindenekelőtt azokból a mitikus szövegekből ismerjük, melyeket a Szíria északi részén fekvő Ugarit város Baál-templomában találtak. Baál neve az Ószövetségben is igen gyakran szerepel, mivel őt Kánaánban is tisztelték.

Hadad babiloni és asszír termékenységisten volt, akit, Baálhoz hasonlóan, bikán állva, kezében villámköteggel és fejszével (= a zivatar jele) ábrázoltak. Hadad mellékneve Rimmon (= ordító) volt. A 2 Kir 5,18 tanúsága szerint az arám birodalomban is tisztelték őt, valamint a Jezreel síkságon. Zakariás próféta a 12,11-ben az elhunyt zivatar-istenség miatt tartott gyászra hivatkozik:

„Azon a napon olyan nagy gyász lesz Jeruzsálemben, mint Hadad-Rimmon gyásza Megiddó mezején.”

Tammúz sumér zivatar-istenség volt, akinek tisztelete azonban egészen a babiloni fogság időszakáig élő maradt. Az asszír fennhatóság (Kr. e. 8. századtól kezdve) és az azzal összefüggő kulturális és kultikus befolyás időszakában Tammúz kultusza még a jeruzsálemi templomba is bekerült (Ez 8,14).

A késő-judaizmus irodalmában Hénok alvilági útjairól olvasunk. Az etióp nyelven fennmaradt Hénok könyvében (Kr. e. 2. sz.) Uriél ezt mondja Hénoknak:

„Menj el, és mond meg az ég őrtállóinak...

Miért hagytátok el a magas, szent és örök mennyet,
miért aludtatok asszonyoknál, tettétek tisztátalanná magatokat
az emberek leányaival, vettétek őket feleségül
és tettetek úgy, mint a föld fiai,
nemzettetek óriásfiakat?” (Hén 15,2-3)

Itt a Ter 6,1-4-re történik utalás:

„Óriások éltek akkor a földön (és később is), amikor az Isten fiai az emberek leányaival összeházasodtak, és ezek gyermekeket szültek nekik.” (4. v.)

Ennek a bibliai résznek a szerzője, az ún. Jahvista, kánaáni eredetű mítoszt használt fel, hogy a vízözön előtti nemzedék romlottságát bemutassa. A késő-judaizmus ehhez az elbeszéléshez nyúlt vissza.

A Hénok könyvében továbbá ez áll:

„De most az óriásokat, akik a szellemektől és testtől nemződtek, gonosz szellemeknek fogják hívni a földön” (15,8).

„Az óriások szellemei gonoszat fognak cselekedni, erőszakos tetteket hajtanak végre, romlást kezdeményeznek, támadnak, harcolnak, pusztulást okoznak a földön, és bánatot készítenek” (15,11).

„Az óriások lemészárlásának, romlásának és halálának napjai óta, amikor a szellemek kijöttek testük lelkéből, hogy romlást okozzanak, anélkül, hogy ítélet sújtotta volna őket – így okoznak majd romlást egészen a nagy végítélet napjáig, amelyen a nagy világfolyamat bevégeződik” (16,1).

„Láttam egy mennyei tűzoszlopokkal telt, mély szakadékot, és láttam, hogy alattuk tűzoszlopok hullanak le...

Ezen szakadék mögött láttam egy helyet...

puszta és iszonyatos hely volt” (18,11-12).

„Akkor így szólt hozzám Uriél: – Itt állnak majd azok az angyalok, akik az asszonyokkal keveredtek” (19,1).

„Ez a hely az angyalok börtöne, és itt tartják majd fogva őket mindörökre” (21,10).

A Hénok könyve tehát a Ter 6,1-4-ben említett istenfiakat engedetlen angyaloknak tekinti, akik a mennyet elhagyták, és akik démonokként a világban levő minden gonoszság forrásává

váltak.

Nem nehéz felismerni, hogy a pokollal kapcsolatos középkori elképzelések a Hénok könyvére mennek vissza.

A 19. versben az első Péter-levél szerzője egyértelműen a Hénok könyvére támaszkodik, amikor ezt írja:

„Így ment el (Jézus) a börtönben levő lelkekhez is, és prédikált nekik.”

A levélíró minden további nélkül felidézheti ezt az apokrif iratot, mivel a Hénok könyve nemcsak a zsidók, hanem a keresztények körében is nagy tekintélynek örvendett. Bár ez a zsidó eredetű vallási mű az apokrifek közé tartozik, melyeket az istentiszteleteken nem volt szabad használni, mégis közkedvelt iratként tartották számon, és szorgalmasan olvasták.

A levélíró először is azt akarja mondani, hogy Jézus, mint minden más ember, meghalt. Mindenesetre különleges szerepben érkezett az „alvilágba”, nemcsak a halottak helyére, hanem a lelkek börtönébe is. Amíg azonban Hénok a lelkeknek legfőljebb az örök kárhozatot tudta meghirdetni, addig Krisztus „predikált” nekik. A „kérüszsein” ige, amely a görög szövegben található, az Újszövetségben mindenekelőtt az evangélium hirdetését jelenti. Itt tehát a levél szerzője lényeges módosítást hajtott végre az alapul szolgáló művön. A 20. versből kiderül, hogy a „lelkek” nemcsak bukott angyalok, hanem Noé istentelen kortársai is. Krisztus alvilági útjának hatásáról vagy eredményéről nem történik említés. „Egyedül az a döntő, hogy a Krisztusban megjelent üdvösség és Krisztus szavának a hatalma egészen a halál világáig előretör, és az üdvösség-nélküliség legsúlyosabb állapotát is le tudja győzni” (W. Schrage).

Az említett lelkek, bár földalatti börtönben raboskodnak, mégis káros hatást gyakorolnak az emberekre, a Hénok könyve szerint különösen a pogányokra és a hatalom birtokosaira, s ezeket most a keresztények gyűlöletére is bujtogatják. A levélíró ezért akarja a keresztények figyelmét arra felhívni, hogy ezen gonosz lelkek hatalma korlátozott. Ők is Krisztus uralmának vannak alávetve. Minthogy a Teremtés könyvében az istenfia bukása után a vízözönről szóló elbeszélés következik, a zsidó hagyomány úgy tartotta, hogy a két esemény egyidejűleg történt. A bűnös angyalokkal kapcsolatban a Hénok könyve is említést tesz egy büntető célzatú vízözönről, amelynek a züllött világra kell rázúdulnia. A bárka a levélíró arra a nyolc lélekre – Noé és felesége, illetve három fia és azok feleségei – emlékezteti, akik a bárkában menedékre találtak. Ez a megmenekülés „a víz által” a szerző számára a keresztség előképe. A keresztség is „a víz által” szabadít meg, amikor lemossa a bűnt, és „jó lelkiismeretet”, azaz megigazulást eszközöl ki Istentől, mégpedig Krisztus feltámadásának ereje által. Bibliai elbeszéléseknek ilyen jellegű előképi értelmezése már az Ószövetségben szokásos volt. Típust, előképet láttak meg bennük. Ami régebben történt, egy később bekövetkezendő üdveseményt jelzett előre; s ami később történik, az a korábbi képmása s egyben beteljesedése. A Szentírásnak ezt az értelmezését a korai egyház is átvette (ld. Lk 24,27).

A keresztség kegyelmi adományát a levélíró Jézus feltámadásának gyümölcseként értékelte. Ezt követően Jézus mennybemenetelét mutatja be. A Zsolt 110,1 egyik kijelentésére támaszkodik:

„Azt mondta az Úr az én Uramnak:
Ülj jobbomra!”

Ezt a felszólítást a trónra lépés ünnepén egy kultikus próféta mondta a dávidi dinasztiából való királynak, akinek valószínűleg a templomban a frigyláda jobb oldalán volt a díszhelye. Az ősegyház ezt a verset Krisztusnak, az üdvösség királyának a mennybemenetelére vonatkoztatta, az Isten jobbján való ülést pedig az Isten mennyei trónja melletti díszhelyre értette. Ebben az

értelemben 18-szor szerepel a zsoltárvers az Újszövetségben. A mennybe való felmenetelhez kapcsolódik a másik állítás: „uralma alá vetette az angyalokat, hatalmasságokat és erőket.” „Az út fölfelé az ókori világkép szerint a gonosz hatalmon vezet át, akiknek uralmi területe a föld és az ég közötti átmeneti térségre terjed ki” (W. Schrage). Ezt az elképzelést már Pálnál is megtaláljuk:

„Azután következik a vég, amikor is (Krisztus) átadja Istennek, az Atyának az uralmat, miután minden felsőbbséget, hatalmat és erőt megsemmisített.” (1 Kor 15,24)

Az Efezusi levélben pedig a következőt olvassuk:

„Ti is halottak voltatok vétkeitek és bűneitek következtében, amelyekben azelőtt éltetek a világ szokása szerint, a levegőégben uralkodó fejedelemnek a hatalma alatt. Ez a lélek most a hitetlenség fiaiban dolgozik.” (Ef 2,1-2)

„Nem annyira a vér és a test ellen kell küzdenünk, hanem a fejedelemségek és hatalmasságok, ennek a sötét világnak kormányzói és az égi magasságoknak gonosz szellemei ellen.” (Ef 6,12)

Az 1 Pét 3,22-höz a Kolosszei-levél egyik helye hasonlít a legjobban:

„Lefegyverezte (= Isten) a fejedelemségeket és a hatalmasságokat, nyilvánosan pellengérré állította őket, és Krisztusban diadalmaskodott rajtuk.” (Kol 2 ,15)

A 19-22. versekben található képekkel a levélíró bátorítani akarja a szorongatott keresztényeket, mivel Krisztus minden gonosz hatalomnál erősebb. Átütő győzelmét a keresztség által megvalósított szabadításban máris megtapasztalhatták a hívek.

3. A szenvedés megszabadít a bűntől (4,1-6)

A levélíró ismét arról kezd el beszélni, hogy Krisztust a szenvedésben kell követni, de állítását kiegészíti. Arra hívja fel a figyelmet, hogy a szenvedés megszabadít a bűntől: „...aki testben szenved, elszakad a bűntől.” Akik Krisztussal szenvednek, győzelmet aratnak a bűnös kívánság felett és szakítanak a bűnnel. A szenvedés által sikerül úrrá lenni a „test”-en, az ösztönemberen, amely Isten Lelke ellen hadakozik. Nem engesztelő szenvedésre kell itt gondolnunk, hiszen a bűnökért való engesztelést Krisztus egyszer s mindenkorra megtette (ld. 1 Pét 3,18). A bűntől megszabadulva a keresztények nem élhetnek többé úgy, ahogyan korábban, amikor még pogányok voltak: nem élhetnek a „test” kívánságai szerint, bűn uralma alatt álló emberek módjára. Ennek nyomatékosságára szolgál a „bűnkatalógus”, amely a korábbi kicsapongó, anyagiasságtól és bálványimádástól áthatott életvitelüket jellemzi. Ez az életmód azonban immáron messze mögöttük van. Cselekvésükben nem a régi, megváltást nélkülöző emberek kívánságai a mértékadók, hanem az Isten akarata. De éppen azért, mert a keresztények a pogányok szabados életmódját nem követik többé, ezek gyanúsítással, rágalommal és titkos bűnök vádjával illetik őket. A későbbi időkben több keresztény és nem keresztény írat is tanúsítja ezt. A szerző mindezeket az alaptalan vádaként „káromlás”-nak nevezi, mivel azok végeredményben Isten ellen irányulnak. Isten ítéletére is ezért történik utalás: Isten előtt kell majd a pogányoknak számot adniuk. A levélíró úgy mutatja be Istent, mint „aki készen áll ítélni élőket és holtakat” (5. v.). Ez a megfogalmazás a végítéletre utal, amely minden emberre kiterjed: azokra, akik életben lesznek a világ végén, valamint az életre kelt halottakra. Ezt a gondolatot már a Tesszalonikiekhez írt első levél is ismeri:

„Az elhunytak sorsáról nem akarunk tájékoztatlanságban hagyni benneteket, testvérek, hogy ne szomorkodjatok, mint a többiek, akiknek nincsen reményük. Ha Jézus, mint ahogy hisszük, meghalt és feltámadt, akkor Isten vele együtt feltámasztja azokat is, akik Jézusban hunytak el. Az Úr tanítása alapján ugyanis ezt mondjuk nektek: Mi élők, akik az Úr eljöveteleig megmaradunk, nem előzzük meg az elhunytakat. A parancsszóra, a főangyal szólítására, Isten harsonájának zengésére az Úr maga száll le a mennyből. Először a Krisztusban elhunytak támadnak fel, azután mi, akik életben maradtunk. A felhőkön velük együtt elragadtatunk a magasba Krisztus elé, és így örökké az Úrral leszünk. Vigasztaljátok tehát egymást ezzel a tanítással!” (1 Tessz 4,13-18)

Az alvilágban való megjelenésekor Jézus Krisztus nemcsak a bukott angyaloknak és a vízözön-korabeli romlott nemzedéknek nyilatkoztatta ki magát, hanem minden halottnak. Jézus megváltásának egyetemessége – az a gondolat, hogy a megváltásban minden ember részesedik, akár Jézus halála előtt élt, akár azután – az ókori, képies gondolkodásnak megfelelően időbeli és térbeli képzetekben jut kifejezésre. Emberek módjára, miként az az ember számára el van rendelve, meg kellett halniuk. A halálban következett be számukra az ítélet. De az örömhír hirdetése új, isteni életet hozott létre bennük. Test szerint meghaltak, de a Lélek szerint, vagyis Isten erejéből élnek. Ez az Isten által ajándékozott élet a halottaknak a végítéletkor, amelynek a bekövetkezését a közeljövőre várták, az egész világ előtt nyilvánvalóvá válik. Isten a keresztény kor előtti igazakat a halálból az életre vezette, s ezt a csodát újból és újból véghezviszi azokon, akik belé vetik reményüket.

4. A végidőbeli üdvösség reménye (4,7-11)

A legtöbb újszövetségi könyvhöz hasonlóan az első Péter-levél is a közeljövőre várja a világ végét. Annak tudata, hogy az Úr el fog jönni, és e világ ideiglenes alakja el fog múlni, „okossá” teszi a keresztényt. Egyedül csak ő képes minden dolgot annak valódi értéke szerint megítélni. A végidőbeli üdvösség várása azonban nem tesz közömbössé és tétlenné a földi élet tekintetében. Éppen ellenkezőleg, ez a várakozás adja meg a jelennek a maga mély komolyságát, mivel a jelen dönt a jövőről. A közeli vég „józan” megítélése, az isteni kinyilatkoztatás elismerése fogékonnyá tesz az imádságra. Az imádságban éli meg a keresztény az isteni életét, amelyből az Isten akaratának megfelelő cselekedet, a szeretet tettekre váltása fakad. A levélíró ezért rögtön utána a testvéri szeretetre buzdít, hiszen azt nem lehet elválasztani az Isten szeretetétől. A közeli ítéleten egyedül a testvéri szeretet fog megmenteni.

Az az állítás, hogy a szeretet a bűnök sokaságát fedi be, kettős értelmű. A kijelentés a Péld 10,12-ből vett idézet. Ott annyit jelent, hogy a szeretet mások bűneire borít fátyolt, és megbocsátóan elnéz azok felett. Ebben az értelemben a kijelentés jól beleillik a szövegösszefüggésbe, hiszen rögtön utána a tettekben megmutatkozó felebaráti szeretetről van szó.

A szóban forgó állítást ugyanakkor egy másik, mind a zsidó hagyomány, mind pedig az Újszövetség által tanúsított értelemben is felfoghatjuk: a szeretet a saját, személyes bűnöket fedi be Isten ítéletekor. Ezt a szemléletet képviseli a Dán 4,24:

„Ezért, ó király, fogadd szívesen tanácsomat: Váltsd meg bűneidet az igazságosságot gyakorolva, és gonoszságaidat az elnyomottak iránt irgalmat gyakorolva. Akkor talán tovább tarthat jó sorod.”

Az első Péter-levél bizonyára mindkét gondolatot kifejezésre akarja juttatni: a szeretet sok bűnt befed, mind mások vétkeit, mind pedig a saját bűnöket (ld. Jak 5,20).

A felebaráti szeretetre való felszólítás most gyakorlati dologra irányul: a levélíró a vendégszeretet gyakorlására buzdít. Abban az időben csak kevés vendégfogadó volt, az utazás pedig nagyon lassan haladt előre. Ezért a vendéglátás társadalmi kötelesség volt. Ugyanakkor különleges keresztény kötelességnek (ld. Mt 25,35) is számított, ha hittestvérek, misszionáriusok, igehirdetők és üldözöttek befogadásáról volt szó (ld. 3 Jn 5-8). A vendéglátás néha nagy áldozattal járt együtt, és valódi teherré válhatott. Ezért buzdít a levélíró arra, hogy a vendégszeretetet zúgolódás nélkül, szívesen gyakorolják.

A levél szerzője arra hívja fel a figyelmet, hogy Isten a keresztény közösség minden tagjának különleges kegyelmi adományt juttatott, amellyel egymás szolgálatára kell lenniük. Hiszen aki kegyelmet kap, csak letéteményese a sokféle isteni adománynak. Ezt a gondolatot a Rómaiakhoz írt levelében Pál apostol is kifejezésre juttatja:

„A nekünk juttatott kegyelem szerint adományaink is különböznek: aki a prófétálást kapta, tegyen tanúságot a hit szerint, aki tisztséget kapott, töltsse be tisztségét, aki tanító, tanítson, aki a buzdítás ajándékát kapta, buzdítson, aki jótékonykodik, tegye egyszerűségben, aki előljáró, legyen gondos, aki irgalmasságot gyakorol, tegye örömet.” (Róm 12,6-8)

Az egyik az Isten szavát hirdeti, a másik – amikor az igehirdetőt befogadja házába – szolgál. Az igehirdetésben Isten szava válik hallhatóvá. Minden közösségi szolgálat és minden segítő cselekedet Isten erejéből történik, hogy Isten Krisztus által megdicsőüljön. Minden egyházi szolgálat célja, miként minden teremtett dolog célja is, Isten megdicsőítése Krisztus által. Krisztus a kegyelmi adományok közvetítője. Egyedül ő képes Istent méltó módon megdicsőíteni. A keresztények Krisztusba bevonva, az ő életében, Lelkében, erejében részesedve dicsőítik meg Istent, mégpedig azzal, hogy elismerik végtelen dicsőségét és hatalmát. A levélíró ezért egy doxológiával, vagyis ünnepélyes dicsőítéssel zárja le a buzdítását: „Övé a dicsőség és a hatalom mindörökkön örökké.” Ez a dicsőítés az Atyára vonatkozik: annak megállapítása, hogy az Istené a dicsőség. Mivel az újszövetségi doxológiákban gyakran hiányzik az ige (ami a magyarhoz hasonlóan a görögben és a latinban is lehetséges), a későbbi vallásos gyakorlat a doxológiákat kívánságként fogta fel: minden teremtmény részéről adassék meg Istennek a neki kijáró dicsőítés. Így keletkezett a „Dicsőség az Atyának...” kezdetű imádság. Az első Péter-levél szóban forgó verse azonban azt jelzi, hogy a többi újszövetségi doxológia is valószínűleg Isten dicsőségének állítása akar lenni.

V. Az üldözött egyház (4,12-5,11)

1. Az üldöztetés mint keresztény sors (4,12-19)

A levélíró újból megszólítja a híveket: „Szeretteim”. Ez a megszólítás különleges nyomatékot ad a következő fejtegetéseknek.

A fiatal keresztény közösségek nehezen tudtak megbirkózni a szenvedés problémájával. Hogyan lehet a szenvedés és az üldöztetés tapasztalatát a kiválasztottságukkal és meghívásukkal összeegyeztetni? A keresztség által nem Isten gyermekei és az áldásra vonatkozó ígéretek örökösei lettek? Hol van akkor a megígért üdvösség? A levélíró immáron harmadszor (ld. 2,19-21; 3,13-17) igyekszik megmagyarázni és elfogadtatni a szenvedés értelmét. Fő mondanivalóját most a levél végén fejt ki a legrészletesebben. A szerző nem becsüli alá az egyházra nehezedő szenvedés súlyosságát – a „perzselő tűz” megnevezést használja –, de semmiféle következtetéstől nem riad vissza. Mivel Krisztus szenvedett, a keresztény számára sincs semmi meglepő – olyan, amin csodálkozni kellene –, amikor neki is szenvedni kell. Igen, a levélíró azt mondja olvasóinak, hogy a keresztények számára

természetes dolog a szenvedés: a Krisztus szenvedéseiben való részesedés a dicsőségbe vezet át. Nem a szenvedés a cél, hanem a dicsőség, de a Krisztussal való közösség a szenvedésben szükségszerű előfeltétele a dicsőségben való közösségnek. Ugyanezt a gondolatot találjuk Szent Pálnál is:

„Ha pedig (Isten) gyermekei (vagyunk), akkor örökösei is: Istennek örökösei, Krisztusnak társörökösei. Előbb azonban szenvednünk kell vele együtt, hogy vele együtt meg is dicsőüljünk.” (Róm 8,17)

Mivel a szenvedő keresztény biztos lehet abban, hogy részesedik Krisztus dicsőségében, a levélíró ismételten örömmel szólít fel a szenvedés közepette. A keresztények szenvedését úgy tekinti, mint Krisztusért elviselt gyalázatot. Krisztust is gyalázták a szenvedése folyamán, de Jézus igazán nagy meggyalázása a keresztre feszítése volt. A Zsidókhoz írt levél ezért Jézus egész kínszenvedését a „gyalázat” (13,13) szóval jelöli. A keresztények „boldogok”, ha ennek a „gyalázat”-nak most különböző módon részesei lehetnek (ld. Mt 5,11). A szenvedés áldása azonban nemcsak a másvilágon mutatkozik majd meg, mert az eljövendő dicsőség kihat a jelenre is. Már most, a szenvedés és szorongatás közepette, a dicsőség Lelke, vagyis az Isten Lelke nyugszik az üldözötteken. Itt a szerző az Iz 11,2-t idézi, de a Szeptuaginta görög fordításában.

Szeptuaginta (= hetven; LXX)

A név egy legendán alapul, amelyet az Ariszteász levele című apokrif irat tartalmaz.

„Kedves Filokratész! Figyelemre méltó történetem van a zsidó főpaphoz, Eleázárhoz szóló követi megbízatásunkról (1)... Mivel arra az elhatározásra jutottunk, hogy az isteni valóságot mélyebben szeretnénk megérteni, szívesen vállalkoztunk arra, hogy követségbe menjünk a fent említett személyhez, akit rátermettsége és tekintélye miatt mind a honfitársai, mind az idegenek tisztelnak, és aki birtokában van annak a kéziratnak, amely a hazai és külföldi zsidóknak az isteni Törvény lefordításánál a legnagyobb hasznót jelenti. A Törvény ugyanis náluk található, héber betűkkel pergamenre írva (3)... A királyi könyvtár igazgatója, Faleroni Demetriosz nagy pénzüsszeget kapott, hogy lehetőleg a világ valamennyi könyvét összegyűjtse. Tőle telhetően, vásárlás és másolás útján, teljesítette a király kívánságát (9). Egyszer jelenlétünkben a király azt kérdezte tőle, hány ezer könyv gyűlt már össze. Azt válaszolta: Majdnem hétszázezer, ó Király. Én azonban rövid időn belül teljessé akarom tenni a hétszázezres számot. Tudomásomra jutott, hogy a zsidó törvények is érdeemesek arra, hogy másolatot készítsünk róluk, és elhelyezzük a könyvtáradba (10). A király erre így szólt: Mi akadályoz abban, hogy ezt megvalósítsd? Hiszen minden eszköz rendelkezésedre áll.

Demetriosz ezt válaszolta: Le kellene fordítani őket (11)... Ha tetszésedre van, ó Király, írnék a jeruzsálemi főpaphoz, hogy küldjön minden törzsből hat idősebb, törvényben járatos és kiváló hírnevű férfit, hogy a többség által megegyezően leírt szöveg vizsgálata után pontos fordítást kapjunk (32)... A király levele a következőt tartalmazta: `Ptolemaiosz király üdvözlétét küldi Eleázár főpaphoz, és békét kíván neki. A perzsák uralma idején sok zsidót telepítettek át Jeruzsálemből országomba. Mások atyámmal hadifogolyként jöttek Egyiptomba (35)... De hogy mind ezeknek, mind pedig a világon élő valamennyi zsidónak, illetve leszármazottjaiknak megmutassuk jóindulatunkat, úgy határoztunk, hogy törvényeket a nálatok használatos héber nyelvből lefordíttatjuk görögre, hogy a többi királyi könyv közé ez is bekerülhessen könyvtárunkba' (38)... Ő (Eleázár) kiválasztotta tehát a tekintélyes családok legjobb és legképzettebb fiait, akik nemcsak a zsidó irodalomban voltak járatosak, hanem a görög nyelvet is szorgalmasan tanulmányozták (121)... Amikor megérkeztünk Alexandriába, jelentették a királynak jövetelünket (173)... A küldöttek ... beléptek ajándékaikkal, valamint a

pergamenekkel, melyeken a Törvény szövege állt: zsidó írással, aranybetűkkel volt írva (176)... Kinyitották a tekercseket, és kigöngyöltették a lapokat. Erre ő (a király) hosszasan állva maradt, mintegy hétszer meghajolt, és ezt mondta: Hálás vagyok nektek, férfiak, de még inkább annak, aki küldött titeket, leginkább azonban Istennek, akinek a szavai itt találhatók (177)... Három nappal később Demetriosz elkísérte őket a hét stádiumnyi hosszú földnyelven át a szigetre, áthaladt a hídon és az északi körzetbe ment. Azután ülést tartott egy tengerparti, pompás és csendesen fekvő házban, s felszólította a férfiakat a fordítás megkezdésére, hiszen minden, ami a munkához szükséges, rendelkezésükre állt (301). A fordítást úgy végezték, hogy kölcsönös összehasonlítással egységes szövegre törekedtek. Amiben megegyező véleményre jutottak, azt Demetriosz illendően feljegyezte (302)... Úgy adódott, hogy a fordítás hetvenkét nap alatt készült el, mintha ez az egybeesés szándékos lett volna (hiszen 72 fordító volt!) (307). A fordítás elkészülte után Demetriosz összehívta a zsidó közösséget, és a fordítók jelenlétében felolvasta a munkájukat. A tömeg nagy elismerésben részesítette a fordítókat azért a kiemelkedő szolgálatért, amit értük tettek (308)."

A görög fordítást elkészítő 72 írástudó történetéből származik a Szeptuaginta (Hetvenes fordítás) név. A számot ugyanis lefelé kerekítették.

Legteljesebb mértékben éppen a vértanúk kapják meg a Szentlelket, mert csakis az ő erejében képesek szenvedéseiket keményen és bátran elviselni. A természetes emberi erő ehhez nem elegendő. Ezért a vértanúk győzelmesen elviselt szenvedésében Isten dicsősége ragyog fel. Mivel Krisztusért szenvedni nagy dicsőséget jelent, nem szabad megtörténnie, hogy keresztény valódi bűncselekmény miatt kerüljön bíróság elé és kapjon büntetést. A levélíró figyelmeztetésként néhány igen súlyos vétséget sorol fel. Ezek megbecstelenítenék a keresztény nevet, amelyet a híveknek szentnek kell tartaniuk. Ha azonban mint keresztények szenvednek üldözést (s a vádemeléshez gyakran már az is elég volt, hogy valaki kereszténynek vallotta magát, vagy mint keresztényt jelentették fel), nem kell szégyenkezniük. Ellenkezőleg, büszkék lehetnek a „keresztény” névre, s úgy kell azt viselniük, hogy keresztény mivoltuk által megdicsőítsék az Istent. A levél az eddigieknél is erősebben sugallja, hogy helyenként máris bírósági eljárásra és ítélethozatalra került sor, és hogy az egész kereszténység számára fennállt a hivatalosan elrendelt üldözés veszélye.

A 16. versben a „krisztianosz”, „keresztény” szó szerepel. Ezt a nevet először az Apostolok Cselekedeteiben kapták a hívek (ld. Csel 11,26; 26,28).

Azért, hogy a levél olvasói még jobban megérthessék a szenvedést, a szerző még egy másik okot is megnevez. Az ítélet nézőpontjából közelíti meg a kérdést. A világitélet máris kezdetét vette, mégpedig az egyházon. Az, hogy az ítélet az Isten házában kezdődik, az Ószövetségben is ismert gondolat. A Jer 25,29-ben olvassuk:

„Arra a városra, amely a nevemet viseli, hozok először romlást.”

Az Ez 9,6-ban a büntető angyalok a következő megbízatást kapják: „Szentélyemmel kezdjétek!”

Az egyházban is vannak bűnök és gyengeségek, benne is található hitetlenség és önzés. Ezért az egyházüldözéssel járó szenvedések büntető és engesztelő szenvedésekként foghatók fel. A szövegösszefüggésből világosan látható, hogy a levélíró vigasztalni akarja olvasóit. Örülniük kell, ha már most ítélet alá esnek, hogy a végítéleten felmentésben legyen részük. A szerző nem kárhoztató ítéletet hirdet itt a hitetlenek felett. A keresztényeket azzal akarja bátorítani, hogy közli velük: azok, akik nem hisznek az evangéliumban, még nagyobb és súlyosabb szenvedésekre számíthatnak, mint ők. Ezután a Péld 11,31 idézete következik, ismét a Szeptuaginta görög fordítása szerint. A héber szövegben ugyanaz a gondolat jut kifejezésre, de más szavakkal. Ott ez áll:

„Biztos megfizetnek az igaznak a földön,
a gonosznak és a bűnösnek éppen úgy.”

Ez egyben figyelmeztetés is, nehogy valaki ellankadjon a hitben. A levélíró ezért arra szólítja fel olvasóit, hogy a jót cselekedve ajánlják magukat Istennek. Nyilvánvalóan itt a becsületes életmódra, a pogányok közötti helyes magatartásra gondol. Könnyű szenvedések nélkül engedelmeskedni, de az állhatatosság abban mutatkozik meg, ha valaki a szenvedésekben is Istenre hagyatkozik. A levélíró Istent „hűséges Teremtő”-nek nevezi. Ezzel azt akarja mondani, hogy Isten mindazokat, akiket szeretetből megteremtett, a tisztító és hitelesítő szenvedéseken át biztosan elvezeti az üdvösségre.

2. Krisztus nyájának példaképei (5,1-7)

Mivel az egyház ilyen szorongatott helyzetben van, a közösségek előjáróihoz külön is szól a levélíró. Megszólításként a „vének” kifejezést használja, amely már az Ószövetségben is szokásos megjelölése a méltóságnak. Először a nemzetségfőket hívták „vének”-nek. Egy szorosan patriarkális felépítettségű nemzetségben az előjárók ténylegesen a legidősebbek voltak. Jézus idejében a Szinédrium (főtanács) tagjaira vonatkozott a „vének” megnevezés. Az ősegyház tehát a tisztségviselőknek ezt a megnevezését a zsidóságtól vette át (ld. Csel 14,23; 1 Tim 5,17; Tít 1,5).

A levélíró önmagát „vén”-nek, vagyis előjárónak nevezi. Testvérként akar testvéreihez szólni. Emellett önmagát „Krisztus szenvedésének tanúját”-nak mondja. Ő is tanúja volt Krisztus szenvedésének, s most tanúságot tesz ezeknek a szenvedéseknek az üdvösségre vonatkozó jelentőségéről. Mivel az őskeresztény igehirdetés Krisztus megváltó tettét a maga teljességében, vagyis a szenvedés és feltámadás egységében szemlélte, Krisztus szenvedésének az említése azonnal maga után vonja a megdicsőülésre, illetve a megdicsőülésben való részesedésre történő utalást. Mivel a levélíró osztozik Krisztus szenvedéseiben, reményteljesen máris úgy tekintheti magát, mint Krisztus dicsőségének részesét. Éppen a jelenlegi szorongatott helyzetben inti arra az előjárókat, hogy teljesítsék hűségesen a közösségeikkel, az „Isten nyájával” szembeni pásztori kötelességeiket. A „nyáj” képe ismét az Ószövetségre megy vissza. Deutero-Izajásnál olvassuk:

„Íme, Isten, az Úr, eljön hatalommal...
Mint pásztor, úgy legelteti nyáját.
Karjaira veszi bárányait,
az ölében hordozza őket,
és nagy gonddal vezeti az anyajuhokat.” (Iz 40,10-11)

Ezt az ószövetségi szóhasználatot az ősegyház az újszövetségi közösségre vitte át (ld. Jn 21,16; Csel 20,28). A levélíró ezért az egyházi vezetők tevékenységét „legeltetés”-nek nevezi: kötelességük mindenben gondját viselni a rájuk bízott közösségnek.

Az az intelem, hogy a hivatalt ne terhes kényszerűségből, hanem Isten megbízása alapján önként gyakorolják, arra enged következtetni, hogy az előjárói tisztséget néha tehernek érezték, amit azonban a tisztségviselő nem rázhatott le egyszerűen magáról, ha megunta azt. Szemmel láthatóan a hivatali megbízatás hosszabb időtartamra terjedt ki. Teherré az előjárói tisztség mindenekelőtt az üldözés időszakaiban válhatott, mivel különleges veszélyt jelentett a viselője számára. Ám a helyi egyházaknak éppen az ilyen időkben volt igazán nagy szükségük olyan hűséges és jó pásztorokra, akik az Úr eljövételére felkészítik őket.

Az a tény, hogy az előjárókat a nyerészkedéstől kell óva inteni, arra a veszélyre utal, hogy a vezető beosztással önző módon visszaélhetnek. Hasonló irányú a zsarnokoskodástól való óvás. A levélíró ismeri az emberi gyöngeséget, tudja, hogy az ember könnyen szem elől téveszti az ideált, és szívesen kihasználja azokat az előnyöket, melyek egy bizonyos tisztségből adódnak. Ezért a szerző teljes odaadásra buzdítja az előjárókat, hiszen a hitben való buzgóság önzetlenné tesz: készséges és önfeláldozó szolgálatra ösztönöz. Ily módon a vezetők valóban példaképpé válnak a rájuk bízott nyáj számára. A kapzsisággal szemben egyébként már Jézus is elítélően nyilatkozott:

„Ingyen kaptátok, ingyen is adjátok.” (Mt 10,8b)

Hasonló módon a zsarnokoskodástól is óva intette tanítványait, a jövőendő egyházi vezetőket:

„Jézus ezért odahívta őket magához, és így szólt hozzájuk: Tudjátok, hogy akiket a világ urainak tartanak, azok zsarnokoskodnak a népeken, s vezető embereik éreztetik velük hatalmukat. Közöttetek azonban ne így legyen. Ha valaki közületek nagy akar lenni, legyen a szolgátok, és ha valaki közületek első akar lenni, legyen mindenkinek a szolgálója. Hisz az Emberfia nem azért jött, hogy szolgáljanak neki, hanem hogy ő szolgáljon, és életét adja váltságért sokakért.” (Mk 10,42-45)

Az első Péter-levél szerzője tehát egyértelműen az őskeresztény hagyományból meríti gondolatait, de egyéni és eredeti módon fogalmazza meg azokat. Ha az előjárók hűségesen látták el tisztségüket, Krisztustól, a legfőbb pásztortól, minden jó és igazi pásztor példaképétől kapják meg az örök jutalmat. Ezt a koszorú képe szemlélteti. Az ókorban az volt a szokás, hogy a versenyek győzteseit vagy az állami hivatalokban különleges érdemeket szerzett személyeket koszorúval tüntették ki. A koszorú lehetett értékes anyagból, de állhatott babérlevelekből vagy csak egy olajágból. Ezekkel a mulandó és földi koszorúkkal ellentétben az örök élet jutalmát a dicsőség hervadhatatlan koszorújának nevezi a levélíró. Az egyházi hivatal hűséges betöltője az isteni dicsőség kitüntetését kapja, és pedig egy örökkévalóságon át. Ha a pásztorok példás életet élnek, a nyáj is hasonlóképpen viselkedik majd. A levélíró a „ifjak”-at külön is figyelmezteti, hogy vessék alá magukat az előjáróknak. Ez bizonyára a fiatalabb nemzedékre vonatkozik, amely minden időben hajlamos arra, hogy a saját útját járja. Azután a szerző mindenkit, „pásztorokat” és „bárányokat” egyaránt arra szólít fel, hogy egymás iránt legyenek alázatosak. Buzdítását egy szentírási kijelentéssel indokolja meg. A Péld 3,34-et idézi, de ismét a Szeptuaginta görög változatában. A héberben így hangzik a vers:

„Akik gúnyolódnak, azokat ő is kigúnyolja,
a szegényekhez jóindulattal van.”

Az „anawim” szó mindenestre nemcsak a szegényeket jelentheti, hanem a megalázottakat és az alázatosakat is. Az, hogy Isten ellenáll a kevélyeknek, az alázatosoknak viszont a kegyelmét és szeretetét ajándékozza, az ősi Izrael alaptapasztalata volt. Az alázat bibliai értelemben az Istennek való feltétel nélküli alávetettséget jelenti, egy olyan tiszteletteljes törekvést, amely Isten akaratának teljesítésére irányul, abban a tudatban, hogy az ember teljes mértékben rá van utalva az isteni irgalomra. Az alázat az a magatartás, amely megfelel a megváltottaknak. A megváltás kegyelmi aktusában megtapasztalták Isten szeretetét és hatalmát, de egyben saját bűnös mivoltukat is. Ezért minden öndicséret oktalanságnak tűnik számukra. A felebaráttal szemben az alázat a szelídségben, szerénységben, kölcsönös tiszteletben, alárendeltségben és önzetlen szolgálatban nyilvánul meg.

A levélíró az alázatról beszélt az imént. Most arra mutat rá, hogy az alázat mindenekelőtt a szenvedésben mutatkozik meg, amikor a keresztyények – önmagukat Isten kezének alávetve – elfogadják azt. „Isten hatalmas keze”: ez egy képletes kifejezés, amely már az Ószövetségben gyakran előfordul, és Istennek népe iránti hatalommal teli tevékenységét szemlélteti. A kifejezésnek kettős értelme van: védelem és fenyítés (ld. Zsolt 10,12; 32,4; Jób 30,21). Itt a két jelentés egyszerre érvényes, hiszen Isten azért fenyít, hogy majd felmagasztaljon. Ismét kifejezésre jut, hogy Isten az üldözéssel együtt járó szenvedésekkel az üdvösségtervét valósítja meg. De mivel ez a terv számunkra rejtve van, továbbra is fennáll a tiltakozás és a lázadás lehetősége, illetve kísértése. A levélíró ezért alázatos ráhagyatkozásra buzdít, s egyben arról biztosítja a szorongatott egyházakat, hogy Isten gondot visel rájuk. Sorsuk egyáltalán nem közömbös számára. Fontosnak tartja és szereti őket. Ezért gondjaik egész terhét bátran rábízhatják. Itt a szerző a Zsolt 55,23-at idézi:

„Bízd gondjaidat az Úrra,
ő majd megerősít,
nem hagyja, hogy az igaz meginogjon.”

A hívek biztosak lehetnek abban, hogy Isten számon tartja őket. A szenvedés és üldözés miatt megtörtéket „annak idején” fel fogja magasztalni. Ez a végidőbeli üdvösség ideje, hiszen Krisztus második eljövetelével az új mennyei világkorszak veszi kezdetét.

3. Buzdítás az éberségre és a szilárd hitre a szenvedések közepette (5,8-11)

Ahogy már korábban is többször tette (ld. 1,13; 4,7), a szerző most is határozottan rámutat arra, hogy az Isten akarata szerinti cselekvés megkívánja a földi mércéktől való eltávolodást. Az igazán lényeges az idő a maga teljességében: a végidő, az örökkévalóság. A levélíró ezért józanságra és éberségre buzdít. Ezek különösen az üldözések idején szükségesek. A földi istenellenes hatalmakat a szerző a sátán személyében jeleníti meg. Ezért végeredményben a sátán az, aki a pogányokat a keresztyények ellen gyűlöletre hangolja, és üldözésekre ösztönzi, hogy ezáltal a hívek bukását előmozdítsa. A levélíró az ördögöt, a Szentírásban egyedülálló módon, ordító oroszlánhoz hasonlítja. Az oroszlán valószínűleg a sátán erejét és veszélyességét jelképezi. Az oroszlánról az a hír járja, hogy félelmetes ordításával kétségbeesett pánikba kergeti a juhokat, s azok zavarukban és ijedségükben kitörnek a karámból és az ő martalékává válnak. Ezt a taktikát akarja a sátán Krisztus juhaival szemben alkalmazni. Ezért a szerző arra inti a keresztyényeket, hogy álljanak szilárdan a hitben. A sátán támadásai ne zavarják meg és ne vezessék félre őket: ne törjenek ki Krisztus biztos karámból. A hitben való helytállás azonban a szenvedésre való készséget is magában foglalja. Ezt a levélíró még egyszer az olvasók tudatába akarja vésni. A szenvedés szükségszerűen hozzátartozik a keresztyén léthez (ld. 4,12). Vigasztalásként a szerző arra is felhívja a figyelmet, hogy nemcsak az ő sorsuk szenvedéssel teli, hanem a hittestvéreké is szerte az egész világon. Mivel a szenvedés keresztyén sors, a keresztyények valamennyien egy nagy szenvedő közösséget alkotnak, amelyben senki sem magányos és elhagyatott. Ez után az inkább emberi jellegű vigasztalás után a levél szerzője ismét egészen Istenre irányítja figyelmét. Hiszen Isten az, aki a keresztyényekben a szenvedéssel együtt járó küzdelmet és a sátán támadásaival szembeni harcot győzelmesen megívja. Ő minden kegyelmi adomány ajándékozója. Krisztus által és Krisztusban saját dicsőségére hívta meg a híveket. Jelen van közöttük, megszilárdítja, megerősíti és tökéletessé teszi őket. Az örök dicsőséghez képest a földi szenvedés idejét rövidnek nevezi a levélíró. A szenvedés időtartama lehatárolt, bármennyire elviselhetetlenül hosszúnak tűnik is azok számára, akik a próbatételt átélnek. Az örökkévalóság távlatából azonban ők is elismerik majd, hogy a szenvedés ideje

ténylegesen rövid volt. Ugyanez a gondolat jelenik meg a Róm 8,18-ban is, ahol ezt írja Szent Pál:

„De ennek az életnek a szenvedései véleményem szerint nem mérhetők az eljövendő dicsőséghez, amely majd megnyilvánul rajtunk.”

A 4,11-hez hasonlóan a levél szerzője rövid doxológiával, vagyis hitvallásszerű dicsőítéssel fejezi be buzdítását. Isten hatalmát dicsőíti: „a hatalmas kezét”, amely megaláz és felmagasztal, s amely megerősít, megszilárdít, biztos alapokra helyez és tökéletessé tesz. Egyedül ez a hatalom képes hatékonyan szembeszállni a sátánnal. Ezzel a dicsőítéssel egyúttal a tulajdonképpeni levél is befejeződik.

VI. Testvéri búcsúköszöntések (5,12-14)

Az 1,1-2-vel együtt ezek a versek képezik az időtlen jelentőségű köriratnak számító levél keretét. Miként pszeudonim levelekben szokásos, vezető személyiségek ismert nevei szerepelnek. Szilvánusz Szent Pál egyik kísérője volt (ld. 2 Kor 1,19; 1 Tessz 1,1; 2 Tessz 1,1). Az Apostolok Cselekedetei 15-18. fejezeteiben a név rövidített változatát – Szilás – találjuk. A 12. versben azt olvassuk, hogy Péter a levelet Szilvánusz által írta. Ez a beszédfordulat a Csel 15,22-23-ra emlékeztet:

„Erre az apostolok, a presbiterek és az egész egyház jónak látták, hogy kiválasszanak maguk közül néhány férfit, és Pállal és Barnabással elküldjék őket Antióchiába, mégpedig Júdást, másik nevén Barsabbást, meg Szilást, akik a testvérek között vezető szerepet vittek. Ezt írták a kezük által.”

Az utolsó mondatot szabadabban így lehetne fordítani: „Átadták nekik az iratot.” „Valakinek keze által írni” ugyanis nem azt jelöli, aki írt, hanem aki az iratot kézbesítette. Így a 12. versben szereplő Szilvánuszt is a levél kézbesítőjének tekinthetjük.

A szerző „rövid”-nek nevezi levelét, mert üdvösségünk magasztos tárgyát sohasem lehet kimerítően kifejteni. A levél „buzdítani és „tanúságot tenni” akar. Ezekkel a szavakkal a levélíró találóan jellemzi a tartalmat, hiszen a legtöbb szakasz kifejezetten buzdításokból áll. A szerző ugyanakkor tanúságot is tesz Isten hatékonyan megnyilvánuló üdvözítő tetteiről: Jézus Krisztus megaláztatásáról és felmagasztalásáról, amelyekben a kiválasztottak üdvössége rejlik.

A különböző buzdításokat ebben az egyben lehet összefoglalni:

„Ez az Isten igaz kegyelme. Ebben tartsatok ki.”

Ez a megfogalmazás a 2,19-20-ra utal vissza. Ott a kegyelem arra a képességre vonatkozott, hogy Krisztushoz hasonlóan és vele együtt elviseljük az igazságtalan, meg nem érdemelt szenvedéseket. A kegyelemből fakadó reményt és örömet a szenvedésben Isten mint felszabadító lehetőséget ajándékozza, de a hitben kell azt elfogadni és szilárdan megtartani. Ez a kegyelem igaz és csalhatatlan, mivel Isten a meghívottakat a szenvedésen át a tökéletességre és a dicsőségre fogja elvezetni.

Most a köszöntési formulák következnek. A megírási hely egyháza köszönti a címzetteket. Ez megint a páli levelek stílusának felel meg. A szerző először a „Babilonban” élő „kiválasztottak”, vagyis a római közösség, valamint Márk üdvözlét tolmácsolja. Jól ismert tény, hogy Márk is Pál apostolnak volt kísérője (ld. Fil 24; Csel 12,25; 13,5; 15,37-39; Kol 4,10; 2 Tim 4,11). Péter apostollal való kapcsolatáról csupán a Csel 12,12 tesz említést, de csak indirekt módon. A megadott helyen arról van szó, hogy Péter abba a közösségi összejövetelek

helyéül szolgáló házba tér be, amely Márk anyjának a birtoka volt. Az első Péter-levélben Márk úgy szerepel, mint Péter „fia”. Ez arra lehet utalás, hogy Márkot Péter térítette meg.

A levélíró arra szólítja fel a keresztényeket, hogy testvéri csókkal köszöntsék egymást. Ilyen jellegű felszólítás a legtöbb páli levélben is található. Az apostolok leveleit az istentiszteleteken olvasták fel. Ezeken volt szokásban, hogy testvéri csókkal erősítették meg az egymással való szent közösséget. A levélíró a szeretet csókjáról beszél, s ezáltal azt hangsúlyozza, hogy a testvéri csók annak a szeretetközösségnek a kifejezése s egyben elmélyítése, amelyet Krisztus egyháza jelenít meg.

A levél áldáskívánsággal fejeződik be: „Békesség mindnyájatoknak, akik Krisztusban vagytok!” A „Béke veled!” már az ősi Izraelben is köszöntési formula volt (ld. Bír 6,23), akárcsak Jézus idejében (ld. Lk 24,36; Jn 20,19.21.26; 3 Jn 15). Pál így ír a rómaiaknak: „A békesség Istene legyen mindnyájatokkal!” (Róm 15,33). Amilyen mértékben a keresztények közösségben élnek Krisztussal, olyan mértékben részesülnek Isten békéjében, abban a kegyelmi kapcsolatban, amely az örök üdvösség birtoklásába fog torkollani.

A második Péter-levél

Első rész: Bevezetés

1. A levél megírásának indítéka

A levélből nem nehéz felismerni a megírás indítékát és célját: az irat az egyházat azoktól a tévtanítóktól inti óva, akik Krisztus második eljövételén gúnyolódtak, mivel az szemmel láthatóan még mindig nem következett be (ld. 3,4). Valószínűleg – ugyanúgy, mint a Júdás-levélben – gnosztikus hatás alatt álló tévtanítók voltak ezek, akik egyáltalán nem fogadták el Krisztus második eljövételét, mert azt állították, hogy a feltámadás máris megtörtént. Ezzel a felfogással már a második Timóteus-levélben szembe kellett szállni:

„Közéjük tartozik Himeneusz és Filétusz is, akik eltévelyedtek az igazságtól, mert azt állítják, hogy a feltámadás már végbement, s ezzel nem kevés embert megzavartak hitükben.” (2 Tim 2,17-18)

Szent Iréneusz, Lyon püspöke (szül. 115 körül), tanúsítja, hogy az imént említett felfogás gnosztikus eredetű:

„Simon utóda, a szamaritánus Menander szintén igen nagy művésze volt a varázslásnak... Ezenkívül azt hirdette, hogy a varázslás mestersége, melyet ő tanít, hatalmat ad azok felett az angyalok felett, akik a világot létrehozták. A tőle kapott keresztség által ugyanis a tanítványai a feltámadásban részesülnek, ezentúl már nem halhatnak meg, romolhatatlanok, örökké fiatalok és halhatatlanok.” (Eretnekségek ellen I, 23,5)

„Sokkal inkább azt állítják (= a tévtanítók), hogy a feltámadás a halottak közül nem más, mint az ő úgynevezett igazságuk ismerete (= gnózis!).” (Eretnekségek ellen II, 31,2)

Már Szent Pálnak fel kellett emelnie szavát olyan tévtanítókkal szemben, akik tagadták a halottak feltámadását:

„Ha tehát hirdetjük, hogy Krisztus feltámadt a halálból, hogyan állíthatják némelyek közületek, hogy nincs feltámadás? Ha nincs feltámadás, akkor Krisztus sem támadt fel. Ha pedig Krisztus nem támadt fel, nincs értelme a mi tanításunknak, s nincs értelme a ti hiteteknek sem.” (1 Kor 15,12-14)

A feltámadás tagadása hitünk középpontját érinti. Ezért akar a szerző egy ilyen rendkívül súlyos veszélyben levelével a keresztény közösségek segítségére sietni.

2. A levél szerzője

Levelének kezdetén a szerző ünnepélyes formában nevezi meg magát: „Simeon Péter, Jézus Krisztus szolgálja és apostola”. Több helyen is utalás történik Péterre: szemtanúja volt Jézus színeváltozásának (1,16-19), írt már egy levelet a kisázsiai egyházaknak (3,1), Pált pedig testvérének nevezi (3,15).

Ennek ellenére Péter szerzőségét már a korai egyházatyák közül is sokan kétségbe vonták. Egészen eltekintve attól, hogy már az első Péter-levél pszeudonim irat benyomását kelti, maga

a második Péter-levél tartalmaz adatokat arra vonatkozólag, hogy nem Péter apostol írta azt. A 3,4 szerint az „atyák”, vagyis az apostolok már régen a múlthoz tartoznak. A 3,2-ben a szerző nem számítja magát az apostolok közé. A 3,15 is késői időre utal, mivel már létezik a páli levelek egyfajta gyűjteménye, s ezek az „Írások”-kal, vagyis az Ószövetséggel egyenrangú iratokként szerepelnek. Ez arra enged következtetni, hogy már a korai egyház sugalmazottnak tekintette a páli leveleket. Itt találjuk tehát az első tanúbizonyságot arról, hogy megkezdődött a keresztény hit számára mérvadó iratok gyűjteményének, a kánonnak a kialakulása.

Ezenkívül Péter apostol aligha használta volna fel a Júdás-levelet, amelyre a 2. fejezet messzemenőleg támaszkodik.

A szerző egy hellenista műveltségű zsidókeresztény lehetett, hiszen nemcsak az Ószövetségben, hanem a zsidó hagyományban is igen járatos. Levelét „apostoli végrendelet”-nek szánta (ld. 1,13k). A végrendelet-műfaj mind a zsidóságban, mind pedig az ősegyházban igen kedvelt volt. Ismerjük Ádám, Ábrahám, Jób, Izsák, Mózes, a tizenkét pátriárka, valamint Salamon végrendeletét. Ezek mind apokrif iratok. A Timóteushoz írt második levél is a végrendelet-műfajba tartozik:

„Te azonban maradj mindenben meggondolt, viseld el a bajokat, teljesítsd az evangélium hirdetőjének feladatát, töltsd be szolgálatodat. Az én véretem ugyanis nemsokára kiontják áldozatul, eltávozásom ideje közel van.” (2 Tim 4,5-6)

Az ilyen jellegű „utolsó rendelkezések”, megbízások és figyelmeztetések a legnagyobb tekintélyt igénylik.

Talán éppen a második Timóteus-levél mint páli végrendelet indította a szerzőt arra, hogy Péter nevét válassza, és ne Pálét. Ennek a névnek a használata ezenkívül megkímélte a szerzőt attól, hogy súlyos vitába kerüljön a páli levelekkel, melyekre a tévtanítók hivatkoztak (A. Vögtle).

Mivel Péter a 2. század egyházában egyre nagyobb jelentőségre tett szert, neve magától értetődően adódott. Már az első Péter-levélben megállapítható a páli és péteri hagyományok összekapcsolása, igaz csak közvetett módon. A második levélben ez az egybefonódás még egyértelműbb formában megmutatkozik. Pál immáron Péter „szeretett testvére” (3,15). Itt annak az egyházon belüli fejlődésnek a kezdetén vagyunk, amely Péter és Pál apostolokat olyan szorosan összekapcsolta, hogy ünnepük ugyanarra a napra, Péter-Pál napjára került. Erről az ünnepről 354-től kezdve vannak adataink.

Már csak az a kérdés maradt hátra, vajon ugyanattól a szerzőtől származik-e az első és a második Péter-levél. A 3,1-ben a szerző azzal az igénnyel lép fel, hogy mind a két levelet ő írta. A feltett kérdésre mégis nemmel kell válaszolni, mivel a két irat mind tartalom és stílus szempontjából, mind az előadás módjában nagyon különbözik egymástól. Ennélfogva a 3,1 megjegyzése is a pszeudoepigráfia stílusához tartozik.

3. A levél megírasi ideje, helye és címzettjei

Biztosra vehető, hogy a Júdás-levél és a második Péter-levél megírása között nagyobb időtávolságnak kellett eltelnie, mert az utóbbi levélben az apokrif iratokkal szemben kritikusabb magatartás figyelhető meg. A második Péter-levél szerzője ennélfogva sem azt az apokrif elbeszélést, amelyben Mihály főangyal az ördöggel Mózes holttestéről vitázik (Júd 9), sem pedig a Hénok könyvéből való kifejezett idézetet (Júd 14 és 15) nem veszi át a Júdás-levélből. Mivel az apokrif irodalom a nép körében nagy tetszésre talált, a szerző tartózkodása az apostoli hagyomány tisztán tartásáért való küzdelem kezdetét jelzi: azt a törekvést, amely a mértékadó iratok elkülönítésére irányul. Ez a fejlődés abban is megmutatkozik, hogy a szerző a páli levelek egyfajta gyűjteményét is ismerte már. Ezek a levelek, bár egyéni közösségeknek

íródtak, immáron minden hívő, legalábbis a felelős tanítók rendelkezésére állnak (3,15k). Ezenkívül az Újszövetségben itt találjuk az egyetlen helyet, ahol apostoli iratok a „többi Írás”, vagyis az Ószövetség mellett egyenrangúan állnak (3,16). Ez annak a jele, hogy a páli levelek már sugalmazottnak számítottak. Mindezek a megfigyelések azt mutatják, hogy a második Péter-levél az Újszövetség legkésőbbi irata, amelyben olyan fejlődés rajzolódik ki, amely majd csak a következő évszázadokban jut teljesen érvényre. Ezért az iratot a Kr. u. 120-140 közötti időszakra kell helyoznunk.

A megírási helyre vonatkozólag a levél semmiféle támpontot nem ad. Csak azt tudjuk, hogy az iratot először Origenész (kb. 185-254) említi, és hogy legkorábban Egyiptomban számították a kánoni könyvek közé. Hogy ez valójában a megírási helyre utaló adatként értékelendő-e, nyitott kérdés marad.

Mivel Péter szerzőségét a legtöbb egyházatya tagadta, a levél fölvétele az újszövetségi kánonba nagyon lassan ment végbe. Az egyház általánosan csak a 4. századtól kezdve ismerte el az iratot.

A 3,1-ben található megjegyzés: „Szeretteim, már ezt a második levelet írom nektek”, azt sugallja, hogy a címzettek ugyanazok, mint az első Péter-levélben, vagyis a kisázsiai egyházak. A közösségek helyzete mindazonáltal most egészen más. Nem kívülről, a pogányok részéről jövő veszélyről van többé szó, hanem olyan tévtanítókkal szembeni küzdelemről, akik a keresztények soraiból kerültek ki. Természetesen éppen a kisázsiai térség volt évszázadokon keresztül a teljes keresztény igazságért folytatott teológiai és filozófiai küzdelem középpontja. Ennek következtében nem lehet kizárni, hogy a levél ténylegesen kisázsiai közösségeknek íródott. A levél kezdete azokat nevezi címzetteknek, „akik Istenünk és Üdvözítőnk, Jézus Krisztus igazsága által ugyanabban a drága hitben részesedtek, mint mi”, vagyis minden keresztényt. Ez az általános címzés érv emellett, hogy a második Péter-levél olyan tanító és buzdító irat, amely az egész egyháznak szól, főképpen talán a kisázsiai közösségeknek. Az mindenesetre feltételezhető, hogy a közvetlen címzettek nem ismerik a Júdás-levelet, hiszen egyébként a szerző aligha használta volna azt föl olyan kiadósan.

Második rész: Kommentár

I. Köszöntés és áldáskívánság (1,1-2)

A levél kezdetén az ismeretlen szerző ünnepélyesen Simeon Péternek nevezi magát. Ez annak a kiemelkedő tekintélynek a tanúbizonyítéka, amelynek Péter kezdettől fogva részese volt az egyházban. A héber Simeon név – görögre fordítva egyszerűen Simon – egyébként csak a Csel 15,14-ben fordul még elő az Újszövetségben. A héber forma kiválasztása valószínűleg szándékosan történt, hogy Péter személye ezáltal is hangsúlyt kapjon. Péter Krisztus szolgájaként és apostolaként szerepel. A két kifejezés összetartozik. A „szolga” a Krisztustól való teljes függőséget juttatja kifejezésre, az „apostol” pedig azt jelzi, hogy Péter Krisztus küldötte, aki Krisztus teljhatalmával és neki engedelmeskedve teljesíti küldetését.

A levél címzettjei nincsenek pontosan megadva. A szerző mindazokhoz szól, akik ugyanabban a drága hitben „részesedtek”, mint az apostolok. Ezzel kifejezésre juttatja, hogy a későbbi nemzedékek nincsenek hátrányban az apostolokkal szemben. Az eredeti szövegben szereplő görög ige jelentése: „sorsvetés útján nyerni”. Itt az a gondolat is megfogalmazást nyer, hogy a hit Isten szabad kegyelmi adománya. A hit nem a személyes „hinni tudás” értelmében szerepel, hanem úgy, mint hitletétemény, mint a hit tanítása. Hogy ennek a hitnek részesei lettünk, az kegyelem, de ez a kegyelem Isten igazságának felel meg, amely mindenkit, zsidókat és pogányokat egyaránt, az üdvösségre akar elvezetni. Az „Isten igazsága” itt nem általánosságban az Istenre vagy az Atyaistenre vonatkozik, hanem Krisztusra. Ez a hely tehát

egész egyértelműen tanúsítja Krisztus istenségét. Az „Isten” és „Üdvözítő” megnevezések, amint az előttük álló közös névelő bizonyítja, kifejezetten Krisztusnak a címei. Krisztus hozta el számunkra az üdvösséget, és állandóan munkálja megszentelődésünket. Ő a mi Üdvözítőnk, nélküle nincsen üdvösség. A „szabadító” – „megváltó” megnevezések Krisztusra tudatos ellentétet fejeznek ki a görög környezet felfogásával. A pogányok is tisztelik megváltóikat, nevezetesen isteneiket (pl. Aszklépiusz, Szerápisz) és uralkodóikat. Ám csak egyetlen Megváltó létezik: Jézus Krisztus.

Az áldáskívánság tudatosan az 1 Pét 1,2-re támaszkodik:

„Kegyelemben és békében egyre bővebben legyen részetek!”

Ehhez a jókívánsághoz azonban a második Péter-levélben egy kiegészítés kapcsolódik:

„...Isten és a mi Urunk, Jézus ismerete által”.

Amilyen mértékben a hívek Isten és Jézus Krisztus ismeretében gyarapodnak, olyan mértékben növekedik bennük a kegyelem és a béke. A szerző azzal, hogy rögtön levelének bevezetésében az igazi ismeretet kívánja olvasóinak, kezdettől fogva a gnosztikus tévtanítók ellen fordul.

Gnózis (= ismeret)

A gnózis gyűjtőfogalom bizonyos filozófiai nézetekre, melyek hellenista, babiloni-perzsa és szektás jellegű zsidó körökben keletkeztek.

A gnózis nem ésszel kikövetkeztethető, hanem vallási, kinyilatkoztatott ismeret, amely által az ember Isten titkába próbál behatolni. Ezt az ismeretet, amelynek egyedüli tárgya Isten, misztikus beavatás által, tehát Istentől lehet megszerezni. Ez által a gnózis által a beavatott az isteni természet, s ezzel együtt a halhatatlanság részesévé válik. Ez az ismeret tehát bármiféle előfeltétel nélkül biztosítja a megváltást. A gnoszticizmus mitologikus spekulációihoz semmi köze sincs a kereszténységnek. Kizárólag csak a nyelvhasználatban jelenhettek meg ismert fogalmak.

A gnosztikusok a világ teremtőjét alárendelt léleknek tartották, akit megvetettek. Istenről alkotott felfogásuk ezért mindenféle féltelenséget megengedett számukra, mivel az csak a testet érinti. Ilyen áramlatokkal szemben már Szent Pálnak is fel kellett lépnie. A Korintusiakhoz írt első levelében magas teológiai szinten érvel a kicsapongás ellen:

„Nem tudjátok, hogy testetek Krisztus tagja? Leválasszam tehát Krisztus tagját, és a feslett nő tagjává tegyem? Isten mentsen! Nem tudjátok, hogy aki tisztátalannal egyesül, az egy testté lesz vele? Az Írásban ugyanis ez áll: Ketten egy testté lesznek. Aki azonban az Úrral egyesül, egy lélek vele. Kerüljétek az erkölcstelenséget! Minden bűn, amelyet az ember elkövet, a testén kívül van, de a kicsapongó a tulajdon teste ellen vét. Nem tudjátok, hogy testetek a bennetek lakó Szentlélek temploma, akit Istentől kaptatok? Nem tudjátok, hogy nem vagytok a magatokéi? Nagy volt a váltságdíjatok! Dicsőítsétek meg tehát Istent testetekben!” (1 Kor 6,15-20)

A gnózis szellemi áramlatával még a kereszténység első évszázadaiban is szembesülni kellett. Szent Iréneusz, Lyon püspöke (+ kb. 202) a következőképpen jellemzi a gnosztikusokat:

„A beteljesedés akkor fog bekövetkezni, amikor a szellemiek, vagyis a szellemi emberek, akik Isten tökéletes ismeretét... birtokolják – ezek a titkokba beavatottak – ez által az ismeret által átváltoznak és tökéletessé válnak” (Eretnekségek ellen I, 6,1). „Lelki nevelést kapnak a lelki emberek, akik cselekedeteikre és az egyszerű hitre építenek és nem rendelkeznek teljes

tudással. Ezek vagyunk mi egyháziak, akiknek kétségtelenül jó cselekedetekre van szükségünk az üdvözülésre. Ők azonban nem a cselekedetek, hanem szellemi természetük révén fognak minden esetre üdvözülni. Amíg az anyagnak lehetetlen üdvözülni, mivel nem alkalmas a boldogságra, addig a szellemi – amik ők maguk – nem ítélték el, bármilyenek is voltak a tettei. Amint ugyanis az arany nem veszíti el szépségét a sárban, úgy ők sem szenvednek kárt, sem nem veszítik el szellemi lényegiségüket, minthogy az anyagi cselekvések semmit sem árthatnak nekik.” (Eretnekségek ellen I, 6,2)

Itt igen jól kifejezésre jut a gnosztikusok szellemi beállítottsága. A két tipikus fogalom is felbukkan: a szellemi emberek (a pneumatikusok) a lelkiek (a pszüchikusok), vagyis a keresztény értelemben hívó emberek felett állnak. A gnózis tehát a fiatal kereszténység számára ténylegesen veszélyes és – éppen a becsvágyó lelkek számára – félrevezető tévtanítás volt.

II. Ismeret és cselekedet (1,3-21)

1. Isten ígérete (1,3-4)

A szerző legelőször a kapott üdvjavakra emlékeztet, és hangsúlyozza, hogy az isteni hatalom mindent megadott nekünk, ami az örök élethez és annak kibontakozásához szükséges. Az „euszébeia” szó egyébként csak a Csel 3,12-ben és a pasztorális levelekben fordul elő. Az „istenfélelem” kifejezéssel fordíthatjuk le. Az istenfélelem komolyan veszi Istent és az ő akaratát, s bizalomteljes közösségben tudja magát vele. Ezeket az üdvjavakat az ember csak Isten kegyelmi adományaként kaphatja meg. Saját erőből nem képes azokat elérni. Isten ajándékozza az igazi ismeretet, a belátást és a magasztos hivatást. Isten ezen üdvözítő tette nyilvánítja ki dicsőségét, hatalmát, bölcsességét, irgalmát és szeretetét. Annak, aki elismeri Istent mint meghívót, Isten nagysága és gazdagsága tárulkozik fel.

Isten dicsősége és hatalma igen értékes és nagy ígéreteket ajándékozott nekünk. Ezeken mindenekelőtt az eszkatologikus ígéreteket, Krisztus második eljövételét és Isten uralmának beteljesedését érthetjük. Ezeknek az ígéreteknél a megvalósulása a hívők számára az Istennel való boldogító közösséget hozza majd létre. „Az isteni természet részeseivé lenni” kifejezés a görög vallásfilozófiában is használatos, amely évszázadok óta az embernek Istennel való egyfajta rokonságát tanította. Ezért ígérték a későgörög-közelkeleti misztériumvallások (pl. Demeter, Dionüsziosz, Kübele stb.) a titokzatos rítusok által beavatottaknak részesedést az istenségben s ezáltal az üdvösségben. Ezeket az elképzeléseket a gnózis is átvette. A keresztény hitnek hellén fogalmakba való átültetése az Újszövetség egyetlen más iratában sem annyira kézzelfogható, mint a második Péter-levélben. A kereszténység is ismeri az Istennel való egyesülés gondolatát. Ám ez kizárólag Isten adománya. Az ember csak úgy érheti el, ha Isten szabad szeretetből közli magát. Amikor a levél szerzője egy a görög vallásfilozófiában használatos kifejezést alkalmaz, azt akarja jelezni, hogy az Istennel való közösség, amelyet a pogányok a maguk kultikus ünnepein akartak megvalósítani, Jézus Krisztus igazi vallásában található meg és érhető el. Bár ez csak a jövőben fog teljessé válni, de már ezen a világon is megtapasztalható. Ám az Istennel való közösség elengedhetetlen feltétele a bűntől való elfordulás.

2. Kitartás a hitben (1,5-11)

Mivel a Szentlélek által közvetített meghívás szükségszerűen megköveteli a bűntől való elfordulást, és mivel a hit erkölcsi cselekedetek nélkül halott, a szerző buzgó, lelki odaadásra

buzdít, amelyet azután részletesen kifejt. Ehhez egy láncszerűen egymásba fonódó erénykatalógust használ fel (5-7. v.).

„Éppen ezért minden igyekezetetekkel azon legyetek, hogy hitetekben megmutassátok az erényt, az erényben az ismeretet, az ismeretben az önuralmat, az önuralomban a türelmet, a türelemben az istenfélelmet, az istenfélelemben a testvéri szeretetet, a testvéri szeretetben pedig a felebaráti szeretetet.”

A sorozat a hittel kezdődik és a szeretettel végződik, s emellett a hellenista vallásosság néhány fogalmát is magában foglalja. Itt is a keresztény ígehirdetés, valamint a görög gondolkodás és érzésvilág összekapcsolásának esete áll fenn. Az „areté”, vagyis az erény és a jóra való hajlandóság az ókori erkölcsi fogalmak összefoglalása.

A keresztény élet kezdete és alapja tehát a hit, amelynek azonban erkölcsi tettekben kell megmutatkoznia. A megélt hitből nő ki a helyes ismeret, a hittitkok mélyebb megértése. Ezek számunkra, hús-vér emberek számára csakis a tettek által tárulnak fel teljesen. Az isteni igazságokba való mélyebb behatolás azután – a szabados erkölcsű gnosztikusokkal szemben – az „enkrateia”-hoz, vagyis az önuralomhoz, a mértékletességhez és az önmegtartóztatáshoz vezet. Csak ebből eredhet a türelem, az alázatos kitartás a kellemetlenségek közepette. Ez a türelmes kitartás szükségszerűen Isten felé irányítja az embert, és mélyebb vallásosságra vezeti őt. Ha az ember teljesen Isten felé fordul, akkor szíve nyitottá válik az igazi testvéri szeretetre, mivel Isten gyermekei egyben egymásnak testvérei is. A testvéri szeretet ugyanakkor minden ember iránt szeretetre sarkall, mivel Isten mindenkit be akar vonni szeretetébe. Az ilyen jellegű megkülönböztetést Pál apostol is ismeri. Ő a testvéri szeretetet részesíti előnyben, anélkül, hogy bárkit is kirekesztene:

„Amíg tehát időnk van, tegyünk jót mindenkivel, főképpen hittestvéreinkkel.” (Gal 6,10)

Ez a szeretet a többi teremtménytől sem tekint el, hiszen az egész teremtett világ Isten szeretetének a következménye. A levélíró így jelzi, hogy a hit a kezdet, a szeretet pedig a beteljesedés. Az erény azonban nemcsak teljesítmény, hanem isteni kegyelem is. Az erkölcsi törekvés a mélyebb keresztény ismeret előfeltétele. Ismeret nélkül nincs erkölcsös élet, ugyanakkor komoly erkölcs nélkül nem lehetséges a hívő ismeretben való gyarapodás. A gnosztikusokkal szemben, akik egyfajta vallási széplelkűségre törekedtek, a szerző igen határozottan hangsúlyozza, hogy az igazi ismeret Krisztusra irányul, és nem választható el az erkölcsötől. Hiszen csakis a szent élet által jutunk közelebb Krisztushoz, s tudjuk őt egyre jobban, mélyebben és hitelesebben megismerni. Akiből az erkölcsi komolyság hiányzik, az a hívő ismeretet tekintve „vak” és „rövidlátó”. Elfelejtí a bűntől való megtisztulást, amely a keresztség következménye, és azokat a kötelezettségeket, melyek abból adódnak. Mivel csak a gyakorlatban megélt hit vezet az igazi ismeretre, a szerző figyelmeztet: a híveknek arra kell törekedniük, hogy biztosítsák az Istentől kapott hivatásukat és kiválasztottságukat, s azt restségükkel, hanyagságukkal vagy könnyelműségükkel ne játsszák el.

Bár az ember erkölcsi cselekvése feltétlenül szükséges előfeltétele az Isten országába való belépésnek, az Isten országa mégis egyértelműen Isten ajándéka. Hiszen Isten biztosítja a belépést „a mi Urunk és Üdvözítőnk, Jézus Krisztus örök országába”, mégpedig gazdagon, bőkezűen és túláradóan. Így az Isten országába való bejutás egyszerre adomány és érdem: úgy érdem, hogy közben adomány is, hiszen már az is kegyelem, ha Isten elismeri és elfogadja erkölcsi törekvésünket.

3. Apostoli végrendelet (1,12-15)

Mivel nagy erőfeszítés szükséges ahhoz, hogy Isten örök országába bejuthassunk, a levél szerzője fáradhatatlanul buzdít és bátorít. Az az állítása, hogy olvasói voltaképpen már mindent tudnak, mivel az áthagyományozott hitletétemény igazsága „jelenlevő”, azaz közismert és hozzáférhető, az udvarias levélstílusnak felel meg. A levélíró persze rögtön hozzát teszi, hogy ennek ellenére szükségesnek tartja, hogy olvasóit emlékeztetés útján éberségre ösztönözze. Hiszen ezért írja a levelet. A szerző számára fontos a szilárd hagyományra való emlékeztetés, mivel az egyháznak hűségesen kell őriznie a hagyományt, és állandóan ahhoz kell igazodnia. Csakis így képes arra, hogy a lábra kapó eretnekségeket leleplezze, és hatékonyan szálljon szembe velük. De a hitigazságokra való emlékeztetés nemcsak történelmi gondolkodást és értelmi megértést jelent. A hagyományra, vagyis a próféták, valamint Krisztus és az apostolok szavaira történő emlékeztetés üdvözítő erejű emlékeztetés is: az életadó szavakat hatékony erő-kibontakozáshoz akarja vezetni. Az ilyen jellegű emlékeztetés, amely az egyház igehirdetésében állandóan megvalósul, kegyelmet hordoz, ugyanakkor ítéletet is, ha az isteni szót megvetik vagy elhanyagolják. A szerző ezért akarja olvasóit az emlékeztetés által – éberként és élőként – megtartani az üdvösségre. Ezt annál nyomatékosabban teheti, mivel buzdítását apostoli végrendeletként, végakaratot kifejező rendelkezésként adja elő. Ezért mindjárt a közeledő haláláról kezd el beszélni, hogy különleges súlyt adjon levelének. Halálát a sátorbontás képével írja le. Így olyan képet használ, amely már az Ószövetségben szokásos, s amelyet Pál is magáévá tesz. Hiszkija király hálaadó énekében olvassuk:

„Így szóltam: Életem napjainak közepén
kell alászállnom az alvilág kapuihoz,
életem hátralevő éveitől megrabolva.
Azt gondoltam: Nem látom többé az Urat
az élők földjén.
És nem láthatok senkit azok közül,
akik a földet lakják.
Sátramát lebontják és elveszik tőlem,
mint ahogy lebontják sátrukat a pásztorok.” (Iz 38,10-12a)

Pál apostol is sátorhoz hasonlítja a testi életet:

„Tudjuk ugyanis, hogy ha földi sátrunk leomlik, Istentől kapunk lakást: örök otthont a mennyben, amit nem emberi kéz épített.” (2 Kor 5,1)

A levélíró hangsúlyozza, hogy közeli halálát Jézus Krisztus kinyilatkoztatásából tudja. Ez a megjegyzés a végrendelet-műfajhoz tartozik. Ezt igazolja az egyik, kereszténység előtti korból való apokrif irat, a „Tizenkét pátriárka végrendelete”:

„Lévi szavainak hiteles másolata ez, amelyeket fiaihoz intézett, hogy mindenben ezek szerint járjanak el, mert mindez ott áll előttük egészen az ítélet napjáig. Egészséges volt még, amikor fiait magához szólította, de kinyilatkoztatásból tudta már, hogy meg fog halni. Amikor egybegyűltek, így szólt hozzájuk...” (LéviVégr 1,1-2)

Lévi is, mielőtt fiainak végrendeletként bölcsességi tanítást adott volna, kinyilatkoztatásból tudta meg hamarosan bekövetkező halálát.

Péter esetében nem gondolhatunk a Jn 21,18-ban olvasható jövendölésre:

„Jézus ismét azt mondta:...Bizony, bizony mondom neked: Amikor fiatal voltál, felövezted magad, s oda mentél, ahova akartál. De ha majd megöregszel, kiterjeszted karod, s más fog felövezni, aztán odavisz, ahova nem akarod.”

Ehhez ugyanis a következő kiegészítő megjegyzés kapcsolódik:

„E szavakkal jelezte, hogy milyen halállal dicsőíti majd meg az Istent.” (Jn 2,19)

Jézus jövődöleése a János-evangélium függelékében, amely valószínűleg egyúttal már visszatekintés is Péter vértanúságára, a második Péter-levél szerzője számára legfeljebb mintaként szolgálhatott.

A szerzőnek minden gondja arra irányul, hogy a keresztény közösségek a halála után is emlékezetben tartsák az igazi, az apostoloktól áthagyományozott tanítást. Nem tartja elegendőnek, hogy ez a tanítás csak előszóban maradjon fenn. Szükséges, hogy a megőrzés és a továbbadás írott tanúbizonyságok által történjék. Ez okból kifolyólag írja levelét. Ez a célkitűzés egyértelműen a levél késői keletkezésére utal, hiszen az apostolok csak akkor írtak leveleket, ha előszóval nem tudták elérni közösségeiket. Közvetlen szándékuk nem az volt, hogy szavaik a későbbi időkre is fennmaradjanak. Így Pál valamennyi levele is alkalmi irat volt. Az egyes közösségek azonban megőrizték és egymás között kicserélték azokat. A második Péter-levél megírásának az idején már a páli levelek egyfajta gyűjteménye is létezett (ld. 3,15).

4. Jézus színeváltozása: a második eljövétel biztosítéka (1,16-21)

A szerző az apostoli hagyományra hivatkozott, s most annak feltétlen megbízhatóságát igazolja. A hagyomány tartalma a Jézus Krisztusról szóló szavahihető üzenet, nem pedig olyan kieszelt mítoszok, melyek a görög és a zsidó környezetben általánosan elterjedtek voltak. A görög „műthosz” szó az Újszövetségben egyébként csak a pasztorális levelekben fordul elő. Ezekben a tévtanítók „mítoszai és vég nélküli nemzetségtáblái (genealógiái)” (1 Tim 1,4), illetve „vénesszonyos mítoszok” (1 Tim 4,7) nyernek említést. A Tít 1,14-ben „zsidó mítoszok”-ról történik említés. Ez azt jelzi, hogy a gnózisban zsidó elképzelések is helyet kaptak. A tévtanítók nyilvánvalóan „kieszelt mítoszok”-nak tartják a tanítást Krisztus hatalomban és dicsőségben történő második eljövételéről, s ezáltal a megvetés tárgyává teszik azt. Velük szemben kell a második Péter-levél szerzőjének a végidővel kapcsolatos keresztény várakozást megvédenie. A gnosztikusokkal való vitában – úgy látszik – mindegyik fél mítosznak minősíti a másik tanítását. Ez a szó egyenesen a kölcsönös megbélyegzés kifejezésére szolgál. A mítoszban az ember a gondolatait, vágyait és várakozásait öltözteti történeti elbeszélésekbe. Az örömhír hirdetése azonban nem üres ámítás. A felmagasztalt Úr isteni hatalma a második eljövetelekor mindenki előtt nyilvánvaló lesz majd. A szerző itt Jézus Krisztus parúziájáról beszél. A görög „parúszia” szó az ókorban egy uralkodó „megérkezését”, ünnepélyes bevonulását jelentette. Ugyanígy várták a világ végén Krisztust mint az uralkodók Urát (ld. 1 Tim 6,15; Jel 17,14; 19,16), aki ünnepélyesen birtokba veszi majd az egész teremtett világot és a beteljesedésre vezeti azt. Ezen apostoli hagyomány megbízhatóságának igazolásaképpen a szerző felidézi, hogy Péter és társai szemtanúk voltak Jézus Krisztus színeváltozásakor (ld. Mk 9,2-13; Mt 17,1-9; Lk 9,28-36). A levélíró a „szemtanú” fogalomra olyan görög szót használ, amely a misztériumvallások nyelvezetéből származik. Az „epoptész” a „szemlélő”, a „megfigyelő”. A szó „szemtanú”-t is jelenthet. Lukács (1,2) a megszokottabb „autoptész” főnevet választja, amely kizárólag a szemtanút jelenti. Az „epoptész” a misztériumvallásokba beavatottat jelöli, aki a szemlélés által a legmagasabb fokot érte el. A második Péter-levél más helyein is olyan nyelvezetet figyelhetünk meg, amely a misztériumvallások fogalomvilágának hatását viseli magán. Amikor a szerző Pétert az

„epoptész” megnevezéssel illeti, kifejezésre juttatja: a színében elváltozott Úr szemlélése által az apostol a legteljesebb mértékben beavatottá vált, s ezért tanúsítani tudja Jézus nagyságát és isteni hatalmát. A görög „megaleiotész” (= fenség, magasztosság, nagyság) szó az Újszövetségben csak Istenre vonatkozólag szerepel (ld. Lk 9,43; Csel 19,27 – itt Artemisz istennőre vonatkozik). Jézus fensége, megtiszteltetése és dicsősége a „magasztos dicsőség” kifejezéssel jelölt Atyának az adománya. A „magasztos dicsőség” cím azt a zsidó szokást tükrözi vissza, hogy a Jahve isten nevet nem ejtik ki, hanem körülírják.

A mennyei szózatot: „Ez az én szeretett fiam, akiben kedvem telik” (17. v.) a szerző Máté evangéliumának (17,5) megfelelően adja vissza, de elhagyja az „öt hallgassátok” felszólítást. A levélíró számára egyedül Krisztus dicsőségének a megnyilvánulása a fontos.

A 18. vers még egyszer nyomatékosítja a „szent hegyen” való szem- és fültanúságot.

Krisztus színeváltozásának és második eljövételének az összekapcsolása az Újszövetségben csak a második Péter-levélnek most vizsgált helyén található meg. Van viszont egy apokrif irat, a Péter-apokalipszis, amely a 2. század elején keletkezett, s amelyet a levélíró ismerhetett. Ez (PétAp 17) Krisztus színeváltozását a mennyei paradicsom látomásával kapcsolja össze:

„Ekkor egy hatalmas és nagyon fehér felhő érkezett a fejünk fölé, és elragadta Urunkat, valamint Mózeszt és Illést. Erre én megremegtem és megrémültem. Majd feltekintettünk: megnyílt a menny, s testben levő embereket láttunk, akik jöttek és köszöntötték Urunkat, valamint Mózeszt és Illést, majd a második mennybe mentek. Ekkor beteljesedett az Írás szava: 'Ez a nemzedék keresi őt, keresi Jákob Istenének arcát' (Zsolt 24,6). Nagy félelem és rémület támadt a mennyben. Az angyalok összesereglettek, s ezzel beteljesedett az Írás szava: 'Nyissátok ki a kapukat, ti fejedelmek!' (Zsolt 24,7-9 LXX). Erre bezárult a megnyílt menny. Mi pedig imádkoztunk, és lejöttünk a hegyről. Közben magasztaltuk az Istent, aki az igazak nevét a mennyben az élet könyvébe írta.” (Ld. Dán 12,1; Zsolt 69,29; Jel 3,5; 17,8; 20,12.15)

Érdekes, hogy a levél szerzője a mennyei szózat után, a 19. versben a prófétákra hivatkozik. A Jel 22,7-ben maga a mennyei szózat szerepel a „prófétai szavak” értelmében. A szerző ténylegesen a Péter-apokalipsziszból nyerhetett indítást.

Krisztus színeváltozása milyen értelemben tette biztosabbá, szilárdabbá a próféták szavát? Az ősegyházban a prófétákat mindenekelőtt a messiási ígéretek nézőpontja szerint szemlélték. Jézus színeváltozása ennél fogva azt igazolta, hogy ő a Messiás, aki végérvényesen megvalósítja Isten uralmát. A szerző ezért a prófétai szót fényhez hasonlítja, amely a sötét helyet, vagyis az Istentől elfordult világot megvilágosítja. Az ószövetségi prófétai jóvendölések mindaddig mérvadók maradnak, amíg a parúzia világos napja fel nem virrad és Isten egészen nyilvánvalóvá nem válik.

Kétségtelen, hogy a hajnalcsillag Krisztust jelenti (ld. Jel 22,16). De mikor ragyog ő föl a szívünkben? Csak a parúziakor vagy már korábban? Mivel Krisztus második eljövele a világ egész nyilvánossága előtt történik majd, dicsőségének ismerete a hívek szívében már most felragyog.

A szerző az imént az Ószövetség jóvendöléseire emlékeztetett, most pedig azt tudatosítja, hogy ezek semmiféle önkényes értelmezést nem engednek meg, mivel nem embereknek, hanem Istennek a szavai. Hiszen a próféták a Szentlélektől ösztönözve Isten megbízásából hirdették az ígét. Ezt tanúsítja Trító-Izajás:

„A lelkem, amely rajtad nyugszik, és a szavaim, amelyeket ajkadra adtam, nem hagyják el ajkadat...” (Iz 59,21; ld. 61,1; Ez 11,5)

A Mík 3,8-ban saját küldetését jellemzi a próféta:

„Engem azonban erő tölt el, az Úr lelke...”

Már a zsidó felfogás szerint is az egész Ószövetséget a Szentlélek sugalmazta. A Szentírás ezért nem tűr olyan hamis, önkényes értelmezést és elferdítést, amelyet a tévtanítók adnak, hogy ezáltal egyéni elképzeléseiket olvashassák ki belőle.

Mivel a Szentírás szerzője a Szentlélek, a helyes értelmezés is csak Istentől származhat. De hol és hogyan történik a Szentlélek által irányított magyarázat? A levél szerzője számára csakis az apostoli hagyomány képezheti az írásmagyarázat mércéjét. Egyetlen olyan tanítás sem léphet fel az érvényesség igényével, amelyet az áthagyományozott hittel szemben vezetnek le a szent iratokból.

III. A tévtanítók (2,1-22)

1. Figyelmeztetés (2,1-3)

A szerző már az első fejezetben felismerhetővé tette a tévtanítókkal szembeni elutasító álláspontját. Most nyílt vitába száll velük, és a legélesebben harcol ellenük. A leghevesebb vádaktól sem riad vissza. Mindez az apostoloktól áthagyományozott hitletétemény tisztán tartása és megbízható továbbadása miatt érzett aggodalomból történik, valamint a hívek védelmében, akik Istentől a legértékesebb és legnagyobb ígéreteket kapták ajándékba (ld. 1,4).

Éppen az imént volt szó a megbízható prófétai jövendölésekről és a Szentírásról, amely nem enged meg önkényes értelmezést. A levélíró most arra emlékeztet, hogy Izraelben, Isten ószövetségi népében is voltak hazug próféták, akik által nem Isten beszélt, és akik hamisan tanítottak (ld. 1 Kir 22,19-28; Iz 9,14; Jer 5,31; 14,14). Hamis prófétákat a korai egyház is ismer (ld. 1 Jn 4,1), illetve vár a végidőre (ld. Mt 24,11; Mk 13,22; Jel 16,13). A jövőre vonatkozó beszéd ismét a végrendelet-műfaj sajátossága. A keresztény közösségekben azt a benyomást kívánja kelteni, hogy most vált valósággá az, amit Péter apostol előre meghirdetett. Az ábrázolás azonban azért olyan szemléletes, mert a szerző a tévtanítók fondorlatait állandóan átéli. A hamis prófétákkal hasonlítja őket össze, de a „hamis tanítók” – pseudodidaszkaloi – elnevezést használja rájuk. Hiszen a próféták nemcsak a jövőt hirdették meg, hanem mindenekelőtt az Isten akaratát közvetítették. A Csel 13,1 megkülönbözteti a prófétákat és a tanítókat, ugyanígy az 1 Kor 12,28. Ennek ellenére feladataik részben összekapcsolódtak, mert az 1 Kor 14,3-ban Pál így jellemzi a próféták beszédét:

„Aki viszont prófétál, az emberek épülésére, buzdítására és vigasztalására beszél.”

A második Péter-levél szerzője számára a „hamis próféták” és a „hamis tanítók” szemmel láthatóan felcserélhető fogalmak. A „pseudodidaszkalosz”, hamis tanító szó az Újszövetségben csak ezen az egy helyen fordul elő. A tévtanítók kárhozatos tanításokat terjesztenek. A görög „haireszeisz” főnév igen sokfélét jelenthet: bevétel, elfoglalás, választás, meggyőzés, gondolkodásmód, párt. A szónak először nem volt negatív hangzása. Az újszövetségi alkalmazásban mindenesetre már különböző árnyalatok fedezhetők fel: szaddúceusok „pártja” (Csel 5,17), farizeusok „felekezete” (Csel 15,5), „pártoskodások” (1 Kor 11,19; Gal 5,20), a názáretiek „szektás csoportja” (Csel 24,5), a keresztények „szektás csoportja” (Csel 24,15). Később a negatív értelem vált elterjedté. Itt a második Péter-levélben ez a fejlődés már kibontakozóban van. A szerző azonban a „haireszeisz” főnévhez még hozzákapcsolja a „kárhozatos” szót. Ezért így kellene fordítanunk: „kárhozatos tanítások”. Idővel azután a „haireszeisz” szó a „tévtanítások”, eretnekségek jelentést kapta.

A tévtanítók megtagadják „az Urat, aki megváltotta őket”. Ez a megjegyzés egyértelműen Jézus Krisztusra vonatkozik, aki minket és – itt hangsúlyozottan – a tévtanítókat a bűn szolgaságából és ezáltal mindenfajta romlásból kiszabadított. A tévtanítók azonban a cselekedeteik által megtagadják ezt az Urat. Megváltó halálát nem fogadják el maguk számára, mert kitartanak a bűnben, sőt helyeslik is azt. Ennek a gyakorlati tagadásnak a következménye nem lehet más, mint az ítélet és a kárhozat. A szerző azonban kifejezetten állítja, hogy a tévtanítók magukat taszítják a szerencsétlenségbe, mivel minden bűn káros hatást gyakorol az elkövetőre. Végeredményben tehát nem Isten az, aki büntet, hanem a bűnös bünteti önmagát, hiszen minden bűn életet csökkentően vagy életet rombolóan hat reá.

A tévtanítók a szabados életük indokául feltehetőleg Pál apostolra hivatkoztak, aki a galatáknak ezt írta:

„Krisztus megváltott minket a törvény átkától.” (Gal 3,13; 4,5)

Lehetséges, hogy a második Péter-levél szerzője a „megváltott” szóval éppen ellenfeleinek tanítására tett utalást.

Szent Pál tényleg igen erősen hangsúlyozta a szabadságot. A Galatákhoz írt levélben olvassuk még a következőt is:

„A szabadságot Krisztus szerezte meg nekünk. Álljatok tehát szilárdan, és ne hagyjátok, hogy újra a szolgaság igájába hajtsanak benneteket.” (Gal 5,1)

De már Szent Pál is tudta, hogy a szabadsággal vissza lehet élni. Ezért a buzdításhoz egy figyelmeztetést is hozzákapcsolt:

„Testvérek, a meghívásotok szabadságra szól, csak ne éljete vissza a szabadsággal a test javára, hanem szeretettel szolgáljatok egymásnak.” (Gal 5,13)

Mivel a „test”-nek a gnosztikusok számára nem volt jelentősége, a tévtanítók nyilvánvalóan azt hitték, hogy Szent Pál figyelmeztetése őket nem érinti.

Egy ilyen nagyvonalú tanítás a szabadságról könnyen talál számos követőre, mivel minden testi élvezet jó érzést vált ki, akkor is ha az csak mulandó. Ezek a gátlástalan szerencselovagok rossz hírnévbe hozzák az „igazság útját”. Miattuk káromolják a keresztény tanítást, mert a kívülállók nem tudnak különbséget tenni igaz hívők és elpártolók között. Ez a káromlás azonban Istent érinti, mivel az ő parancsai jelölik ki az utat. Sohasem lehet az egyházat szidalmazni anélkül, hogy a szidalom ne érintené Istent, hiszen Isten az egyházban és az egyház által tevékeny, és az egyház Istenhez való tartozását a pogányok is elismerik.

Az út-motívum

Az út-motívum már a bölcsességi irodalomban nagy szerepet játszott. Minden út valamilyen cél felé vezet, amelyhez a vándor minden lépéssel közelebb jut. A lépés cselekvés, amely csak a célban fejeződik be. Ezért ezt a cselekvést átvitt értelemben is fel lehetett fogni: minden emberi cselekedet valamilyen célra irányul. A Példabeszédek könyvében először is a közös útra, a tényleges együtt menetelésre irányul a figyelem:

„Fiam, ezekkel ne indulj egy útra,
tartsd távol lábadat ösvényüktől.

Mert hisz a gonosz után fut a lábuk,
és vért ontani sietnek.”

(Péld 1,15-16)

A Péld 3,31 figyelmeztetése már kettős értelmű:

„Ne irigyeld az erőszak emberét,
s ne válassz magadnak az útjai közül.”

A bölcsességi tanító itt is attól int óva, hogy az igaz olyan személlyel keljen útra, aki másokat elnyom. Ám az „utak”, melyek közül választani lehet, immáron a gonosz cselekedetekre is vonatkoztathatók.

Az életmódról mint „életút”-ról van szó a Péld 15,19-ben:

„A lustának útját tövisek zárják el,
a szorgalmasok útja el van egyengetve.”

Kép nélkül kifejezve: a lusta nem jut előre, a szorgalmas viszont igen.

A Zsolt 1,6 egyértelműen az ítélettel fenyegeti a gonoszt:

„Isten ugyanis őrzi az igazak útját,
de a gonoszok útja pusztulásba visz.”

Miként az útvonal előre meghatározott, ugyanúgy meghatározottak az Isten parancsai is, hogy mindenki hozzájuk igazodhasson:

„Fiam, add nekem a szívedet,
útjaim leljenek tetszésre szemedben.”

(Péld 23,26)

Csupán a Példabeszédek könyvében 70-szer szerepel az út-motívum. Megjelenik az „élet útja” (1,19; 5,6; 6,23; 10,17; 15,24): olyan tettekre vonatkozik, melyek az Istennel való élethez vezetnek. Az „Úr útja” (10,29; 16,7) Isten parancsait jelenti. A „bölcsesség útja” (4,11) és az „okosság útja” (9,6; 21,16) a bölcsességi tanításokat jelöli. A „hamisság útja” (22,5) a bűnre, a „törvény útja” (17,23) pedig olyan tettekre vonatkozik, melyek megfelelnek a törvény előírásainak. Az „igazságosság útja” (Péld 12,28; 16,31) kifejezést a második Péter-levélben is megtaláljuk (2 Pét 2,21). Az „igazság útja” a Zsolt 119,30-ban szerepel. A két utolsó fogalom mindegyike két szempontot foglal magába: a tanítást – igazságosság és igazság – és az életet, amely Isten valóságára irányul. Az út különböző módozatait igen jól összefoglalja a Zsolt 119,1-5:

„Boldog, akinek útja szeplőtelen,
aki az Úr törvénye szerint él.
Boldog, aki követi útmutatásait,
s aki egész szívével keresi őt.

Az nem követ el gonoszságot,
hiszen az ő útján halad.
Magad hirdetted ki törvényedet,
hogy tartsuk meg hűségesen.
Bárcsak szilárdak volnának útjaim,
és megtartanám, amit parancsoltál!”

A második Péter-levél szerzője tehát igen széles körű bibliai hagyományban áll, amikor az „igazság”, illetve „igazságosság útja” kifejezéseket használja.

A 3. versben a levélíró részletesebben is bemutatja a tévtanítók féktelen életmódját. Kapzsi- és pénzsóvárként ábrázolja őket. Minden tanítónak elismert joga volt, hogy adományokat fogadjon el. Ezt tanúsítja Pál apostol a Korintusiakhoz írt első levelében:

„Ha lelki javakat vetettünk köztetek, nagy dolog az, hogy majd anyagi javaitokat aratjuk? Ha mások rendelkezhetnek veletek, nekünk nincs több jogunk hozzá?” (1 Kor 9,11-12)

A vándorprédikátorok szemmel láthatóan visszaéltek ezzel a joggal, s emiatt Pál így folytatja:

„De nem élünk jogunkkal...”

A tévtanítók viszont annál inkább kihasználták ezt a jogot. A titkos tanításaikba való beavatás ugyanis nem ingyen történt. Fondorlatos tanításaikkal kiszípolyozták a híveket, és hamis üdvösséget ígértek nekik, amely azonban csak szerencsétlenséghez vezet. Ám ezen hamis tanítók és hamis próféták számára biztos az ítélet. Amikor azt gondolják, hogy helyzetük veszélytelen, ámítják magukat, mert az ítélet régóta készen áll számukra. A levélíró szemléletes formában megszemélyesíti az ítéletet, és folytonosan tevékenykedőként mutatja azt be: már régóta készül tettetnek véghezvitelére. Nem alszik el, nagyon éber, s csupán az Istentől meghatározott pillanatot várja, hogy rátörjön a tévtanítókra.

2. Isten büntető igazságossága (2,4-10a)

A szerző három, büntetéssel kapcsolatos ószövetségi példát hoz fel, hogy szemléltesse a bizonyosságot, amellyel az ítélet rátör majd a tévtanítókra. A levélnek ez a szakasza tanúsítja, hogy a szerző felhasználta a Júdás-levelet. Helyesbíti a büntetésről szóló példák felsorolását, és kronológiai sorrendbe állítja azokat. Első helyen az angyalok büntetése áll, azután következik a vízözön, valamint Szodoma és Gomorra pusztulása. A Júdás-levél ezzel szemben az alábbi példákat sorolja fel: a hosszú pusztai vándorlás, amely által Isten az Egyiptomból kivezetett nemzedéket – annak zúgolódása miatt – elpusztította; ezután említi az angyalok büntetését, majd pedig Szodoma és Gomorra pusztulását. A második Péter-levél szerzője a hosszú pusztai vándorlás büntetését a vízözön példájával helyettesíti, és így biztosítja az ószövetségi elbeszélések sorrendjét.

A Júd 6-tal szemben a levélíró az angyalok bűnére csak utalást tesz, de részletesebben nem tér ki rá. Az angyalok büntetésének az említése viszont az apokrif iratok ismeretéről tanúskodik. A „tartaroó” (= a pokolba, vagyis az alvilágba taszítani) ige az Újszövetségben csak itt szerepel. A levélíró Alexandriai Philon (Kr. e. 13 – kb. Kr. u. 50) példájára zsidó hagyományokat a görög Tartarusz képzettel kapcsol össze. Tartarusz a világ legmélyebb helye volt, amely a Hádesz alatt feküdt. Isten tehát nem kímélte a bűnös angyalokat, hanem a Tartarusz-ban tartja őket fogva egészen az ítéletig. Ez a büntetés egyelőre ideiglenes, mert majd csak az utolsó ítéleten válik végérvényessé, és kapja meg a maga teljes súlyát. Ebben a hagyományban a bukott lelkekkel kapcsolatos zsidó felfogás tükröződik vissza. A zsidók úgy vélték, hogy a bukott angyalok letaszításának okára a Ter 6,1-4 elbeszélésében található a magyarázat. A szerző ezt a példát nyilvánvalóan csakis az állítólagos bibliai háttér miatt vette át. Ezen zsidó elbeszélés képezi a keretet a szerző kijelentéséhez: Isten megbünteti a bűnös magatartást.

Második példaként a szerző a vízözön büntetését említi, amely ősi hagyomány szerint az egész akkori emberiséget elpusztította. Isten a „régí világnak” sem kegyelmezett. A szerző három világot különböztet meg: a régi vagy korábbi világ a teremtéstől a vízözönig tartó nemzedéket foglalta magába. A vízözön katasztrófáját a most fennálló világ követte, amelyet azután a harmadik világ, az új ég és az új föld (2 Pét 3,13) fog felváltani.

A levélíró azonban Noé és családja példáján keresztül rögtön azt is jelzi, hogy Isten az igazakat megmenti. Noét a szerző „az igazság hírnöke” megnevezéssel illeti. A görög „kérux” szó jelentése: kikiáltó, hírvivő, hírnök. A Ter 6,9-ben ezt olvassuk Noéről:

„Noé igaz ember volt, kifogástalanul élt kortársai között. Noé Isten színe előtt járt.”

Noé igaz élete egy romlott nemzedék körében szavak nélküli prédikáció volt. Egy későbbi hagyomány azután Noét a megtérés hirdetőjévé tette. Ezt a szemléletet tanúsítja I. Kelemen pápa (92-101) a korintusiaknak küldött levelében, amelyet a 93 és 97 közötti években írt:

„Hirdette a megtérést Noé, és akik hallgattak reá, megmenekültek.” (1 Kel 7,6)

A második Péter-levél szerzője ismerhette ezt az iratot, amely gyorsan és széles körben elterjedt, s az istentiszteleteken is olvasták.

Isten büntető ítéletére harmadik példaként a szerző Szodoma és Gomorra pusztulását hozza fel. A Júdás-levélből (ld. 7. v.) eltérően Lót szerepét emeli ki, és háromszor is hangsúlyozza, hogy Lót szenvedett földijeinek bűnös életmódja miatt. Lót személye által közvetetten arra is utalás történik, hogy a kicsapongó életű tévtanítókkal való együttlét a fertőzés veszélyét hordozza magában. Ezt a veszélyt nem szabad alábecsülni. Már Pál apostolnak is figyelmeztetni kellett a korintusiakat:

„Ne hagyjátok magatokat félrevezetni! A gonosz társaság megrontja a jó erkölcsöt.” (1 Kor 15,33)

Lót állhatatosságának részletes bemutatásával (7-9. v.) a levélíró a híveit akarja megerősíteni és bátorítani. A 9a vers már az olvasókat tartja szem előtt:

„Az Úr az istenfőloket meg tudja szabadítani a kísértésből.”

Ez érvényes volt Lótra, ugyanakkor maradandó jelentőségű.

A 9b verset nehéz lefordítani. Az egyik értelmezési lehetőség: a gonosztevők a haláluk után egészen a végítéletig őrizet alatt állnak, és csak azután kapják meg végérvényes büntetésüket – ez a nézet a 4. versnek felelne meg. A másik megoldás: Isten kivár, és csak az ítélet napján bünteti meg őket gonosztetteikért. A 10a versben a levélíró immáron közvetlenül utal a tévtanítókra. A bűnösök között őket különös nyomatékkal említi, mivel a test uralmának vetették alá magukat, Krisztus felsőbbbségét pedig megvetik. Nem hajlandók Krisztust követni, mert szívesebben követik a test kívánságait.

3. Felfuvalkodottság (2,10b-13a)

A szerző most részletesebben is kitér a tévtanítók bűnös életmódjára. Azt a történetet, amelyben Mihály főangyal Mózes holttestéről vitázik a sáttánnal, nem vette át a Júdás-levélből (9. v.), mert az apokrif elbeszélésektől távolságot akar tartani. Sehol sem tesz róluk említést a levélben. Nyilvánvalóan nem ismeri el azokat bibliai hagyományoknak. A Júdás-levél imént említett példájából csak a leglényegesebb mozzanatot választotta ki. A gnosztikusok káromolni merészelik a bukott angyalokat, amit pedig a jó angyalok sem tesznek. A tévtanítók elleni vád tehát: káromolják a „dicsőségeket”. Ez utóbbi kifejezés a Júdás-levélben jó angyalokra vonatkozott, míg a második Péter-levél szerzője gonosz lelkekre gondol. Ezeket is „dicsőségek”-nek lehet nevezni, mert zsidó felfogás szerint ők is – mint angyalok – dicsőség birtokosai. Az „Úr előtt” kifejezés azt jelzi, hogy a jó angyalok Isten udvartartásához tartoznak, és színe előtt állnak. Ezt a felfogást tanúsítja az apokrif Hénok könyve:

Jajveszékelnék az emberek lelkei, miközben azt mondják: – Vigyétek peres ügyünket a Legfőbb elé! – Akkor így szóltak (a főangyalok) az Úrhoz: – Te vagy az Uralkodók Ura, az Istenek Istene és a Királyok Királya; dicsőséged trónja a világ minden nemzedékén át fennmarad; neved szent és az egész világon dicsérik. Hiszen Te alkottál mindent, és nálad van a

mindenség feletti uralom. Minden feltárt és nyilvánvaló előtted; Te mindent láatsz, és semmi sem rejtőzhet el előled. Láttad, mit tett Azazél, hogyan tanított mindenféle igazságtalanságot a földön, és hogyan nyilatkoztatta ki az ősidő mennyei titkait, amelyek megismerésére az embereknek gondjuk volt. (Hén 9,3-6)

Az angyalok csak ráirányították Isten figyelmét a gonoszságra, amelyet Azazél, a sátán véghezvitt, de se nem vádolták, se nem káromolták őt Isten előtt. Olyan titkokat, melyeket állítólag Azazél adott át az embereknek, igényelhettek a gnosztikusok maguk számára.

Éppen azért, mert a tévtanítók megvetették a „dicsőségeket”, a szerző kétségbe vonja, hogy az angyalokról tájékozottak lennének. A hamis tanítókat, akik az angyali hatalmak ismeretére hivatkoznak, és magukat ezek felett állóknak tartják, oktan állatokhoz hasonlítja a levélíró. Ezeket a „vakmerően önhittek”-et (10b v.), akik az angyalok fölé emelik magukat, a szerző a „pszüchikusok”, vagyis az átlagemberek közé sorolja, s az elfogásra és leölésre szánt állatokkal hasonlítja össze. Ez vonatkozhat mind az egyes állatcsoportok egymás elleni harcára, mind pedig az emberek által történő vadászatára. A tévtanítók beképzelt szabadsága és fölénye, amely mögött talán a sátáni hatalmaktól való érinthetlenség gondolata áll, a test szolgásgáához vezet, olyan „fogsághoz”, amely – éppúgy, mint az állatoknál – a pusztulással végződik. A 13a vers közmondást tartalmaz: az igazságtalanságért, amelyet elkövetnek, az igazságtalanság bérét kapják. A görög szövegben itt csak három szó szerepel: „adikúmenoí miszthon adikiasz”. Szó szerint fordítva: „igazságtalanságot szenvedni az igazságtalanság bére.”

4. Botrányos élet (2,13b-22)

A levélíró most a legélesebb formában száll szembe a tévtanítókkal, mert ezek elpártolásra csábítják a keresztény közösségek tagjait. Szemmel láthatóan néhány „közösséget” máris maguk köré tudtak gyűjteni, s így szakadást hoztak létre a fiatal egyházban. A levél szerzője azt veti a tévtanítók szemére, hogy már világos nappal dőzsölnek. Izajás próféta is ugyanezzel a váddal illeti a gonoszokat:

„Jaj azoknak, akik kora reggeltől fogva mámorító italokat hajhásznak, és esténként sokáig fennmaradnak, mert a bor hevíti őket.” (Iz 5,11)

Kohelet pedig így panaszcodik:

„Jaj neked, ország, ha gyerek a királyod,
s ha fejedelmeid már reggel lakmároznak!” (Préd 11,16)

Ámosz próféta az ítéletet hirdeti meg a dőzsölők számára:

„...véget ér a henyélők tobzódása.” (Ám 6,7)

Ezek a semmirekellők mások költségein élnek; ez azokra a tévtanítókra is érvényes, akikkel a második Péter-levél szerzőjének kell szembeszállnia.

A Júdás-levél is a „szennyfoltok” (ld. Júd 12) megnevezéssel illeti az eretnekeket. A második Péter-levél nyomatékositja és kibővíti ezt a kijelentést: „piszok- és szennyfoltok” (13b v.). A hívő keresztényeknek miattuk kell szégyenkezniük. A Júdás-levél szerint a tévtanítók a keresztény szeretetlakomákon, az agapékon vettek részt. A második Péter-levélben inkább általános lakomákról van szó. A tévtanítóknak szemmel láthatóan gyöngye keresztényeket, talán újonnan megtérteket vagy könnyelműeket máris sikerült a maguk oldalára állítaniuk, és

különálló kört alkotnak velük. Amikor összejövételeiket „szeretetlakomának” nevezik, akkor ez „ámítás”. A görögben ez a két fogalom igen hasonló hangzású: „agapé” (szeretet, szeretetlakoma) és „apaté” (ámítás, megtevesztés).

Pál apostol is a Korintusiakhoz írt első levélben ugyanabban az összefüggésben említi a dőzsölést és a paráznaságot:

„Az étel a gyomorért van, a gyomor az ételért, de Isten mindkettőt elpusztítja. A test azonban nem a kicsapongásért van, hanem az Úrért, az Úr pedig a testért.” (1 Kor 6,13)

Ugyanígy van itt is. A tévtanítók szeme kielégíthetetlen. Nemcsak dőzsölnek, hanem gátlástalanul hajszoznak mindenféle érzéki élvezetet. Minden asszony csábítást jelent számukra a házasságtörésre, ezért fáradhatatlanul kutatnak házasságtörésre kész asszonyok után. Minden tekintetben félrevezetik az ingatag keresztényeket, majd ki is használják azokat, mivel tanításaikból, az állítólagos titkokba való bevezetésekből bőséges nyereségre tesznek szert. Így kapzsiségüket is kielégíthetik. Mindezek miatt a levélíró az „átok fiai” megnevezéssel illeti őket. Ez egy zsidó beszédfordulat, amely a hovatartozást jelöli: a hamis tanítók Isten átka alatt állnak. A szerző éppen úgy a „harag fiai” (Ef 2,3) kifejezést is írhatta volna (ld. Iz 57,4). Ezek a kifejezések figyelmeztetni és inteni akarják a híveket: egyáltalán ne álljanak szóba a tévtanítókkal, és semmilyen közösséget ne tartsanak fenn velük.

A szerző Bileám példájával szemlélteti, hogy a tévtanítók mennyire eltávolodtak a helyes úttól. A Júdás-levélben Káin, Bileám és Korach útjáról van szó (Júd 11). A második Péter-levél szerzője, aki ismét a Júdás-levélből merít, csak a középső példát választja ki, de azt bővebben kifejti. Még az apa nevét is megemlíti: Beor (Szám 22,5; néhány görög kéziratban a „Boszor” név szerepel).

A 15c-16. versek nehézséget jelentenek:

„...(Bileám) szerette az igazságtalanság bérét, de vétkéért feddést kapott. Egy néma igavonó állat emberi hangon szólalt meg, és megakadályozta a próféta esztelenségét.”

Az a megjegyzés, hogy „szerette az igazságtalanság bérét” – ez a szó szerinti fordítás – a Szám 31,16-ra céloz, ahol arról van szó, hogy Bileám a moábita asszonyok által bálványimádásra csábította az izraelitákat (ld. Szám 25,1-3). A Szám 22,22-34 szakaszt később illesztették be a Bileámról szóló nagyobb elbeszélésbe (Szám 22,1-24,25). Ez utóbbi hagyományfonal szerint Bileám kapzsiságból ment Moáb királyához, Bálákhhoz (Szám 22,4.7.17).

„Az Úr haragja azonban fölgerjedt ellene, mivel elment és az Úr angyala elállta útját, amikor szamarán két szolgálja kíséretében tovalovagolt. Amikor a szamár meglátta az Úr angyalát, amint kezében kivont kardot tartva ott állt az úton, letért az útról, s a mezőnek tartott. Bileám erre ütlegetni kezdte szamarát, hogy visszatérítse az útra. Az Úr angyala most a szőlők közt vezető szurdokban jelent meg, ahol mindkét oldalon fal volt. Amikor a szamár észrevette az Úr angyalát, a falhoz húzódott s odaszorította Bileám lábát. Erre az ismét megverte. Az Úr angyala ezután újra helyet változtatott, s egy olyan szűk helyre állt, hogy se jobbra, se balra nem lehetett kitérni. Amint a szamár meglátta, összerogyott Bileám alatt. Bileám erre haragra gerjedt és bottal verte a szamarat. Ekkor az Úr megnyitotta a szamár száját, s az így szólt Bileámhoz: Mit vétettem neked, hogy háromszor is megvertél? Bileám ezt felelte a szamárnak: Mert csúfot üztél belőlem. Csak lett volna kardom, meg is öltelek volna! A szamár így válaszolt Bileámnak: Hát nem én vagyok a szamarad, amelyen kezdettől mind a mai napig lovagoltál? Megtagadtam-e valaha is a szolgálatodat? Azt mondta: Nem. Az Úr most megnyitotta Bileám szemét, így meglátta az Úr angyalát, amint kivont kardot tartva kezében ott állt az úton. Erre

meghajolt és arcra borult. Az Úr angyala azonban így szólt hozzá: Miért verted meg háromszor is a szamarat? Lásd, én álltam utadat, mert sietésed ellenemre van. A szamar észrevett s már háromszor kitért előlem. Ha nem tért volna ki, akkor bizony már megöltelek volna, de őt életben hagytam volna. Bileám azt felelte az Úr angyalának: Vétkeztem. Nem tudtam, hogy te voltál, aki az úton szemben álltál velem. Most már visszafordulok, ha nem tetszik neked a dolog. De az Úr angyala ezt mondta: Menj el az emberekkel! De csak azt szabad mondanod, amit sugallok neked. Bileám erre folytatta útját Moáb vezéreivel.” (Szám 22,22-35)

A 34. versben mindenesetre Bileám vétké nem arra vonatkozik, hogy elment a király követével, hanem arra, hogy megverte a szamarát. A 35. vers, amelyben Bileám engedélyt kap arra, hogy elmenjen a követekkel, képezi az átmenetet a nagy elbeszélésegséghez. A második Péter-levél szerint a szamar, s nem az Úr angyala akadályozta meg a prófétát abban, hogy tervét kivitelezze. A szerző talán arra gondol, Bileámot csak a szamar viselkedése tette figyelmezzé az Úr angyalára. Ezen hagyomány szerint Bileám nem valósította meg tervét. Ez azonban ellentétben áll a Szám 31,16-tal. A MTörv 23,5-6 és a Neh 13,2 szerint Bileám megátkozta Izraelt, de Isten áldássá formálta az átkát. Mindenesetre a Bileám áldásáról szóló hagyomány az ősi, a leértékelő ábrázolás a jóval későbbi. A második Péter-levél szerzője csak egyet ragadott ki a különböző lehetőségek közül. Számára mindenekelőtt az volt a fontos, hogy Bileám kapzsiságát, illetve megfenyítését kidomborítsa. A példával a tévtanítókat akarja figyelmeztetni, akik kapzsiságuk következtében attól sem riadnak vissza, hogy kárhozatba taszítsanak embereket. Ezért számukra is biztos az ítélet.

A 17. vers ismét világosan jelzi, hogy a szerző felhasználta a Júdás-levelet. A Júd 12-13 a tévtanítók jellemzésére négy képet sorol fel:

„víz nélküli felhők, melyeket a szél ide-oda kerget; késő őszi, gyümölcstelen, kétszer kivesszett, gyökerestül kitépott fák; saját gyalázatukat tajtékzó, vad tengeri hullámok; bolygó csillagok, akikre a legfeketébb sötétség vár mindörökre.”

Ebből a négy hasonlatból a második Péter-levél szerzője csak kettőt választ ki, de nem változatlan formában veszi át azokat. „Víz nélküli felhők” helyett „víz nélküli források”-at ír. Valószínűleg arra gondolt, hogy a felhők mindig tartalmazzanak vizet. A „víz nélküli források” kifejezés önmagában véve persze szintén ellentmondás, mert ha egy földlyukból vagy sziklahasadékból nem folyik víz, akkor nem beszélhetünk forrásról. Ennél a hasonlatnál leginkább a Jer 2,13-ra lehet gondolni:

„Mert kétszeres gonoszsgot követett el népem: elhagytak engem, az élő vizek forrását, azért, hogy ciszternákat ássanak maguknak, ciszternákat, amelyek megrepedeznek, így nem tarthatják meg a vizet.”

Ezzel a képpel a szerző a tévtanítók csalárd magatartását szemlélteti: a kiapadt forrásokhoz hasonlóan nem adják, amit kellene nekik. A levélíró a felhők hasonlatáról sem akart lemondani, s ezért azokról egy második példát képezett: a tévtanítók olyan felhőkhöz hasonlítanak, melyeket a szél maga előtt hajszol, anélkül, hogy a hön óhajtott esőt meghoznák. Éppen így a tévtanítóknak sincs meg az, amit színlelnek: csupán csalárd hamis tanítók.

A Júdás-levél negyedik hasonlatából a szerző csak az ítélet meghirdetését vette át: „...akikre a legfeketébb sötétség vár”. A felsőfok, a legmagasabb fokozat, hebraikus formában jut kifejezésre: sötétségek sötétsége. A görög „zóphosz” szó sötétséget, homályt jelent, a „szkótosz” főnév értelme szintén sötétség, homály. A „sötétség” már az Ószövetségben is az ítélet képe. Hanna hálaadó énekében (1 Sám 2,9) olvassuk:

„A hűségeseeknek oltalmazza lépteiket,
a gonoszok meg elpusztulnak a sötétségben...”
Ámosz pedig így hirdeti meg az Úr napját:
„Jaj azoknak, akik az Úr napja után vágyakoznak!
Mi lesz számotokra az Úr napja?
Sötétség, nem fényesség!” (Ám 5,18)

A második Péter-levél szerzője ennél fogva minden nehézség nélkül egy ítéletet meghirdető képpel fejezhette be hasonlatait.

Azt a megjegyzést, amely a Júdás-levélben a bolygó csillagokra, vagyis az apokrif Hénok könyvében szereplő bukott angyalokra vonatkozik, tudatosan hagyta el.

Amit az imént képszerűen fejezett ki a szerző, azt most egyenes beszédben ismétli meg: a tévtanítók kérkedő beszédei valójában nem mások, mint oktalanság és üres ámítás. A szövegösszefüggésből világossá válik, hogy az eretnekek a parancsoktól való szabadságot hirdették, amely a testi vágyak kielégítését teszi lehetővé. Az ilyen jellegű tanítás mindenekelőtt az újonnan megtérteknél talált kedvező fogadtatásra: azoknál, akik éppen hogy szakítottak a tévedéssel, vagyis a pogánysággal, s még nem tudtak az igazság és a tévedés között világosan különbséget tenni. A tévtanítók szabadságot ígérnek, és szabadosságot értenek rajta. Visszaélnék a keresztény szabadságról szóló tanítással. Bár Krisztus megszabadított az Istentől való távolság és a bűnnek való kiszolgáltatottság állapotából, és Isten gyermekeivé tett minket, de ennek az új létnek, ennek az új állapotnak az Isten iránti szeretetteljes és engedelmes önátadásban kell megmutatkoznia. Aki nem így tesz, megtagadja és feláldozza az újonnan megszerzett szabadságot. A tévtanítók ennél fogva már elveszítették az igazi szabadságukat: foglyok ők, a bűn és a romlottság rabszolgái. A „romlottság” a 19. versben megszemélyesítve jelenik meg. A folytatásban szereplő fordulat – „annak rabja lesz valaki, aki őt legyőzte” – az ókori hadijognak felel meg: a legyőzött a győztes rabszolgájává vált. Ilyenformán lettek a tévtanítók a „romlottság rabszolgái”. Ez a kifejezés mindenesetre rövidített, mivel a gnosztikusok először a bűn rabjai lettek, és ennek következtében kerültek a romlottság hatalmába. Ily módon végül is a romlottság lép fel győztesként. Azt, hogy a tévtanítók a romlottságnak estek áldozatul, a levélíró még tovább ecseteli, mivel a híveket akarja figyelmeztetni és elrettenteni.

Mindenekelőtt azt akarja nekik bemutatni, mit is jelent, ha valaki hívő lesz, majd ismét elpártol. A tévtanítók egyszer már megszabadultak a világ bűnnek való kiszolgáltatottságától, amikor megismerték és hittel elfogadták Krisztust mint „Urukat és Üdvözítőjüket”: mint Urat, akinek hívő engedelmességgel alávetették magukat, és mint Üdvözítőt, akitől az üdvösségüket várták. Ha valaki Krisztushoz oly közel jutott, és azután ismét elfordul tőle, akkor az ilyen elpártolás sokkal rosszabb (ld. Mt 12,45), mintha sohasem ismerte volna meg őt. Ezért a tévtanítók sokkal tudatosabban tagadják meg Krisztust, mint ahogy azt a pogányok egyáltalán megtehetik. Ennek megfelelően a bűnük is sokkal nagyobb, s ily módon a büntetésük is.

A szerző világosan kimondja: jobb, ha valaki meg sem tér, mintsem hogy elpártoljon a hittől, az igaz életmódot jelentő „igazságosság út”-jától. Ez a kifejezés már az Ószövetségben is megtalálható (Péld 12,28; 16,31). Az igaz magatartás azonban az Újszövetségben sokkal mélyebb értelmű: az az új igazságosság, amelyet Krisztus hirdetett meg, s amelyet a keresztfájdolozata által tett lehetővé és adott ajándékba. A 2 Pét 2,2-ben a szerző az „igazság útja” megnevezést használta a hitre. Helyes tanítás és helyes élet együvé tartoznak, s együtt alkotják a keresztény élet teljességét. A hit nem zárja ki Isten parancsait, hanem magában foglalja. Nem érvényteleníti, és fölöslegessé se teszi azokat. Az erkölcsi követelmények teljes mértékben érvényben maradnak. Jelentős, hogy a szerző nem „parancsok”-ról beszél, hanem az „áthagyományozott szent parancsolat”-ról. Ezzel a következőt akarja kifejezésre juttatni: a

szeretet egyetlen parancsa Isten valamennyi parancsát összefoglalja. Ez a parancs szent, mert Isten szentségének a következménye.

A tévtanítók feletti ítéletet a szerző végezetül két közmondásszerű kijelentéssel foglalja össze. Az első közmondás a Példabeszédek könyvéből való:

„Amint a kutya visszatér ahhoz, amit kihányt,
úgy hajtja a bolond is egyre badarságát.” (Péld 26,11)

Miként a kutyák újra felfalják azt, amit kihánytak, úgy térnek vissza a tévtanítók is a már egyszer elhagyott bűneikhez. A kutyákon vadon élő kutyák értendők, nem pedig házi vagy udvari kutyák.

A „kutya” és a „sertés” összekapcsolása egyébként a hegyi beszédben is megtalálható (ld. Mt 7,6).

A második közmondás az Achikár-regényben (asszír-babiloni irat; a fordító megj.) olvasható:

„Olyan voltál... mint egy sertés, amely megfürdött. Ám amikor meglátott egy iszapos gödröt, belement és meghempergett benne. Majd a társait is hívta: Gyertek, fürödjetek!” (W. Schrage)

A tévtanítók, a sertésekhez hasonlóan, az újjászületés fürdője (ld. Tít 3,5) után a mocsokba, a „világ posványába”, vagyis a bűnös, Isten akaratával ellenkező életmódhoz tértek vissza.

IV. Krisztus második eljövetele (3,1-18)

1. A tévtanítók (3,1-4)

A szerző már levelének kezdetén (ld. 1,16k) felismerhetővé tette célkitűzését: megcáfolni azokat a tévtanítókat, akik tagadták Krisztus második eljövetelét. A cáfolat részletesen a 3. fejezetben történik.

A szerző legelőször is utalást tesz egy korábban írt levelére, amelyen nyilvánvalóan az első Péter-levelet érti. Ez az utalás jelzi, hogy a levélíró ismerte az első Péter-levelet, s azt tekintéllyel bíró, a hit szempontjából mértékadó iratnak ismerte el. Ez arra tanúbizonyság, hogy a második Péter-levél megírásának idején már megkezdődött az újszövetségi kánon kialakulása.

Feltűnő, hogy levelének utolsó fő részében a szerző többször megismétli a „szeretetteim” megszólítást (1.8.14.17. v.). Az olvasóknak ez a gyakori közvetlen megszólítása talán arra utal, hogy a szerző most érkezett el levelének fő mondanivalójához. Ismét fontosnak tartja, hogy emlékeztetbe idézze (ld. 1,12) az ószövetségi próféták jövendöléseit és az Úr parancsát, melyet az apostolok hagyományoztak át. Itt mindenekelőtt a parúzia ígéretére kell gondolnunk. Krisztus második eljövetele váratott magára, ezért vált a hit parancsává: a hitnek minden kéttel szemben ellent kell tudni állnia. A próféták ugyan nem jövendöltek Krisztus második eljöveteléről, de nekik is meg kellett tapasztalniuk, hogy jövendöléseik gúny tárgyává váltak, mert nem teljesedtek be azonnal. Ezt Ezekiel könyvéből tudjuk:

„Az Úr ezt a szótátot intézte hozzám: Emberfia, mit akartok azzal a mondással, amely Izrael földjén járja: A napok múlnak, s a látomások nem válnak valóra. Mondd meg ezért nekik: Ezt mondja az Úr, az Isten: Véget vetek ennek a mondásnak, és nem beszéltek többé így Izraelben. Mondd meg nekik: Közel vannak a napok, amikor minden látomás valóra válik. Nem lesz többé hamis látomás, sem csalárd jövendölés Izrael házában. Mert én, az Úr beszélek. Amit mondok, az valóra válik, késedelem nélkül. Igen, ti lázongó nemzedék, megéritek, hogy amit kimondok, azt valóra is váltom, – mondja az Úr, az Isten.” (Ez 12,21-25; ld. még Hab 2,3)

A parúzia késése

Jézus igehirdetésének középpontjában az Isten uralma közvetlen közelségéről szóló tanítás állt:

„Jézus...hirdette az Isten evangéliumát és azt mondta: Beteljesedett az idő, és már közel van az Isten országa. Tartsatok bűnbánatot, és higgyetek az evangéliumban.” (Mk 1,15)

Jézus személyében, igehirdetésében és tevékenységében Isten uralma kezdetszerűen máris jelen van a világunkban. Ezt tanúsítja a Máté-evangélium:

„De ha én Isten Lelkével űzöm ki a gonosz lelkeket, akkor már elérkezett hozzátok az Isten országa.” (Mt 12,28)

Az első keresztény közösségek, amelyek Jézus halálában és feltámadásában a halottak egyetemes feltámadásának kezdetét látták, Jézus hatalomban és dicsőségben történő visszatérését még saját életükben bekövetkező eseményként várták (W. Schrage). Erre a közeli várakozásra a Márk-evangéliumban találunk támpontot:

„Bizony mondom nektek, nem múlik el ez a nemzedék, míg mindezek be nem következnek.” (Mk 13,30; a 26. és a 27. versekben éppen Krisztus második eljöveteléről volt szó.)

Ezt a meggyőződést képviselte Pál apostol is: „Nos, titkot közlök veletek: Nem halunk ugyan meg mindnyájan, de mindnyájan elváltozunk, hirtelenül, egy szempillantás alatt, a végső

harsonaszóra. Amikor az megszólal, a halottak feltámadnak a romlatlanságra, mi pedig elváltozunk.” (1 Kor 15,51-52)

A Tesszalonikiekhez írt első levélben még egyértelműbb megfogalmazást nyer ez a felfogás:

„Az elhunytak sorsáról nem akarunk tájékoztatlanságban hagyni benneteket, testvérek, hogy ne szomorkodjatok, mint a többiek, akiknek nincsen reményük. Ha Jézus, mint ahogy hisszük, meghalt és feltámadt, akkor Isten vele együtt feltámasztja azokat is, akik Jézusban hunytak el. Az Úr tanítása alapján ugyanis ezt mondjuk nektek: Mi élők, akik az Úr eljöveteleig megmaradunk, nem előzzük meg az elhunytakat. A parancsszóra, a főangyal szólítására, Isten harsonájának zengésére az Úr maga száll le a mennyből. Először a Krisztusban elhunytak támadnak fel, azután mi, akik életben maradtunk. A felhőkön velük együtt elragadtatunk a magasba Krisztus elé, és így örökké az Úrral leszünk. Vigasztaljátok tehát egymást ezzel a tanítással!” (1 Tessz 4,13-17)

Még a Máté-evangéliumban is visszatükröződik Krisztus második eljövetelenek közeljövőre való várása:

„Ha valamelyik városban majd üldöznek benneteket, meneküljete a másikba, mert bizony mondom nektek, nem járjátok végig Izrael városait, amíg az Emberfia el nem jön.” (Mt 10,23)

Ennek ellenére az ősegyháznak meg kellett tapasztalnia, hogy az első nemzedékből néhányan meghaltak. Ezért már a Márk-evangéliumban egy lehatárolás található:

„Aztán még hozzáfűzte: Bizony mondom nektek, hogy a jelenlevők közül lesznek, akik nem halnak meg, míg meg nem látják Isten hatalomban eljövő országát.” (Mk 9,1)

Itt már csak egyesekre vonatkozik az az ígélet, hogy Krisztus második eljövetele megéri.

Több példabeszédben is visszatükröződik annak tudomásul vétele, hogy a parúzia elmaradt, és szemmel láthatóan még várat magára:

„Vigyázzatok, legyetek éberek, mert nem tudjátok, mikor jön el az idő. Éppen úgy, mint az idegenbe készülő ember, aki otthagyja házat és szolgálóra bízva vezetését, mindegyiknek kijelöli a maga feladatát, a kapusnak is megparancsolja, hogy virrasszon. Legyetek hát éberek! Nem tudjátok ugyanis, mikor érkezik meg a ház ura: lehet, hogy este, lehet, hogy éjfélkor, vagy kakasszóra, vagy reggel.” (Mk 13,33-35; Lk 19,12; Mt 25,14)

Mivel Krisztus második eljövetele késett, a fiatal egyház teljes mértékben tudatosította, hogy a parúzia időpontja bizonytalan:

„Legyetek hát készen, mert az Emberfia abban az órában jön el, amelyikben nem is gondoljátok.” (Mt 24,44)

Krisztus második eljövetelenek időpontjáról ezt olvassuk a Márk-evangéliumban:

„Ám azt a napot vagy órát senki sem tudja, az ég angyalai sem, sőt még a Fiú sem, csak az Atya.” (Mk 13,32)

Krisztus második eljövetele elmaradása a zsidókeresztény közösségekben nem vezetett komolyabb válsághoz. Hívó módon sikerült azt feldolgozni. Másként történt ez a pogánykeresztény közösségekben.

Feltűnő, hogy a 2. versben a levélíró többes számban beszél az apostolokról, vagyis az apostolkollégiumra céloz. Ez már egy késői fejlődést mutat, mert eredetileg a közösségek általában egy-egy apostol felügyelete alatt álltak. Csak később tudatosult igazán, hogy a sok helyi egyház egy nagy közösséget alkot, amely mindent egyformán magáénak mondhat, az apostolokat is.

A 3. vers ismét a végrendelet-műfaj stílusát követi, hiszen a gúnyolódók Péter apostol szemszögéből kerülnek bemutatásra. Valójában itt kezdődik el a szembeszállás a tévtanítókkal, akik Krisztus második eljövetele gúnyolódnak. A 4. versben a levélíró az eretnekeket idézi, akik a híveknek a következő ellenvetést teszik:

„Hol van megígért eljövetele? Hiszen amióta az atyák elhunytak, minden úgy maradt, amint a teremtés kezdetétől fogva volt.”

A görög szövegben ismét a „parúszia” szó áll, amelyet egy uralkodó dicsőséges, teljes pompával és tekintéllyel történő megérkezésére használtak. A tévtanítók tehát azon gúnyolódnak, hogy Krisztus hatalommal és dicsőséggel kísért második eljövetele elmaradt. Ezzel a gúnnal a hívek találva érzik magukat, és zavarba kerülnek. A gnosztikusok valójában semmiféle világvégi beteljesedést nem vártak, mert számukra a feltámadás máris megtörtént, miként azt a Timóteushoz írt második levélből tudjuk:

„...akik eltévelyedtek az igazságtól, mert azt állítják, hogy a feltámadás már végbement.” (2 Tim 2,18)

A gnosztikusok csak a saját személyes üdvösségükkel számoltak, a világot pedig kizárták az üdvösségből. Ezért hivatkoznak arra, hogy a teremtett világban az „atyák”, vagyis a megelőző nemzedékek óta semmi sem változott. Ezekre az ellenvetésekre a levélíró most részletesebben is kitér.

2. A cáfolat (3,5-7)

A levél szerzője azt válaszolja a tévtanítóknak, hogy a világ kezdete óta egyáltalán nem maradt minden a régiben. Így ír:

„...az ég már régóta volt, és a föld is, amely az Isten szavára vízből és víz által állt elő.”

A szerző itt a Ter 1,2-re utal:

„...sötétség borította a mélységeket és Isten lelke lebegett a vizek felett.”

E szerint a teremtés-elbeszélés szerint a víz képezi az őselemet, amelyből a világ előállt. A semmiből való teremtés később nyert egyértelmű megfogalmazást (ld. 2 Makk 7,28).

Az ókori ember a földet korong alakúnak gondolta, amely fölött az ég kupolája terül el, s amely mint egy cölöpépítmény az őstengerbe épül be. Ez a felfogás áll a Zsolt 24,1-2 mögött:

„Az Úré a föld és ami betölti,
a földkerekség és minden lakója.
Ő alapozta tengerekre,
és megerősítette a vizek fölött.”

Ez a világ, mondja a levélíró, amely vízből jött elő, a vízözön idején víz által pusztult el. A vízözönt a Biblia ténylegesen úgy mutatja be, mint a teremtés egyfajta visszavonását:

„...ezen a napon megnyíltak a nagy mélységek forrásai és megeredtek az ég csatornái.” (Ter 7,11)

Ez éppen az ellentéte a világ létrejöttének:

„Isten újra szólt: A vizek közepén keletkezzék szilárd boltozat, és alkosson válaszfalat a vizek között.” (Ter 1,6)

A vízözön alatt összefolytak a mennyei óceán vizei és a föld alatti vizek. Isten szavára és a víz által – „e kettő által” (6. v.) – keletkezett és pusztult el tehát a világ.

Ez a gondolatmenet Thalész görög filozófus kijelentésére is emlékeztet:

„Minden vízből van, és vízzé oldódik fel minden.” (W. Grundmann)

A mostani világ új teremtésnek számított. Ezt tanúsítja Szent Kelemen első levele a korintusiakhoz:

„Noé hűségeseinek találtatott abban, hogy szolgálatával a világ újjászületését hirdette meg, és általa mentette meg az Uralkodó még azokat az állatokat is, amelyek vele egyetértésben mentek be a bárkába.” (1 Korint 9,4)

A világ egykori, a vízözön idejében bekövetkezett pusztulásából, illetve az azt követő újjáteremtésből ki nem mondottan következik, hogy a jelenlegi világunk is el fog egyszer múlni.

Az őstörténet az ember lényegét és a világban való helyét mutatja be szimbolikus elbeszélések formájában. A katasztrófákat kezdettől fogva Isten büntető ítéletének tekintették. De minden katasztrófa után maradtak túlélők is, s új kezdetre nyílt lehetőség. Az emberek erőszakos és iszonyatos tettei miatt a földnek már régen el kellett volna pusztulnia, ha Isten–kegyelemből – nem tartotta volna azt fenn. A későbbi időkben ezeket a tanító célzatú elbeszéléseket történelmi eseményekként fogták fel. Ebből keletkezhetett az a nézet, hogy a most fennálló világunk már a második a teremtés után, a tökéletes világ pedig, amelyre várunk, a harmadik lesz.

A vízözönnek és Krisztus második eljövételének az összehasonlítását a Mt 24,37-ben is megtaláljuk:

„Az Emberfiának eljövetelekor úgy lesz, ahogy Noé napjaiban történt” (ld. Lk 17,26).

A levélíró azután így folytatja:

„A mostani eget és a földet pedig ugyanaz a szó megőrizte a tűznek, fenntartván azokat az ítéletnek és az istentelen emberek pusztulásának napjára” (7. v.).

Világégés

A világégéssel kapcsolatos elképzelés perzsa eredetű. A tűz persze már az Ószövetségben is Istennek a haragját és ítéletét szemléltető kép volt. Ezt tanúsítja a Szof 1,18:

„Ezüstjük, aranyuk nem mentheti meg őket,

Az Úr haragjának napján, féltékenysége tüzeiben elpusztul az egész föld,
mert megsemmisíti, kiirtja a föld minden lakóját.”

Jahve által meghirdetett világégésről legelőször az utolsó fogság utáni prófétánál olvasunk:

„Égen és földön jeleket mutatok,
vért és tüzet, füstoszlopokat.

A nap elsötétedik, a hold vérré változik,
mielőtt eljön az Úr nagy
és rettenetes napja.” (Jo 3,3)

Joel prófétát a perzsa eszmék már befolyásolhatták.

Az „Ádám és Éva élete” című apokrif iratban a világ kétféle pusztulásáról van szó:

„Hat nappal Ádám halála után Éva felismerte, hogy meg kell halnia. Összegyűjtötte

valamennyi fiát a leányaival együtt, Szetet harminc testvérével és harminc nővérével, és így szólt hozzájuk: Gyermekeim, hallgassatok rám! Tudtul akarom adni nektek: Amikor én és atyátok semmibe vettük Isten parancsát, Mihály főangyal ezt mondta nekünk:

Bűneitek miatt Urunk haragvó ítéletet hoz majd utódaitokra, először víz által, majd másodszerre tűz által. E kettő által ítéli meg Isten az egész emberi nemet” (49).

A világegés gondolata a hellenizmusban is teret nyert magának. A negyedik Szibillai jóslat (171-192) világegést, ítéletet és újjáteremtést hirdet meg:

„Am ti, teli gonosz érzülettel, nem hallgattok rám,
mindezt csak gonosz fülekkel fogjátok fel,
mivel örömet leltek a gonoszságban.
Akkor az egész világra tűz fog lecsapni,
amelyet nagy jel kísér
kardokkal és harsonazúgással naplementekor.
Az egész világ egy hatalmas kiáltást
és egy félelmetes hangot hall.
Ő pedig felégeti az egész földet,
kiirtja az egész emberi nemet,
minden várost a folyókkal és a tengerrel együtt.
Mindent fel fog égetni, minden fekete porrá válik.
Miután minden porrá és hamuvá vált,
Isten megszünteti a kimondhatatlanul nagy tüzet,
amelyet ő lobbantott lángra,
s maga Isten formálja át ismét az emberek porát
és maradványait, s olyanná teszi a halandókat,
mint amilyenek korábban voltak.
Azután következik az ítélet, melyet maga Isten tart.
Ismét megítéli a világot.
S mindazokat, akik gonosz szándékkal vétkeztek,
a föld újra magába zárja sírboltjukban,
az iszapos Tartarusz-ban, a gyűlölt pokolban.
Az igazak azonban ismét a földön élnek.
Isten visszaadja az igazaknak lelkiüket az étellel
és a kegyelemmel együtt.
Mindnyájan viszontlátják egymást,
és a nap kedves, kellemes fényét szemlélik.
Mily boldog az az ember, aki megéri azt az időt!”

A Szofoklész-től ránk maradt egyik töredékben pedig az egész kozmosz helyreállításáról olvasunk:

„Eljön majd az óra a világ számára,
amikor az aranyszínű ég
az egész tüztengert lezúdítja reá.
És a falánk láng felfal mindent,
ami a magasban és a földön található,
miközben nem ismer sem mértéket, sem határt.
Amikor ily módon elmúlik a mindenség,
eltűnik a tenger hullámainak egész mélysége is.
A teljesen felégett földön nincsen semmiféle társas élet,
és szárnyas lények sincsenek többé.
Ezután a föld mindent visszkap,
ami korábban elpusztult.” (Szomorújáték 1-11)

A második Péter-levél szerzője tehát széles körű hagyományban áll fejtegetéseivel. Sarokba szorítja a gúnyolódó tévtanítókat, a híveket pedig arra ösztönzi, hogy kitartóan várják Krisztus második eljövételét. A tévtanítókat egyúttal meg is fenyegeti: ha nem térnek meg, az ítélet napján az istentelenekkel együtt fognak elpusztulni.

3. A parúzia időpontja kiszámíthatatlan (3,8-13)

A szerző újabb bizonyítékot hoz fel azért, hogy az Úr második eljövételének látszólagos elmaradását igazolja, a tévtanítók gúnyolódását megcáfolja és a keresztény közösségeket a parúzia várásában megerősítse. Miként azt a „marana tha”, „Jöjj el Urunk!” (1 Kor 16,22) imádság is alátámasztja, az ősegyház teljesen Krisztus eljövételére összpontosított. Ennélfogva az eljövétel késése olyan kérdést vetett fel, amely igen érzékenyen érintette a keresztény közösségeket. Ezért a levélíró új gondolatmenetet indít, és megismétli a „szeretteim” megszólítást. Ismét egész szívvel olvasóihoz fordul.

A parúzia elmaradását Isten nagyságával indokolja meg, amely minden emberi időmérték felett áll. Állítása a Zsolt 90,4-en alapul:

„Mert ezer év előtted annyi,
mint a tegnapi nap, amely elmúlt.
Vagy annyi, mint egy éjjeli őrálás.”

Hogy Isten időtlenségét még jobban kidomborítsa, a szerző fordítva is alkalmazza a zsoltárverset: „az Úr előtt egy nap annyi, mint ezer esztendő, és ezer esztendő annyi, mint egy nap.” Ezzel azt akarja mondani, hogy az ígéretet akkor sem szabad kérdésessé tenni, ha Krisztus eljövétele a várakozások ellenére még nem következett be, mert Isten számára a nagy időtáv is csak rövid idő. A szerző ezzel a felismeréssel lemond mindenféle időmeghatározásról. Krisztus második eljövétele teljes mértékben kiszámíthatatlan, és Isten kifürkészhetetlen titka marad. Ezt a Márk-evangélium szerzője is tudja:

„Ám azt a napot vagy órát senki sem tudja, az ég angyalai sem, sőt még a Fiú sem, csak az Atya.” (Mk 13,32)

A levélíró még egy lépéssel továbbmegy. Tudja, hogy a parúzia késése a keresztények számára is komoly aggodalom forrása (ld. „irántatok” /UKB/, illetve „bennünket” /KNB/ a 9b versben). Ezért még „késés”-ről sem akar beszélni. Jól tudja, hogy ami késlekedésnek látszik, az valójában Isten elnézése és türelme, amely időt hagy a megtérésre. Erre a belátásra már az Ószövetség egyik bölcsességi tanítója is eljutott, aki az Egyiptomban üldözést szenvedő zsidókat akarta vigasztalni azért, mert Isten késlekedett a kínzók feletti ítélettel, és látszólag hiába vártak a közbelépésére:

„De te mindenkin könyörölsz, mert mindent megtehetsz és elnéző vagy az emberek bűnei iránt, hogy bűnbánatot tartsanak.” (Bölcs 11,23)

Szent Pál pedig így ír a bűnösöknek:

„Avagy semmibe veszed, hogy Isten végtelenül jó, türelmes és elnéző, s nem jut eszedbe, hogy irgalma bűnbánatra akar vezetni?” (Róm 2,4)

Isten tehát csakis szeretetből késlekedik, mert ő minden ember üdvösségét akarja. Ezt támasztja alá a Timóteushoz írt első levél:

„Hiszen azért fáradunk és küzdünk, mert bízunk az élő Istenben, aki minden embernek üdvözítője, kivált a hívőnek.” (1 Tim 4,10)

Bár az ígélet beteljesedése még várat magára, mégis biztosan be fog következni, mégpedig hirtelen és váratlanul: miként a tolvaj. Ezt a képet is a hagyományból vette a levél szerzője. Jézus egyik példabeszédében olvassuk:

„Gondoljatok erre: Ha a ház ura tudná, hogy melyik órában jön a tolvaj, bizonyára virrasztana, és nem engedné, hogy házába betörjön. Legyetek hát készen, mert az Emberfia abban az órában jön el, amelyikben nem is gondoljátok.” (Mt 24,43-44; ld. még 1 Tessz 5,2; Jel 3,3; 16,15)

A levélíró ezután a világ tűz által való elpusztulását mutatja be, amelyre a 3,7-ben már utalást tett:

„Akkor az egek nagy robajjal elmúlnak, az elemek a tűzben elenyésznek, a föld és a rajta levő teremtmények pedig elégnak” (10. vers).

A szentírásmagyarázók között nincs egység afelől, mit is jelent az „elemek” (sztoicheia) kifejezés. E tekintetben igen eltérő nézetek vannak. Egyesek az „elemek”-en a teremtet világ alapvető összetevőit értik, mások az égiteketet, vagyis a napot, a holdat és a csillagokat. Ezen vélemény képviselői a Szibillai jóslatokra hivatkozhatnak:

„A menny több szintű boltozata
lehull a fenséges földre és a tengerre.
Azután hatalmas tűzfolyam árad szüntelenül,
felégeti a földet és a tengert,
egybeolvasztja az ég boltozatát,
a föld színét, sőt magát a teremtet világot,
és ismét tisztává bontja szét azokat.
Azután nem fogsz többé
a csillagok világos gömbjeire figyelni.” (SzibJósl III, 83-88)

Más magyarázók olyan szellemi létezőkre gondolnak, amelyek minden kozmikus erőt áthatnak. Nézetüket a „Lévi végrendelete” című apokrif irat támasztja alá:

„Tudjátok meg tehát, az Úr ítéletet fog tartani az emberek fiai felett, akkor majd a sziklák megrepednek, a Nap elsötétül, a vizek kiszáradnak, a tűz kialszik, minden teremtmény megsemmisül, a láthatatlan lelkek elenyésznek.” (LéviVégr 4,1)

Pál apostol az „elemek” szóval ténylegesen angyali lényeket jelöl:

„Így mi is, amíg kiskorúak voltunk, a világ elemeinek szolgálatában álltunk.” (Gal 4,3)

E mögött a kifejezésmód mögött az a szemlélet áll, hogy mennyei lények uralják a négy elemet, vagyis a világ alapanyagait. Az „elemek” ilyen értelemben szerepelnek a Kolosszeiekhez írt levélben is:

„Vigyázzatok, hogy senki félre ne vezessen benneteket bölcselkedéssel és hamis tanítással, ami emberi hagyományokon és a világ elemein alapszik, nem pedig Krisztuson.” (Kol 2,8; ld. 20. v.; Zsid 5,12)

Ez a szóhasználat olyannyira elterjedt, hogy a 2 Pét 3,10-ben is szellemi lényekre gondolhatunk, már csak azért is, mert a titkos ismereteikkel kapcsolatban éppen a gnosztikusok hivatkoztak angyalokra. Mindez persze igen korhoz kötött felfogás. A vers utolsó részének – „a föld és a rajta levő teremtmények pedig elégnék” – a görög szövege bizonytalan formában lett áthagyományozva, s ennek következtében a különböző fordítások igen eltérőek lehetnek.

Ezen a napon minden földi dolog ítélet alá esik majd, s minden gonoszság elnyeri büntetését. Csak a szent élet és az igazi istenfélelem mentesít a kárhoztató ítélettől. Ezért a Krisztus hamarosan vagy hirtelen bekövetkező második eljövételére való várakozás intenzív vallásos életre ösztönöz. A híveknek azonban nemcsak várniuk kell a parúziát, hanem „siettetni” is. Ez a gondolat a rabbinikus zsidóság hitével egyezik meg, mert a rabbik azt tanították, hogy a törvény előírászerű megtartása által siettetni lehet a Messiás megváltást hozó eljövételét. A Csel 3,19-20 szerint is a megtérés képezi Krisztus második eljövételének előfeltételét:

„Tartsatok hát bűnbánatot, és térjete meg bűneitek bocsánatára, hogy eljöjjön az Úr színétől a megenyhülés ideje, és elküldje az elsősorban nektek rendelt Megváltót, Jézust.”

Ezek a versek Péternek a jeruzsálemi templom terén tartott beszédéből valók, tehát zsidóknak szólnak. A második Péter-levél szerzője magáévá tette ezt a felfogást. Ennélfogva a következőt akarja közölni olvasóival: Ha Krisztus azért késlekedik eljövételével, hogy időt hagyjon a megtérésre, akkor annál hamarabb fog eljönni, minél szentebbé válik egyháza.

Krisztus második eljövételével azonban a világ nem szűnik meg létezni, csak a jelenlegi alakja pusztul el. A világ átváltozik, megdicsőül és teljesen megújul. Ezt a reményt már egy ószövetségi próféta is táplálta:

„Mert a hajdani nyomorúság feledésbe megy,
és eltűnik a szemem elől.
Mert új eget és új földet teremtek;
a régi feledésbe merül, és eszébe se jut többé senkinek.”
(Iz 65,16b-17)

Egy új, örökké tartó világról a Máté-evangélium is említést tesz:

„Jézus így válaszolt: Bizony mondom nektek, ti, akik követtetek, a megújulásakor, amikor az Emberfia dicsőséges trónjára ül, ti is ott ültök majd vele tizenkét trónon és ítélni fogtok Izrael tizenkét törzse fölött.” (Mt 19,28)

Új eget és új földet ígér a Jelenések könyve is (Jel 21,1). Azt nem tudjuk, hogyan is néz majd ki az újjá teremtett világ. Csak egy a biztos: minden gonoszság meg fog semmisülni. Ezt a bizonyosságot is a zsidósággal együtt vallja a levélíró. Salamon zsoltáraiban olvassuk:

„Bölcsességben és igazságban
elűzi a bűnösöket az örökségből..
Azután szent népet gyűjt össze,
melyet igazságosan kormányoz,

és megítéli az Úrtól, az ő Istenétől
 megszentelt nép törzseit.
 Nem engedi többé,
 hogy igazságtalanság lakozzék körükben,
 s aki ismeri a gonoszságot,
 nem lakhat körükben.” (Sal Zsolt 17,26-29)

Feltűnő itt a „lakni” kulcsszó, mivel a második Péter-levél szerzője így fogalmazott: „ahol igazság lakik”. A szerző megszemélyesítette az igazságot. Az ilyen jellegű képi nyelvet igen kedveli a keleti ember.

4. Befejező buzdítás (3,14-18)

A 11. és 12. versekben a szerző utalt már arra, hogy Krisztus második eljövételének a várása istenfélő életre ösztönöz, sőt megköveteli azt. Ezt az irat végén különösen is olvasói lelkére akarja kötni. Mivel az új világba csak az igazságosság juthat be, mindenkinek, aki ezt a célt el akarja érni, arra kell törekednie, hogy kifogástalanul éljen Isten előtt, és tartsa magát távol a tévtanítóktól, akiket a levélíró a 2,13-ban „piszok- és szennyfoltok”-nak nevezett. Ha a hívek ehhez igazodnak, akkor békében, igazi, kegyelmi kapcsolatban élnek Istennel. S ebben az esetben a parúzia késését úgy fogják fel, mint Isten türelmét, amely időt hagy nekik arra, hogy mélyebben meggyökerezzenek az üdvösségben, a nekik ajándékozott földi életet pedig hálásan használják fel. Hogy nagyobb nyomatékot adjon buzdításának, a levélíró Pálra hivatkozik, akit kifejezetten „szeretett testvérünk”-nek nevez. A Pál és Péter közötti feszültségek és viták (ld. Gal 2,11-14; 1 Kor 1,12) már rég a múlthoz tartoznak. Pétert és Pált mint az ősegyház vezető személyiségeit a későbbi hagyomány egyre szorosabban összekapcsolja. Ennek a fejlődésnek a legkorábbi tanúbizonysága Szent Kelemen első levele (kb. 96-98):

„A lázongás és az irigykedés miatt a legnagyobb és legigazibb oszlopok szenvedtek üldöztetést, és egészen a halálig küzdeniük kellett. Idézzük szemeink elé a jóságos apostolokat! Péter, ki az igazságtalan lázongás miatt nem egy és nem kettő, hanem számtalan szenvedést tűrt, ilyenképpen szenvedte el a vértanúhalált, és jutott a dicsőség megérdemelt helyére. A lázongás és a viszálykodás következtében mutatta fel Pál is a türelmességben való győztes bajvívását. Hét ízben kellett neki börtönt elviselni, menekült, megkövezték, hirdette az igét keleten és nyugaton, hitének nagy híre messzire elterjedt; az egész világon tanította az igazságot, így jutott el nyugat határához, majd a kormányzók előtt halt vértanúhalált; ilyenképpen hagyta el ő ezt a világot, és jutott a megszentelés helyére, így lett belőle a béketűrés legkiemelkedőbb mintaképe.” (1 Korint 5,2-7)

Röviden és tömören írja Antióchiai Szent Ignác püspök (meghalt 98-117 között):

„Nem úgy parancsolok nektek, mint Péter és Pál.” (Ign Róm 4,3)

A második Péter-levél szerzője különösen Pál apostol bölcsességét dicséri. Szent Polikárp, Szmirna püspöke (meghalt 155 táján) is a Filippiekhez írt levelében hasonló dicsérettel adózik a népek apostolának:

„Hiszen sem én, sem más nem léphet a boldog és dicső Pál bölcsességének nyomába se, aki nálatok volt, az akkor élő emberek színe előtt tanította az igazság igéjét, pontosan és biztosan, aki, amikor tőletek távol volt, akkor is írt nektek leveleket, melyekbe ha beleolvastok, a nektek adott hit épülésére fog szolgálni.” (Fil 3,2)

A levélíró a páli levelek tartalmára való igen általános hivatkozással támasztja alá buzdítását. Amikor azt hangsúlyozza, hogy Pál „a neki adott bölcsesség szerint” írt, Pál tanítói tekintélyét tanúsítja, leveleit pedig, melyek már gyűjteményként léteztek, a „többi Írás”, vagyis az Ószövetség mellé helyezi. Lehetséges, hogy a „többi Írás” kifejezés már újszövetségi iratokra is vonatkozik. Mindenesetre itt még a 3,1-nél is világosabban mutatkozik meg az újszövetségi kánon formálódása, illetve az apostoli iratok sugalmazottságának feltételezése. Miként az 1,20-ban, a szerző itt is a Szentírás elferdítésétől int óva. Mivel éppen a páli levelekben néhány dolog nehezen érthető, a tévtanítók kezdettől fogva mindig is előszeretettel hivatkoztak erre az apostolra. Valószínűleg ezt tették Krisztus második eljövételének tagadói is, akikkel szemben a szerző a most vizsgálandó levéllel lép fel. A tévtanítók arra hivatkozhattak, hogy Pál igen korai időpontra várta a parúziát (ld. 1 Kor 15,51). Ezenkívül könnyen félre lehetett érteni azt a tanítást, amelyet Pál a törvénytől való szabadságról (pl. 2 Kor 3,17) és a lelki adományokról (ld. 1 Kor 2,6-16) adott, s a szabados életforma igazolására lehetett azzal visszaélni. Ám maguk a tévtanítók felelősek a tévedésért, mert erkölcsi féktelenségükben nem hagyják magukat jobb belátásra bírni. Ez azonban kárhozatalba viszi őket.

Levelének utolsó verseihez a szerző ismét a Júdás-levélből kapott ösztönzést. A párhuzam félreismerhetetlen, akkor is, ha a levélíró másként juttatja kifejezésre a gondolatmenetet. A Júd 24-25-ben ezt olvassuk:

„Annak, akinek hatalma van, hogy megőrizzen titeket a bűntől, s szeplőtelenül és örvendezéssel állítson dicsőségének színe elé, az egyetlen Istennek, aki a mi Üdvözítőnk Jézus Krisztus a mi Urunk által, dicsőség és magasztalás, hatalom és erő minden idő előtt, most és mindörökkön örökké! Ámen.”

Záró doxológia egyébként csak a Rómaiakhoz írt levélben található még (16,25-27).

A második Péter-levél szerzője még egyszer óva int a tévtanítók félrevezetésétől. Ismét a végrendelet-műfaj stílusában teszi ezt, amikor az alá nem becsülendő veszélyre – amely már valóság – „előre” figyelmeztet. A hívek is, nemcsak az újonnan megtértek, meginoghatnak a hitben, és a tévtanítók áldozataivá válhatnak. Ezért a levélíró a kegyelemben és „a mi Urunk és Üdvözítőnk, Jézus Krisztus ismeretében” való gyarapodást kíván nekik. A kegyelem olyan isteni erőt jelent, amely bennünk működik és Jézus Krisztus elmélyültebb ismeretéhez vezet. Az ismeretben való gyarapodás egyre erősödő személyes kapcsolatot von maga után. A szerző ezért Krisztusra vonatkozó dicsőítéssel fejezi be levelét :

„Övé a dicsőség most és az örökkévalóság napján! Ámen.”

Az egész Újszövetségen belül csak a Timóteushoz írt második levélben található még egy olyan doxológia, amely kifejezetten Krisztusra vonatkozik:

„Az Úr ezután is megszabadít minden gonosz cselvetéstől és átment mennyei országába. Dicsőség neki mindörökké. Ámen.” (2 Tim 4,18)

Mit ért a második Péter-levél szerzője az „örökkévalóság napja” kifejezésen? Egyik lehetséges értelmezés: a nap, amely maga az örökkévalóság. Erre a felfogásra a Jézus Sírak fia könyvében találunk bizonyítékot:

„Mint csepp a tengerben, vagy mint egy homokszem,
csak annyit érnek az évek az örökkévalóság napjához képest.”
(Sir 18,10)

Mivel azonban a szerző az egész levélben Krisztus második eljövételét védelmezte, a levél végén is bizonyára erre akar emlékeztetni. Ennélfogva az irat utolsó mondata Krisztus dicsőségére utal, amely a végső napon mindenki előtt nyilvánvalóvá válik. Ezen a napon az örökkévalóság elnyeli az időbeliséget, és minden hívő a felmagasztalt Úr dicsőségében részesedik majd.

A Júdás-levél

Első rész: Bevezetés

1. A levél szerzője

A levélíró a „Júdás, Jézus Krisztus szolgája, Jakab testvére” (1. v.) formulával mutatkozik be. Az Újszövetség csak egyetlen Jakab és Júdás nevű testvérpárt ismer: az Úr „testvéreit” (Mk 6,3).

Bár az Úr testvérei nem tartoztak az apostolkollégiumhoz, mégis apostoli tekintéllyel rendelkeztek (ld. Gal 1,19). Az apostol cím nem korlátozódott kizárólag a Tizenkettő körére. Pál is „apostol”-nak nevezi magát, holott nem tartozott a Tizenkettő testületébe. Az Apostolok Cselekedetei Barnabást is „apostol” megnevezéssel illeti (14,14), bár ő sem volt a Tizenkettő tagja. Az „apostol”, vagyis „küldött” a felhatalmazott hithirdetőt jelöli, akiben Krisztus van jelen, és folytatja küldetését a világban. Pálnak az a kijelentése, hogy Jeruzsálemben az apostolok közül Péteren kívül csak Jakabot, az Úr testvérét látta, azt igazolja, hogy Jakab a hivatal tekintetében egy szinten állt az apostolokkal, és mint Jézus rokona nagy tekintélynek örvendett. Júdás is ilyen „apostol” lehetett (ld. 1 Kor 9,5; 15,7). Annak, hogy a szerző Jakab testvéreként mutatkozik be, az lehet az oka, hogy Jakab igen tekintélyes személyiség volt az ősegyházban (ld. Gal 1,19; Csel 12,17; 15,13; 21,18).

Szent Euzébiosz, Cézarea püspöke (kb. 265-339), az egyháztörténetében Hégészipposz-tól idéz egy történetet:

„'Az Úr rokonai közül még éltek Júdásnak, az ő test szerinti testvérének az unokái. Feljelentették őket, hogy Dávid családjából származnak. Az evocatus Domitianus császár elé vezette őket... Szabadon bocsátotta tehát őket, és rendeletet adott ki, hogy szüntessék be az egyház üldözését. Kiszabadulásuk után vezető szerepet kaptak az egyházakban, mint akik egyúttal az Úr tanúi és rokonai, és mivel béke volt, egészen Traianusig éltek.' Ezeket mondta Hégészipposz” (III,20).

Ez a történet magyarázatot adhat arra, hogy Júdásnak mint az Úr testvérének a neve a későbbi időben különösen is ismert volt. Lehetséges, hogy a szerző már ismerte a Jakab-levelet, s ezért írt Jakab testvérének a neve alatt.

A levél valószínűleg az első és a második évszázad fordulóján keletkezett. Szintén a pszeudonim iratok közé tartozik.

Az igényes görög nyelv, valamint a Hénok könyve görög fordításának a felhasználása egy, a diaszpórában élő zsidókeresztényre enged következtetni.

A buzdítás – „küzdjetek a hitért, amelyet egyszer s mindenkorra áthagyományoztak a szenteknek” (3. v.) – már a hit áthagyományozásának hosszabb időszakát feltételezi, s egy szilárd formában megfogalmazott hitletéteményt. Szembeötlő a páli levelektől való eltérés, hiszen Pál saját igehirdetésére emlékezteti olvasóit:

„Megdicsérlek titeket, mivel emlékeztek mindenre, s rendelkezéseim szerint jártok el, úgy, ahogy meghagytam nektek.” (1 Kor 11,2; ld. még 4,17)

A 17. versben az apostolok testületet alkotnak, amely immáron a múlthoz tartozik. Az általuk megjövendőlt tévtanítók (ld. Mk 13,22) már felléptek.

A „legszentebb hit” kifejezés (20. v.) is hosszú elmélkedés eredménye, és késői időre utal. Az Újszövetségben csak ezen a helyen található.

2. A levél címzettjei

A címzés nagyon általános tartalmú: „az Atyaistenben szeretett és a Jézus Krisztusnak megtartott meghívottaknak”. Ennek ellenére a levél pontosan meghatározott olvasóknak szól. Ezeket Galilea és Kis-Ázsia között kereshetjük, de az egész zsidó diaszpórára is gondolhatunk, mivel a levél feltételezi az Ószövetség és a zsidó hagyomány átfogó ismeretét.

3. A levél sajátossága

A Júdás-levél szerzője olyan keleti képes beszédet használ, amely csak a Jelenések könyvének képvilágához hasonlítható. Mind a két irat szerzője gyakran nyúl vissza az Ószövetséghez.

Feltűnő, hogy a levélíró elég sokszor használja az apokrif irodalmat. Ez a nép körében igen kedvelt volt, és nagy tekintélynek örvendett. Az apokrifekkel szemben csak később kezdtek el elutasító magatartást tanúsítani, amikor megkezdődött az újszövetségi kánonnak, vagyis a sugalmazott és a hit számára normaként szolgáló, valamint az istentiszteleteken felolvasásra engedélyezett iratok gyűjteményének a kialakulása. Ebben az időszakban különítették el az apokrifeket mint nem sugalmazott iratokat. Ez a fejlődés már a második Péter-levélben megmutatkozik. Ennek szerzője felhasználta ugyan a Júdás-levelet, de elhagyta azt az elbeszélést, amely a Mihály főangyal és az ördög közötti, Mózes holttestével kapcsolatos vitáról szól. Ezenkívül az apokrif Hénok könyvéből vett idézeteket is mellőzte. A Júdás-levél célja óvás a tévtanítóktól, akik erkölcsi szabadosságnak hódoltak. A tévtanítók elleni küzdelem mércéje az „apostoli hagyomány”.

Egyetlen más újszövetségi iratban sincs olyan egyértelmű utalás a gnózisra, mint a Júdás-levélben, hiszen csak itt található meg a „pszüchikoí” (lelkiek) szó, amely a gnosztikusok szakkifejezése.

Második rész: Kommentár

I. Köszöntés és áldás (1-2)

A levélíró a „Jézus Krisztus szolgálja” formulával mutatkozik be. Már Pál is így nevezte önmagát (Róm 1,1). Mivel Isten a szeretet, és kegyelmet jelent, ha valaki neki szolgálhat és hozzá tartozhat, ezért Jézus Krisztus szolgálata olyan megtiszteltetés és kitüntetés, amely dicsőségre vezet. Ennélfogva a „Jézus Krisztus szolgálja” olyan megtisztelő cím, amely az ószövetségi „Isten szolgálja” mintájára lett megalkotva (ld. Józs 24,29; Bír 2,8), és egy egyedülállóan kiváltságos helyzetet fejez ki (ld. Iz 42,1). Ez a megtisztelő cím nem illet meg minden keresztényt, hanem csak az igehirdetőket, a keresztény közösségek vezetőit, vagyis mindazokat, akik különleges tekintéllyel rendelkeznek, s Isten és az emberek között közvetítenek. Aki Krisztus nevében, az ő helyetteseként és az ő teljhatalmával teljesít küldetést, egész különleges módon tőle függ, mert bensőségesebb és mélyebb közösségben él vele. Mivel az apostoli tisztség különleges mértékben kegyelem, ezért különleges fokú elkötelezettséggel jár együtt.

A Júdás-levél szerzője, a Jakab-levél szerzőjéhez hasonlóan (Jak 1,1), nem „apostol”-ként mutatkozik be, holott Pál rendszeresen így nevezte magát (ld. 1 Kor 1,1; 9,1; 2 Kor 1,1; Gal 1,1). A Róm 1,1-ben Pál mind a két címet alkalmazza:

„Pál, Krisztus Jézus szolgálja, meghívott apostol, akit az Isten kiválasztott evangéliumának hirdetésére”.

A későbbi időben, amikor az apostol cím már csak a Tizenkettőre korlátozódott, az Úr egyik rokona nem nevezhette többé magát „apostol”-nak. Ez a tényállás is a levél késői keletkezésére utal.

A címzésben a szerző meghívottaknak szólítja a keresztényeket (ld. 1 Kor 1,2). Isten határozza meg az üdvösség kezdetét, nem az ember. Isten hív meg, az ember pedig válaszolhat, sőt válaszolnia kell. Ez a meghívás magában foglalja az Isten szeretetének a megtapasztalását. Isten szeretetében találnak oltalomra a keresztények, akik „Jézus Krisztusnak megtartottak”, vagyis várományosai a végidőbeli beteljesedésnek, amely Krisztus által és Krisztusban fog bekövetkezni. A keresztények tehát biztosak lehetnek Isten védelmében, egészen Krisztus hatalomban és dicsőségben történő második eljöveteleig.

A címzéshez a levélíró áldáskívánságot kapcsol: a címzettek gyarapodjanak irgalomban, békében és szeretetben. Mivel a görögben szereplő passzív igeforma Isten nevének körülírását jelenti, a szerző azt kívánja, hogy Isten adja meg ezeket a javakat. Hasonló áldáskívánságot találunk az 1 Tim 1,2-ben:

„Kegyelem, irgalom és békesség Istentől, az Atyától, és Urunktól, Krisztus Jézustól”.

A Júdás-levél áldáskívánsága annyiban múlja felül az első Timóteus-levélben található, hogy itt a gyarapodás kérése is megjelenik. Ez azt jelzi, hogy a keresztény lét növekedési folyamat, dinamikus és nem statikus valóság. A keresztényeknek, akik Isten irgalma által kaptak meghívást, egyre képesebbé kell válniuk az irgalmasságra. A béke az Istennel és az embertársakkal közösségben élő ember egészének jólétét jelenti. Másfelől a béke a szeretet gyümölcse, a szereteté, amelynek a megváltás teljességéig növekedni kell bennünk.

II. A tévtanítók (3-16)

1. Indíték (3-4)

A bevezető versek után a szerző azt az okot nevezi meg, amely miatt levelét írja. Szemmel láthatóan először az volt a szándéka, hogy általánosan írjon a keresztény hitigazságokról. Ám hirtelen veszélyes tévtanítók fellépéséről kapott hírt, és kényszerítve érezte magát, hogy állást foglaljon velük szemben.

Ismét a „szeretteim” megszólítást találjuk. A görög szövegben a „szeretettek” (agapétoi) forma szerepel, amely mind az Isten, mind pedig az embertársak részéről megnyilvánuló szeretetet magában foglalja.

Mivel a keresztényeket Isten szereti, s ezért megszenteli, a levélíró „szentek”-nek nevezi őket. Ezt a megszólítást Szent Pál is használja (ld. 2 Kor 1,1). A keresztények az Isten számára elkülönített személyek. Az isteni életben való részesedés által létüknek megfelelően hasonlókká és méltókká váltak Istenhez.

A hit

A hit az Újszövetségben azt a bizalmat jelenti, hogy Isten szava (ld. Lk 1,38.45), Jézus szava (ld. Jn 4, 50) és az evangélium szava (ld. 1 Kor 15,2) hatékony. Húsvét után a bizalom Jézusra irányul, akit Szabadítóként és Úrként vallanak meg az igehirdetésben. Ezért beszél Pál az Úr Jézus Krisztusba vetett hitről (Gal 2,16; Róm 3,21). Pál szerint ez a hit megszabadít a törvénytől, mivel az Isten gyermekeinek szabadságát jelentő végidő (Gal 3,23-4,7) a Jézus feltámadása második eljövetele közötti időszakkal (Róm 8,18-23) már kezdetét vette. Ez a hit tehát a Krisztus Jézusban való üdveseménybe veti bizalmát.

A parúzia elmaradása és a történelem előrehaladása módosította az apostolok utáni nemzedék hittel kapcsolatos felfogását. A hit hagyomány, áthagyományozott hit lett, amely hitvallásformulákban jutott kifejezésre.

Ez a lét szerinti szentség az erkölcsi szentséget is magában foglalja, sőt megköveteli: cselekvésünk képes megfelelni, s meg is kell felelnie annak a szentségnek, amelyet Isten ajándékkul ad. A lét szerinti szentség által minden keresztyén, aki a kegyelemben él, megszentelődött, s ezért „szent”. Rájuk – mint Isten szent közösségére, az egyházra – van bízva az áthagyományozott hitletétemény, amelyet most a tévtanítók veszélyeztetnek. A levélíró ezért mindenkit harcra szólít fel a hit tisztán tartása érdekében.

A tévtanítókat a levélíró nem nevezi „testvérek”-nek, hanem megvetően a „bizonyos emberek” megnevezést használja. Valószínűleg vándorprédikátorok voltak ezek, akik befurakodtak a keresztyén közösségekbe (ld. Gal 4,2; 2 Kor 11,4; 2 Tim 3,6), és magatartásukkal veszélyeztették a testvérek hitét. Ezek a vándorprédikátorok feltehetőleg olyan szintézist képviseltek, amely a hagyományos hitet gnosztikus nézetekkel kapcsolta össze. Ehhez a helyi egyházakban toboroztak követőket.

A Júdás-levél szerzője azt állítja a tévtanítókról, hogy „már régóta elő vannak jegyezve az ítéletre”. A „progegrammenoi” azokat a számkivetetteket jelöli, akiket egy listára előre följegyeztek. Az az elképzelés, hogy az emberek tettei mennyei könyvekben vannak följegyezve, már az Ószövetségben megjelenik. A Zsolt 69,29-ben például ezt olvassuk:

„Töröljék ki őket az élők könyvéből,
ne legyenek beírva az igazakkal együtt!”

Amikor a levélíró azt mondja, hogy a tévtanítók visszaélnek a kegyelemmel, a „kegyelmen” minden bizonnyal a bűnök bocsánatát és az ószövetségi törvény igájától való megszabadítást érti. Ám a bűnök bocsánatát és a törvénytől való szabadságot félreértik azok, akik a bűnre való szabadságként fogják azt fel. Itt sokkal inkább az Isten szolgálatára és a szeretetre való szabadságról van szó.

A tévtanítókat a szerző amiatt is „istentelenek”-nek nevezi, mivel Jézus Krisztust megtagadják. A Júdás-levél megfogalmazása mindenesetre vitatott. Egyes fordítások az „uralkodó” és az „Úr” címet Krisztusra vonatkoztatják. Ez azonban nem annyira biztos. A görög szövegben a szavak a következő sorrendben állnak:

„akik az egyetlen Uralkodót és a mi Urunkat, Jézus Krisztust megtagadják”.

A Bölcs 6,7 (LXX) Istent illeti a „deszpotész” megnevezéssel. Ezért az „egyetlen Uralkodó” valószínűleg mégiscsak Istenre vonatkozik, aki Jézus Krisztust az emberek Urává rendelte. Életmódjuk által a tévtanítók megszegték az Isten és a Krisztus iránti hűséget.

2. Isten nem hagy magából gúnyt űzni (5-7)

Az udvarias levélstílusnak megfelelően a szerző feltételezi, hogy olvasói a most következő példákat már régóta ismerik. Ezért nem tanítani akarja őket, hanem csupán „emlékeztetni”. Az egyházi igehirdetés lényegében folyamatos emlékeztetés Isten kegyelmeiben és ítéletben megnyilvánuló üdvözítő cselekvésére. Ezen emlékeztetés keretében történik a hitnek, az isteni kinyilatkoztatásnak a továbbadása. Isten üdvözítő erejű szava pedig kegyelmet közlő valósággá válik. Már Szent Pál is szükségét érezte annak, hogy emlékeztetbe idézze a korábbi ismerteket:

„Meg vagyok róla győződve, testvéreim, hogy tele vagytok jóindulattal, s bővelkedtek minden tudással, hogy egymást figyelmeztessétek. Helyenként merészebben írtam nektek, hogy egyet-mást emlékeztetekbe idézzek az Istentől kapott kegyelem alapján.” (Róm 15,14k)

A Júdás-levél szerzője most három, ítélettel kapcsolatos példát hoz. Az első (5. v.):

„az Úr egykor kiszabadította ugyan a népet Egyiptom földjéről, de később azokat, akik nem hittek, elpusztította.”

Itt a szerző a pusztai vándorlás papi hagyományból való értelmezésére utal:

„Így szólt az Úr Mózeshez: Meddig akar még ez a nép gyalázni? Meddig nem hisz nekem még a körében mutatott jelek ellenére sem?... De valóban, amint igaz, hogy élek s amint igaz, hogy az Úr dicsősége elárasztja az egész földkerekséget, azok az emberek, akik látták dicsőségemet s azokat a jeleket, amelyeket Egyiptomban és a pusztában mutattam, s mégis már vagy tízszer próbára tettek s nem hallgattak szavamra, nem látják meg azt a földet, amelyet atyáiknak esküvel ígértem: senki se látja meg azok közül, akik gyaláztak.” (Szám 14,11.21-23)

Erre az esetre emlékeztet a Zsolt 95,8-11, amelyet azután a Zsidókhoz írt levél kifejezetten is idéz:

„...ne keményítsétek meg szíveteket,
mint a lázadáskor, a kísértés napján
a pusztában tettétek.
Atyáitok ott próbára tettek,
megkísértettek, bár szemükkel látták
negyven évig, amiket tettem.
E néptől viszolyogtam
és azt mondtam: Tévelygő szívűek ezek,
utaimat nem ismerték meg.
Megesküdtem hát haragomban,
hogy nyugalombamba nem mennek be.” (Zsid 3,8-11)

A Júdás-levél szerzője tehát itt egy klasszikusnak mondható példát hoz fel. A második példát az apokriféból vette:

„Az angyalokat pedig, akik nem őrizték meg méltóságukat, hanem elhagyták saját lakóhelyüket, a nagy nap ítéletére örök bilincsekben, sötétségben tartja fogva” (6. v.).

Itt a Júdás-levélben még egyértelműbb a hivatkozás az angyalok bukására, mint az 1 Pét 3,19-ben. A szerző az ítélet két fázisát különbözteti meg: Isten az angyalokat, akik szép asszonyokat bűnre csábítottak (ld. Ter 6,1-4), először – huzamosabb időre – a sötétségben bilincsekbe verte, és őrizetben tartja a végső ítélet napjáig. Akkor majd a tüzes tóba kerülnek. Ez az elképzelés a Hénok könyvében is megtalálható:

„Ráfaélhez így szólt az Úr: Bilincsed meg Azazélt kezénél és lábánál fogva, és vedd a sötétségre; csinálj egy lyukat a sivatagban, Dudaélnál, és vedd bele! Tégy alá éles és hegyes köveket, és borítsd be őt sötétséggel! Örökké ott kell laknia, és takard be sötétséggel arcát, nehogy fényt lásson! A nagy ítélet napján azonban a tüzes tóba kell majd vetni őt.” (Hén 10,4-6)

A tüzes tónak mint örök büntetési helynek a képét a Jel 21,8-ban is megtaláljuk. Ez is jelzi, mennyire elterjedtek voltak ezek a zsidó elképzelések.

Ez a példa is a tévtanítók figyelmeztetésére irányul. Ők megvetették azt a magas méltóságot, amelyet Isten a keresztségben ajándékozott nekik, és kicsapongó életnek adták át magukat.

Harmadik figyelmeztetésként a levélíró Szodomára és Gomorrára utal (7. v.):

„Ugyanígy Szodoma és Gomorra, meg a szomszédos városok, amelyek hozzájuk hasonlóan paráználkodtak, és természetellenes kívánságokat követtek, intő példaként szolgálnak, hiszen az örök tűz büntetését szenvedik.”

A régi zsidó felfogás szerint az angyalok férfi alakban jelentek meg az embereknek. Ez az elképzelés található meg a Ter 19,1-11 elbeszélésében is, amely szerint Szodoma lakói fajtalankodni akartak a városba betért férfiakkal, de tervük megghiúsult. Ám kívánságuk bűnként számított be nekik. „Az egész nép az utolsó férfiig” megjegyzés (Ter 19,4) arra utal, hogy a bűnnek a szomszédos helyek lakosai is részesei voltak. A büntető ítélet egyúttal Gomorrát is érte:

„A nap éppen megjelent a föld felett, amikor Lót megérkezett Coárba. Akkor Isten kén- és tűzesőt bocsátott az égből Szodomára és Gomorrára. Így pusztította el ezeket a városokat, az egész vidéket, a városok minden lakóját és a mező egész növényzetét.” (Ter 19,23-25)

Ez a két város az egész Ószövetségben úgy szerepel, mint különösen is hatásos büntetési példa, miközben a szomszédos Adma és Cebojim helységekre is utalás történik (ld. Óz 11,8; Jer 23,14; Ez 16,48; MTörv 29,22). A Bölcs 10,7 tanúsítja, hogy ezek az elpusztított városok egészen a jelenkorig nyomot hagytak maguk után:

„Az istentelen emberek pusztulásakor (a Bölcsesség) megmentette az igazat, amikor menekült a tűz elől, amely az öt városra zúdult. Gonoszságuk bizonyságaként folyton füstölgő, sivár vidék... maradt ránk...”

Füstként bizonyára azt a feltűnő kénes párárt értelmezték, amely a Holt-tengerből és attól délre száll fel, és vulkánikus előzményekre megy vissza. Innen származhat az az elképzelés is, hogy az elsüllyedt városoknak soha ki nem alvó tűzben kell szenvedniük.

Az ítélettel kapcsolatos példák azt kívánják világossá tenni, hogy Isten a különleges kegyelemben részesített személyeket sem kíméli, ha azok elpártoltak a hittől, Istennel szemben engedetlenekké váltak és a paráznaságnak adták át magukat.

Szent Pál a paráznsággal szemben is igen mély és racionális érveket hozott fel, a Júdás-levél szerzője ezzel szemben olyan példákkal és szemléletes elbeszélésekkel érvel, melyek a keletiek körében közkedveltek.

3. Álmodozók (8-10)

Ahelyett, hogy Isten ismertté vált büntető ítéleteit figyelmeztetésként fognák fel, a tévtanítók ugyanazokat a gonosztetteket követik el, mint a korábbi idők istentelenei.

A levélíró „álmodozók”-nak nevezi a tévtanítókat. Álmaik kinyilatkoztató látomásokként értelmezendők. A látomásokat és eksztázisokat nemcsak az apokaliptikában becsülték nagyra, hanem a gnózisban is. A tévtanítók álomban kapott kinyilatkoztatásra vezetik vissza ismeretüket, de a Júdás-levél szerzője leleplezi hamis próféta mivoltukat. Itt a MTörv 13,2-4-re gondolhatott:

„Ha próféta vagy álomlátó támad körodben s jelt mutat vagy csodát tesz előtted, és a jel vagy csoda, amelyet mutat, megvalósul, közben azonban azt mondja: kövessünk más isteneket! – olyanokat, akiket nem ismersz –, s imádjuk őket, ne hallgass az ilyen próféta vagy álomlátó szavára. Mert az Úr, a te Istened próbára fog tenni, hogy megtudja: csakugyan szívetek, lelketek mélyéből szeretitek-e az Urat, a ti Isteneteket.”

A szerző három vétet ró fel a tévtanítóknak: megfertőzik a testet, megvetik a felséget és káromolják a hatalmasságokat.

Vitatott, kit akar a szerző a „felség” szóval jelölni. A 4. verset figyelembe véve leginkább Isten fölségére gondolhatunk. Mindenesetre a tévtanítók sem Izrael Istenét, sem pedig az Úr Jézus Krisztust nem ismerik el, miként azt a szabados életmódjuk bizonyítja.

A tévtanítók ezenkívül többre tartják magukat az angyali „dicsőségek”-nél. A dicsőség, amely eredetileg csak Istent illette meg, az angyalokra is vonatkoztatható, mivel Isten mennyei udvartartásához tartoznak (ld. 2 Makk 3,24-26; Zsid 9,5; Jel 18,1). A szerző nem mondja meg, miben is állt az angyalok káromlása. Feltehetőleg a tévtanítók – mint gnosztikusok – oktalan büszkeséggel az angyali hatalmak fölé emelték magukat.

Hogy milyen vakmerők voltak ezek a káromlók, azt a szerző egy olyan legendával érzékelteti, amelyet a késő-judaizmusban jól ismertek. Ez Mihály főangyalnak (ld. Dán 10,13; Jel 12,7) az ördöggel folytatott vitájáról szól. A sátán jogot igényel magának Mózes holtteste fölött, mivel gyilkosnak tekinti őt (ld. Kiv 2,11-14). A vitában a hatalmas angyal nem mert káromló ítéletet mondani az elvetett sátán ellen, hanem az Úrra hagyta az ítélkezést. Ez a legendás történet a MTörv 34,6-hoz kapcsolódik, ahol arról olvasunk, hogy Jahve temette el Mózeszt. A későbbi időben megütköztek ezen az antropomorf beszédmódon. A Szeptuaginta még csak így fordít: „Eltemették Mózeszt”. Még később az a nézet terjedt el, hogy Mózeszt „halhatatlan angyali hatalmak” temették el. Az egyházatyák tanúsága szerint a Mihály főangyal és az ördög közötti vitáról szóló elbeszélést a „Mózes mennybemenetele” című apokrif irat tartalmazta. Ez az irat később elveszett, és csak a 19. században találták meg egyes részeit. Ám éppen a Mózes temetéséről szóló befejező rész nem került elő. A Júdás-levél szerzője tehát egy közismert és közkedvelt elbeszélést használt fel irodalmi kifejezőeszközként arra, hogy szemléletesen mutassa be: mennyire vakmerő és orcátlan dolog az, ha emberek az angyalok fölé emelik magukat, ráadásul olyan emberek, akiknél olyannyira hiányzik minden lelki ítélőképesség, hogy az oktalan állatokhoz hasonlóan csak az ösztöneik vezetésére hagyatkoznak. Mivel az emberek számára egy pusztán érzékiekben feloldódó élet természetellenes és szemben áll az Isten által adott renddel, a tévtanítókra, amennyiben nem térnek meg, a biztos pusztulás vár.

4. Jaj nekik! (11-16)

Ezen okokból kifolyólag a levélíró jajkiáltásokat intéz a tévtanítókhoz. A jajkiáltások a prófétai ítélethirdetéshez tartoznak (ld. Ám 6,1; Óz 7,13; Mik 2,1; Iz 5,8k). A szerző három példát hoz fel az erkölcsi romlottságra: Káin, Bileám és Korach.

A testvérgyilkos Káinról (ld. Ter 4,1-16) a következőt olvassuk Benjamin végrendeletében, amely a „Tizenkét pátriárka végrendelete” című apokrif iratban található:

„Ezért az idők végezetéig mindazok, akik Káinhoz hasonlóan irigykedésben meg testvérgyűlöletben élnek, ugyanazon büntetésre jutnak, mint ő.” (BenjVégr)

Káin megítélésénél a későbbi hagyományban a Ter 4,7 tartalma lett a mérvadó:

„Ha helyesen teszel, miért nem emeled fel a fejed? De ha nem cselekszel helyesen, nem bűn van-e az ajtó előtt, mint leselkedő állat, amely hatalmába akar keríteni s amelyen uralkodnod kell?”

Káin ezért az első János-levélben a gonoszok tipikus képviselője:

„Mert ezt az üzenetet halljuk kezdettől fogva: Szeressük egymást! Ne tegyünk úgy, mint Káin, aki a gonosztól való volt, és megölte testvérét. Miért ölte meg? Mert az ő tettei gonoszak voltak, a testvére tettei ellenben igazak.” (1 Jn 3,11-12)

Káin az úgynevezett kainiták – egy gnosztikus szekta – ősatyjának is számított. Ezek a kicsapongást és a törvénytől való szabadságot hirdették. Amikor a Júdás-levél szerzője Káinhoz hasonlítja a tévtanítókat, lényegében gőgös, irigy és önző testvérgyűlölettel vádolja őket.

A Bileámról szóló történet a Számok könyvében néhány nehézséget tartogat. A Szám 22,1-35 elbeszélése szerint Bileám elutasító magatartást tanúsít, amikor a moábita király, Balak, pénzadománnyal akarja őt arra rávenni, hogy Izraelt, Isten népét megátkozza. Csak Isten kifejezett engedélyével követi a király küldöttségét. Mivel azonban a beszélő számárcancáról szóló elbeszélés (20-34. v.) Isten haragját nyilvánítja ki Bileám útja miatt, Isten engedélye (35. v.) végül is meglepetést okoz. Ezt az ellentmondást csak úgy lehet megmagyarázni, ha feltételezzük, hogy a történet végső megfogalmazója két különböző forrást használt fel, de nem hozta azokat megfelelő módon összhangba. Bileám tényleg engedelmeskedett Isten parancsának, és átok helyett megáldotta Izraelt (ld. Szám 22,36-24,25). A sorok között olvasva azonban mégiscsak világossá válik, hogy Bileám sokkal szívesebben megátkozta volna Izraelt (ld. Szám 24,1), és a megígért jutalom korántsem volt számára annyira közömbös, mint ahogyan azt a küldöttség előtt kijelentette (ld. Szám 22,18).

A Szám 31,8 szerint Bileámot megölték, mert az izraelitákat bálványimádásra csábította, miként az a Szám 31,16-ból kiderül:

„Épp ők (= a midianita asszonyok) voltak azok, akik Bileám biztatására arra csábították Izrael fiait, hogy Peor kedvéért hűtlenül elhagyják az Urat, azért érte utol a vész az Úr közösségét” (ld. Szám 25,1-3)

Bileám szemmel láthatóan a kapzsiságnak esett áldozatul, és visszatérése előtt álnok tanácsával kárpótolta Moáb királyát az áldásokért, melyek a király akaratával ellenkeztek. Emiatt vált Bileám a zsidó hagyományban a kapzsiság példájává, valamint a bálványimádásra és a paráználkodásra csábítók atyjává. Ez az elmarasztaló ítélet tükröződik vissza a Józs 13,22-ben (= a Szám 31,8 megismétlése) és a Jel 2,14-ben:

„De van némi kifogásom ellened. Élnek köztetek olyanok, akik Bileám tanításához ragaszkodnak, aki kioktatta Bálákot, hogy áldozati hús evésére és erkölcstelenségre csábítsa Izrael fiait.”

Ezt a pergamoni keresztény közösséghez írt levélben (Jel 2,12-17) olvassuk. Bileám itt is a gnosztikus tévtanítókkal összefüggésben szerepel. Ő az ószövetségi példaképük.

Korach a Szám 16 szerint Mózes és Áron ellen lázadt föl. Ő és a hozzá hasonlóan gondolkodók magukhoz akarták ragadni a papságot. Jogtalan követelőzésük miatt Isten halállal sújtotta őket. Ugyanígy lázadnak a tévtanítók is az egyházi hierarchia ellen, miközben a maguk egyéni, pusztán anyagiakra irányuló vágyaik után mennek, a híveket pedig bűnös életmódra és az Istentől való elpártolásra csábítják. Ezért szól nekik a „jaj”, vagyis az Isten ítélete, amely Káint, Bileámot és Korachot sújtotta. A szerző megítélése szerint a tévtanítók „szennyfoltok” a keresztény közösségben. Attól sem riadnak vissza, hogy részt vegyenek a szeretetlakomákon (agapékon), amelyek eredetileg az Eucharisztia ünnepléséhez kapcsolódtak. Élvezethajhásukkal és mohóságukkal nemcsak a testvéri közösséggel éltek vissza, hanem a szent Eucharisziát is meggyalázták, amely Krisztus lakomája övével. Ilyen és hasonló visszasságok (ld. 1 Kor 11,17-22) miatt már a 2. században elválasztották az Eucharisztia ünneplését az agapéktól, amelyek azonban mint közösségi étkezések továbbra is megmaradtak. A tévtanítók tehát az egyházban éltek, és nem szakadtak el attól „külön egyház”-at alkotva. Annál inkább veszélyes volt az általuk kifejtett káros befolyás. Amikor a szerző a tévtanítókat olyan pásztoroknak nevezi, akik önmagukat legeltetik, valószínűleg az Ez 34,8-10-re gondol:

„Amint igaz, hogy élek – mondja az Úr, az Isten: Mivel nyájam prédává lett és minden vadállat felfalhatta, mert nem volt pásztor, hiszen pásztoraim nem törődtek nyájammal, pásztoraim magukat legeltették, nem a nyájamat legeltették, azért hát, pásztorok, halljátok az Úr szavát: Ezt mondta az Úr, az Isten: A pásztorok ellen fordulok, és kiveszem közülük nyájamat és véget vetek pásztorságuknak. A pásztorok nem legeltetik többé magukat, kiragadom torkukból juhaimat, és nem falhatják fel őket többé.”

Ez az utalás arra enged következtetni, hogy a tévtanítók előjárói jogokat igényeltek maguknak a helyi egyházakban.

A levél szerzője ezután négy, természetből vett hasonlatot hoz, melyek a levegő, a föld, a víz és a tűz elemeivel kapcsolatosak. A befurakodó tévtanítókat olyan emberekként mutatja be, akik Isten műveinek rendjével szemben törvény nélkül és istenellenesen élnek.

Olyan víz nélküli felhőkhöz hasonlítanak, amelyeket a szél ide-oda kerget, s amelyek a hön óhajtott és gyümölcshozó esőt megtagadják a földtől. Már a Péld 25,14 is ezzel a képpel jellemzi az istenteleneket:

„Tornyosuló felhő és szél eső nélkül
az, aki kérkedik, bár nincsen tehetsége.”

Ez a közmondásszerű kép jól szemlélteti, hogy a tévtanítók hasznavehetetlenek és belülről üresek. Egész lényük csalóka látszat. A következő kép is a terméketlenségükről szól, s egyúttal az ítéletről. A szerző ismét a bölcsességi irodalomhoz nyúlhat vissza:

„De nincs haszon az istentelenek gyerekhadából, és a fattyúhajtás nem bocsátja mélyre gyökerét, sem szilárd alapra nem tesz szert.

Mert ha ideig-óráig burjánzó ágakat hajt is, mivel nincs tartása, megingatja a szél, és a viharok ereje gyökerestül kitépi.

Körös-körül letöredeznek a még fejletlen ágak, és a gyümölcsük élvezhetetlen, éretlen és ehetetlen, semmi hasznát nem lehet venni.” (Bölcs 4,3-5)

Ezeket a kopár fákat a következőképpen jellemzi a levélíró: „kétszer kiveszett, gyökerestül kitéptt”. A görög szövegben a „kétszer meghalt” forma található. Ez vagy azt jelenti, hogy a tévtanítók a keresztség által már egyszer megszabadultak a bűn halálától (ld. Ef 2,1), de az elpártolásuk miatt ismét visszaestek abba, vagy pedig azt, hogy nemcsak a test szerint vannak a halálnak kiszolgáltatva, hanem a lélek szerint is. A második halált a Jelenések könyve is ismeri:

„Boldog és szent, akinek része van az első feltámadásban. A második halálnak ezeken nincs hatalma...” (Jel 20,6)

A tévtanítók „gyökerestül kitéptt fák”, mert bűnös életmódjuk miatt önmagukat zárták ki a megváltottak közösségéből.

A minden szemetet partra sodró, vad tengeri hullámokról szóló hasonlatnak az Iz 57,20-ban található az előképe:

„De az istentelenek olyanok, mint a háborgó tenger,
amely nem bír megnyugodni,
csak sarat és iszapot vetnek fel hullámai.”

Ugyanígy a tévtanítók is kizárólag csak szégyenletes dolgokat művelnek. A bolygó csillagok képe ismét az apokrif Hénok könyvéből való:

„Az Úr szólította azt a hét első fehéret, és megparancsolta, hogy hozzanak elébe az első csillagtól kezdve, amelyik elsőnek jött elő, minden olyan csillagot, amelynek szeméremtagja olyan volt, mint a paripáké, és ők mind eléje hozták azokat. Szólt annak a férfinak, aki előtte írt, aki egyike volt a hét fehérnek, és ezt mondta neki: – Vedd ezt a hetven pásztort, akiknek átadtam a juhokat, és miközben azokat vették, többet megöltek közülük, mint ahányat megparancsoltam nekik. Íme, láttam, hogy mind össze van kötve, és előtte áll. Az ítélet a csillagokkal kezdődött, és elítélték, bűnösnek találták őket, és a kárhozat helyére mentek, és egy tűzzel teli, lángoló és tűzoszlopokkal teli szakadékba vetették őket.” (Hén 90,21-24)

Érdekes, hogy ezen a helyen egyszerre történik említés a csillagok, vagyis a bukott angyalok, és a gonosz pásztorok feletti ítéletről. A Júdás-levél szerzője a 12. és a 13. versekben hasonlóképpen járt el, csakhogy ő itt minden esetben ugyanazokról a tévtanítókról szólt. Bolygó csillagokhoz hasonlította őket, mivel csalóka fényt jelentettek. Elhagyták az Isten által meghatározott rendet, ezért biztosan a legsúlyosabb büntetés vár rájuk. Ezt az ítéletet a levélíró a 14. és a 15. versekben a Hénok könyvéből vett kifejezett idézettel hirdeti meg. Az ószövetségi nemzetségtáblákkal összhangban (Ter 5,3-18; 1 Krón 1,1-3) összhangban Hénokot Ádám hetedik leszármazottjának nevezi. Biztos, hogy itt nem a hetes számértéken van a hangsúly, hanem annak szimbolikus értelmén. A hetes szám szentnek és az isteni tetszés jelének számított. Ezért amikor a szerző azt állítja, hogy Hénok Ádám után a hetedik volt, igazként és Isten kedveltjeként akarja őt bemutatni. Ennek következtében Hénok szavának is hitele volt. Megadatott neki a jövendölés adománya, s ezzel együtt a prófétai tisztség. Ennélfogva egyáltalán nem meglepő, hogy ennek az igen nagyra értékelt személynek a késő-judaizmus időszakában egy olyan könyv szerzőségét tulajdonították, amelyet – miként az első Péter-

levélből (1 Pét 3,19k) is látható – a keresztény közösségekben is nagy tekintélyűnek tartottak, sőt néha még a szent iratok közé is besoroltak. Hénok idézése azonban csak irodalmi forma, csak kifejezési eszköz. A levélíró azt akarja tudatni, hogy a tévtanítókat, akik félrevezető szavaikkal és bűnös tetteikkel súlyosan vétkeztek, Isten biztosan meg fogja büntetni. A tízezernyi szent, akikről az idézetben szó van, angyali seregeket jelöl (ld. Zsid 19,22). Az idézet után a szerző zúgolódóként mutatja be a tévtanítókat, akik elégedetlenek az Isten által meghatározott sorsukkal. Nem akarnak Isten előtt meghajolni, és csak saját vágyaik után mennek. Ily módon azonban sohasem lelnek nyugalomra és az igazi békére, amelyet csak Istenben lehet megtalálni. Fennhéjázó beszédek is végeredményben Isten ellen irányulnak, emellett a tévtanítók üresfejségét és felfuvalkodottságát is felismerni engedik. Ha nyereséget hoz számukra, hízelegnek a világ nagyjainak. Hajbókolnak előttük, vagyis tekintélyük, vagyonuk és földi hatalmuk befolyása alá kerülnek. De éppen ez ellenkezik az evangélium szellemével (ld. Róm 2,11; Csel 10,34; 1 Pét 1,17). A tévtanítók olyan embereként jelennek meg, akiket csupán önző életük érdekel, s Istennel csak annyiban törődnek, amennyiben a „vallás” látszata alatt hirdethetik hamis tanaikat saját hasznukra.

Ez a szakasz művészi szerkesztésmódról árulkodik. Három férfi az Ószövetségből – Káin, Bileám és Korach – szemlélteti a tévtanítók gonosz tetteit. Azután négy hasonlat következik a hagyományból. A képek kiválasztása a négy alapelemnek megfelelően történt. Itt a zsidó és a görög gondolkodás összekapcsolása mutatkozik meg egyértelműen, mégpedig a keletiek képi nyelvén kifejezve.

III. Buzdítás az állhatatosságra (17-23)

A 4-16. versekben a szerző a legélesebb formában intézett hadüzenetet a tévtanítók ellen, és Isten félelmet keltő ítéleteivel fenyegette meg őket. Ezt a hit tisztán tartása miatti aggodalomból tette, a hívek számára pedig nyomatékos figyelmeztetésnek szánta. Egy sokat mondó „de” formulával fordul most el a tévtanítóktól, és fordul az olvasók felé.

1. Kitartás a hitben (17-21)

A levélíró meg akarja óvni olvasóit attól, hogy botránkozással és kételyekkel tekintsenek az egyházra. A híveknek nem kell csodálkozniuk azon, hogy körükből istentelen tévtanítók támadnak. Az apostolok ugyanis ezt már előre meghirdették. A tévtanítók a végidő történeti folyamatához tartoznak. A végidőn itt az apostolok utáni kor értendő. Bár a pasztorális levelek is pszeudonim iratok, a tévtanítókat Pál apostol szemszögéből mutatják be:

„Tudd meg, hogy az utolsó napokban nehéz idők következnek. Az emberek önzők, kapzsiak, elbizakodottak, kevélyek, szüleik iránt engedetlenek, hálátlanok, istentelenek, szeretetlenek, összeférhetetlenek, rágalmazók, mértéktelenek, kegyetlenek, lelketlenek, árulók, vakmerők és felfuvalkodottak lesznek. Inkább az élvezetet keresik, mint Istent; a jámborságnak a látszatát még megtartják, de a lényegét megtagadják. Kerüld az ilyen embereket. Mert közülük valók azok, akik betolakodnak a házakba, és megnyernek maguknak olyan nőket, akiket bűnök terhelnek s mindenféle vágyak hajtanak, akik mindig csak tanulnak, de az igazság megismerésére soha el nem jutnak.” (2 Tim 3,1-7)

Ezen a helyen is a gnózis tévtanítására történik utalás. A Júdás-levél szerzője bizonyára azért nevezi gúnyolódóknak a tévtanítókat, mert azok a többi keresztény erkölcsös magatartását csak gúnnyal illetik. A levélíró azonban saját fegyverükkel támadja a tévtanítókat. „Pszüchikusok”-nak (19. v.!) nevezi őket – akik azt állítják magukról, hogy a Pneumának, vagyis a mennyei világ isteni fényszikrájának a birtokosai –, mert a Pneumát, vagyis a

Szentlelket egyáltalán nem birtokolják. Amikor az embereket a gnosztikus megkülönböztetés szerint a „pneumatikusok” (szellemiek) és a „pszüchikusok” (lelkiek) csoportjaiba sorolják, szakadást idéznek elő a keresztény közösségekben. A tévtanítókkal szemben a híveknek az apostoloktól áthagyományozott szent hitre kell épülniük. Itt az az Újszövetségben jól ismert elképzelés tükröződik vissza, miszerint az Egyház az Isten háza (ld. 1 Pét 2,5), amely élő kövekből épül fel. De ennek a lelki épületnek az alapja a hit, amelyet a levélíró „legszentebb”-nek nevez, mert az a végtelenül szent Istennek a kinyilatkoztatása, vagyis önközlése. Ezért a hívek csak akkor tudják azt megőrizni, ha imádkoznak, mégpedig a „Szentlélekben”. Pál apostol (Róm 8,26; 1 Kor 12,3) is arra hívta fel a figyelmet, hogy csakis a Szentlélek által és a Szentlélekben tudunk helyesen és jól imádkozni. A szerző szemmel láthatóan azzal számol, hogy a tévtanítók nem imádkoznak. Ha imádkozunk, Isten szeretetében maradunk, s bizalommal reménykedhetünk Krisztus irgalmában, amely az örök életre vezet minket. Egyéni megigazulásban senki sem reménykedhet, mivel minden ember bűnös, és irgalomra szorul ahhoz, hogy az örök életre eljuthasson.

2. Kitartás a szeretetben (22-23)

Miután a levélíró Krisztus iránti bizalommal teli reményre buzdította olvasóit, azt fejtegeti, hogyan kell a tévedésben levőkkel szemben viselkedniük.

A szerző két csoportot különböztet meg: a tétovázva kételkedőket és gyengéket, illetve a megátalkodottakat, akik áttértek az új tanításra. Azok, akik még nem fordultak el az egyháztól, szánalmat érdemelnek. A híveknek mindent meg kell tenni értük, hogy kimentsék őket a „tűzből”. A kép az Ám 4,11-re emlékeztet:

„Olyanok lettetek,
mint a tűzből kimentett üszök...”

A Zak 3,2-t is meg lehet említeni:

„Nem üszök ő (= József főpap), amelyet kimentettek a tűzből?”

A „tűz” az ingadozók rendkívül veszélyes helyzetére utal, de egyúttal a végidőbeli tűzre is. Ha ugyanis engednek a csábításnak és elpártolnak, biztosan a „tűz”, vagyis az örök büntetés vár rájuk (ld. Mt 13,42.50).

Még a tévtanítók is és mindazok, akik az új titkos tanításba beavatást nyertek, és az elpártolásban szilárdan kitartanak, szánalmat érdemelnek, ezt azonban a beszennyeződéstől és megfertőződéstől való félelem kell, hogy kísérje. A hívek nem tarthatnak velük közösséget. Még érintkezni sem szabad velük. Sőt még „a testük által beszennyezett ruhát” is gyűlölniük kell. Ez a paráználkodásra vonatkozik, amint a Jel 3,4 nyilvánvalóvá teszi:

„De vannak néhányan Szárdeszben, akik nem szennyezték be ruhájukat: ezek fehér ruhában fognak járni velem, mert méltók rá.”

A misztériumvallásokban nagy szerepet játszottak a ruhák. Nem meglepő tehát, hogy az újszövetségi levélirodalomban is gyakran találkozunk a ruha képevel. Szövegünkhöz minden bizonnyal az Ef 4,22-24 áll a legközelebb:

„Korábbi életmódokkal ellentétben vessétek le tehát a régi embert, akit a megtévesztő kívánság romlásba dönt. Újuljatok meg gondolkodástok szellemében, s öltöztök magatokra az

új embert, aki az Isten szerint igazságosságban és az igazság szentségében alkotott teremtmény.” (Ld. Gal 3,27; Róm 13,14; Kol 3,9-13)

Mit tehetnek a hívek az elpártolókért? Egy lehetőségük marad, amelyet nem szabad lebecsülni: az imádság. Mivel az ima kegyelmet esdekel ki, amely magával ragadja és átformálja az embert, ezért a kérő ima a leghatékonyabb út a tévelygők visszatérítésére. A levélíró nem beszél ugyan kifejezetten az imádságról, mégis gyakran ez az egyetlen lehetőség az elpártolók iránti testvéri szeretet kifejezésére.

IV. Befejező dicsőítés (24-25)

A levélstílusnak megfelelő személyes hangvételi befejezés helyett a szerző egy doxológiával, vagyis istendicsőítéssel zárja iratát. Mindenesetre a Rómaiakhoz írt levél is így fejeződik be. A dicsőítés megfogalmazása a keresztény közösségek helyzetének figyelembevételével történt. A levél – Isten ítéletei miatt és a félrevezetés fenyegető ereje miatt – megdöbbenést váltott ki az olvasókban. Ezért a doxológia vigasztalást tartalmaz. A levélíró Istent dicsőíti: egyedül neki van arra hatalma, hogy megőrizzen a kísértéstől és az elpártolástól, és szeplőtelenül állítson minket dicsőségének színe elé, az örök boldogság feletti örövendezésben. Az ember számára mindig fennáll a megbotlás és az elesés veszélye, de Isten biztosan és szilárdan megőrzi őt önmaga számára. Bár levelében a szerző igen nyomatékosan kéri a hívő igyekezetet, mégis tudja, hogy az ember saját erejéből nem érheti el az örök üdvösséget, hanem adományként és ajándékként kapja azt Istentől. Ezért magasztalás és hála illeti az egyetlen Istent, akinek lényege leírhatatlan dicsőség és fenség, mindenhatóság és uralom, aki minden idő fölött áll. Isten sokféle fenségcímének a felsorolása már az Ószövetség késői időszakában szokásossá vált:

„Uram, tied a nagyság, a hatalom, a fönség, a szilárdság és a dicsőség. Hiszen minden a tied a mennyben és a földön. Uram, tied a királyi hatalom, s te uralkodsz mindennek felett. Gazdagság és dicsőség jár előtted, mindennek te vagy az Ura, mivel a kezeden van az erő és a hatalom. A te kezeden mindent naggyá és erőssé tehet.” (1 Krón 29,11-12)

Ugyanezt az imádságos nyelvezetet találjuk a Jelenések könyvében is:

„Az angyalok mind a trón, a vének és a négy élőlény körül álltak, arcra borultak a trón előtt, és imádták Istent, mondván: Ámen, áldás, dicsőség, bölcsesség, hála, tisztelet, hatalom és erő a mi Istenünknek örökkön-örökké! Ámen.” (Jel 7,11-12)

Ez a hatalmas és felséges Isten a mi Üdvözítőnk Jézus Krisztus, a mi Urunk által. A „szótér” = szabadító, üdvözítő megnevezés Istenre vonatkozólag a pasztorális levelekben is szerepel:

„Ez jó és kedves üdvözítő Istenünk szemében, aki azt akarja, hogy minden ember üdvözljön és eljusson az igazság ismeretére.” (1 Tim 2,3; ld. 1 Tim 1,1; 4,10; Tít 1,3; 2,10; 3,4)

Jézus Krisztus a nagy közvetítő, aki Isten gazdagságát megközelíthetővé teszi számunkra. Miért ne örvendoznánk, amikor Isten őbenne mindent – saját életét és dicsőségét – nekünk ajándékozott?

Függelék

Bibliaolvasás – Kérdések

1. Milyen érvek szólnak amellett, hogy a három levél nem azoktól a szerzőktől származik, akik küldökként szerepelnek? Miként kell a pszeudoepigráfia irodalmi formáját megítélni?
2. Az első Péter-levél azokat a hívőket akarja vigasztalni, akik keresztény mivoltuk miatt nehéz helyzetbe kerültek a pogány környezetben, és különböző támadásoknak vannak kitéve. Milyen támpontokat nyújt számukra a szerző ahhoz, hogy szenvedéseiket türelmesen el tudják viselni? (Vö. 1,5-7; 2,12.18-21; 3,14-17; 4,1-2.12-16; 5,8-10).
3. Milyen szempontok szerint értelmezi a levél a keresztények szenvedéseit? (2,20k; 3,17k; 4,12k). Milyen értelemben jelenti a „testben” való szenvedés a bűn végét (4,1-3)?
4. Gyűjtse össze az első Péter-levél legfontosabb krisztológiai szövegeit! (1,18-21; 2,21-25; 3,18-22). Értelmezze ezeket a kijelentéseket!
5. Hasonlítsa össze az 1 Pét 2,13-3,7-ben található életállapot-táblázatot az Újszövetség hasonló szövegeivel! (Róm 13,1k; Tít 3,1; 1 Tim 2,1k; Kol; Ef).
6. Milyen egyházkép ismerhető fel az első Péter-levélből?
 - a) Isten kiválasztása és irgalma által létrejött közösség (1,2-3; 2,10);
 - b) Egyház „mint lelki ház” (2,5; 4,6);
 - c) Egyház mint „szent papság” (2,5).
7. Milyen egyházi helyzetet tükröz a második Péter-levél? („állhatatlan lelkek” 2,14; újonnan megtértek 2,18.20; „kárhozatos tanítások” 2,1).
8. A második Péter-levél szerzője ismerte és forrásként használta a Júdás-levelet. Miként mutatható ez ki?
9. A tévtanítók, akikkel a Júdás-levél és a második Péter-levél szembeszáll, a „gnózis” szellemi áramlatához tartoznak.
 - a) Milyen érvekkel próbálták bűnös életmódjukat igazolni?
 - b) Miért gúnyolódhattak a gnózis alapján Krisztus második eljövételén?
 - c) A második Péter-levél miként száll szembe a tévtanítással?
10. A második Péter-levél szerzője a gúnyolódókkal szemben védelmébe veszi Krisztus második eljövételét. Milyen érvekkel törekszik a keresztényeket hitükben megerősíteni? (Vö. 1,16-18; 3,5-10a).
11. Gyűjtse össze a második Péter-levél eszkatologikus elképzeléseit! Honnét származik a „világégés” gondolata?
12. Jellemezze azt a tévtanítást, amellyel a Júdás-levél száll szembe! (A pszüchikusok és a pneumatikusok dualizmusa 19.v.; szabados életmód 4.8.16.18. v.).
13. Milyen „egyházfegyelmi” útmutatásokat ad a Júdás-levél?
14. A Júdás-levél szerzője bőségesen használ apokrif iratokat.
 - a) Mik azok az apokrif iratok?
 - b) Milyen apokrifeket használ fel a szerző?
 - c) Mit akar ezekkel kifejezésre juttatni?

Irodalom

Brox, N., Der erste Petrusbrief (Evangelisch-Katholischer Kommentar zum Neuen Testament), Einsiedeln-Neukirchen-Vluyn 1979, 262 oldal.

- Grundmann, W., Der Brief des Judas und der zweite Brief des Petrus (Theologischer Handkommentar zum Neuen Testament), Berlin 1974, 126 oldal.
- Hennecke, E., Neutestamentliche Apokryphen in deutscher Übersetzung, II. Band Apostolisches, Apokalypsen und Verwandtes, Tübingen 1964, 661 oldal.
- Riessler, P., Altjüdisches Schrifttum außerhalb der Bibel, Augsburg 1928, 1342 oldal.
- Schekle, K. H., Die Petrusbriefe – Der Judasbrief (Herders Theologischer Kommentar zum Neuen Testament), Freiburg-Basel-Wien (1961) 51980, 249 oldal.
- Schrage, W., Der erste Petrusbrief, Der zweite Petrusbrief, Der Judasbrief (Das Neue Testament Deutsch), Göttingen 1973, 240 oldal.
- Vögtle, A., Petrus und Paulus nach dem Zweiten Petrusbrief, in: P.-G. Müller – W. Stenger (Hrsg.), Kontinuität und Einheit, Freiburg 1981, 223-239 oldal.
- ders., »Keine Prophetie der Schrift ist Sache eigenwilliger Auslegung« (2 Petr 1,20b), in: Dynamik im Wort, hrsg. vom Katholischen Bibelwerk e.V., Stuttgart 1983, 257-285 oldal.

A kötet Szerzőjéről

Paula-Angelika Seethaler OSB, 1924-ben született. Tanulmányait a Tübingeni Teológiai Karon végezte. 1949-ben belépett a Beg-Kellenried-i Szt. Erentraud apátságba. 1963 óta a német Katolikus Bibliatársulat munkatársa. 1974-ben védte meg diplomáját homiletika és felnőttképzés tárgykörben.

Szent Péter első levele

1. fejezet

Címzés és köszöntés: 1,1-2

¹ Péter, Jézus Krisztus apostola, a szórványban élő, választott jövevényeknek Pontuszban, Galáciában, Kappadóciában, Ázsiában és Bitíniában, ² az Atyaisten előretudása szerint, a Lélektől eredő megszentelésben, hogy Jézus Krisztusnak engedelmeskedjenek, és az ő vére hintse meg őket. A kegyelem és béke gyarapodjék bennetek!

A hit célja és útja: 1,3-2,10

A hit célja ³ Áldott legyen Isten, a mi Urunk Jézus Krisztus Atyja, aki nagy irgalmasságával élő reménységre szült újjá minket, Jézus Krisztusnak a halálból való feltámadása által, ⁴ romolhatatlan, szennyezetlen és hervadhatatlan örökségre, amely a mennyekben fenn van tartva számotokra. ⁵ Isten ereje a hit által megőriz titeket az üdvösségre, amely készen áll, hogy az utolsó időben kinyilvánuljon. ⁶ Ennek örülni fogtok, ha most szomorkodnotok kell is egy kissé a különféle kísértésekben, ⁷ hogy hitetek próbája a romlandó aragnál – melyet tűz által próbálnak meg – sokkal értékesebbnek bizonyuljon dicséretetekre, dicsőségetekre és tisztességetekre Jézus Krisztus megjelenésekor, ⁸ akit bár nem láttatok, szerettek; akiben, bár most sem látjátok, hisztek; ⁹ mivel hisztek, örvendezni fogtok kimondhatatlan és megdicsőült örömmel, ⁹ elérve hitetek célját, lelketek üdvösségét.

¹⁰ Ezt az üdvösséget vizsgálták és kutatták a próféták, akik a bennetek megvalósuló kegyelemről jövendöltek, ¹¹ kutatva, hogy melyik vagy milyen időre mutat bennük Krisztus Lelke, aki előre megjövendölte a Krisztusra váró szenvedéseket és a rájuk következő dicsőséget. ¹² Tudomásukra adták, hogy nem önmaguknak, hanem nektek szolgáltak mindazzal, amit most az evangélium hirdetői feltárnak nektek, miután az égből elküldetett a Szentlélek; ennek szemlélésére vágnak az angyalok is.

A hit útja ¹³ Ezért tehát övezzétek fel elmétek derekát, legyetek józanok, és bízzatok tökéletesen a kegyelemben, amelyet Jézus Krisztus megjelenésekor felajánlanak nektek; ¹⁴ mint engedelmes fiak, nem tudatlanságotok régi vágyaihoz alkalmazkodva, ¹⁵ hanem a Szent szerint, aki titeket meghívott, magatok is egész életmódotokban szentek legyetek, ¹⁶ mert írva van: »Szentek legyetek, mert én szent vagyok!« (Lev 19,2) ¹⁷ És ha Atyának hívjátok azt, aki személyválogatás nélkül ítél kinek-kinek cselekedete szerint, járjatok félelemmel zarándokságotok idején, ¹⁸ tudva, hogy nem romlandó ezüstön vagy aranyon történt a megváltásotok az atyáitoktól rátok hagyományozott hiú életmódotokból (1z 52,3), ¹⁹ hanem a szeplőtlen és érintetlen Báránynak, Krisztusnak drága vérén, ²⁰ akit az Atya ugyan a világ alkotása előtt szemelt ki, de az utolsó időben jelentett ki tiértetek. ²¹ Általa hisztek Istenben, aki őt feltámasztotta a halálból, és dicsőséget adott neki, hogy Istenben legyen a hitetek és reményetek.

²² Tisztítsátok meg tehát lelketeket az igazságnak engedelmeskedve, a nem színlelt testvéri szeretetben. Figyelmesebben, szívből szeressétek egymást, ²³ újjászületve nem romlandó, hanem romolhatatlan magból Isten élő és örökké megmaradó ígéje által, ²⁴ mert

*minden test olyan, mint a fű,
s minden dicsősége, mint a fű virága:
elszárad a fű, és lehull a virága,*

25 *#az Úr igéje azonban örökre megmarad* {1z 40,6-8G}.

Ez pedig az az ig, amelyet hirdettek nektek.

• 2 Az Atya kiválaszt, a Fiú megvált, a Szentlélek megszentel: ezt a három isteni tevékenységet a Szentháromság egy-egy személyének tulajdonítjuk elsősorban, de nem kizárólagosan. Csak a Fiúról mondjuk azonban, hogy megtestesült, szenvedett és meghalt értünk.

2. fejezet

Jézus Krisztus, az élő kő 1 Vessetek le hát minden gonoszságot, minden álnokságot és képmutatást, irigységet és minden rágalalmazást, 2 és mint a most született kisdedek, hamisítatlan szellemi tej után vágyakozzatok, hogy általa növekedjete az üdvösségre, 3 miután *megízleltétek, milyen édes az Úr* {Zsolt 34,9}. 4 Járuljatok hozzá, mint élő kőhöz, akit az emberek elvetettek ugyan, de Isten kiválasztott és megtisztelt {1z 28,16G}. 5 Ti is, mint élő kövek, épüljete fel rajta lelki házzá, szent papsággá lelki áldozatok bemutatására, amelyek kedvesek Istennek Jézus Krisztus által.

6 Azért áll az Írásban:

»Íme, kiválasztott, értékes s |zegletkövet teszke le Sionban;

aki hisz benne, meg nem szégyenül« {1z 28,16G}.

7 Ez nektek, hívőknek, tisztesség, a nem hívőknek pedig

»ez az a kő, amelyet az építők elvetettek,

és mégis szegletkövé lett« {Zsolt 118,22}.

8 Ezenkívül »a botlás köve és a botrány sziklája« {1z 8,14} mindazoknak, akik megütköznek az igén, és nem hisznek benne, pedig erre rendelték őket.

9 Ti pedig választott nép, királyi papság, szent nemzet, megváltott nép vagytok, hogy hirdessétek annak erényeit {Kiv 19,5kG; 1z 43,20k}, aki a sötétségből meghívott titeket az ő csodálatos világosságára, 10 akik egykor »nem nép« voltatok, most pedig Isten népe vagytok; akik számára azelőtt nem volt irgalom, most pedig irgalmat nyertetek {Óz 1,6,9; 2,3}.

Keresztény élet a családban és a társadalomban: 2,11-4,11

A keresztény a társadalomban 11 Szeretteim, kérlek titeket, mint jövevényeket és zarándokokat, tartózkodjatok a testi kívánságoktól, amelyek a lélek ellen harcolnak.

12 Tanúsítatok jó magatartást a pogányok között, hogy éppen abban, amiben mint gonosztevőket megrágalmaznak, a jócselekedetek láttán, dicsőítsék Istent a látogatás napján.

13 Engedelmesek legyetek tehát minden emberi teremtménynek az Úrért, akár a királynak, mint legfelsőbbnek, 14 akár a helytartóknak, mint akiket ő a gonosztevők büntetésére, a jóknak pedig dicséretére küldött. 15 Mert az az Isten akarata, hogy jót cselekedve elnémissátok az oktan emberek tudatlanságát; 16 mint szabadok, és nem mint olyanok, akik a szabadságot a gonoszság palástjául használjátok, hanem mint Isten szolgálói.

17 Mindenkit becsüljete, a testvériséget szeressétek, az Istent féljete, a királyt tiszteljete.

Szolgák Krisztus követésében 18 Szolgák, engedelmeskedjete uraitoknak teljes félelemmel, ne csak a jóknak és szelídeknek, hanem a szigorúaknak is. 19 Mert kegyelem az, ha valaki Isten iránti lelkiismeretességéből igazságtalanul szenvedve túri a viszontagságokat.

20 Hiszen miféle dicsőség az, ha vétkeztek, és azért viselite el a pofonokat? De ha jót cselekedtetek, és békével túrtok, ez kedves Isten előtt. 21 Hiszen erre vagytok hivatva,

mert példát hagyva nektek,

Krisztus is szenvedett értetek,

hogy az ő nyomdokait kövessétek.
 22 *Ő, aki bűnt nem cselekedett,*
s álnokságot sem találtak szájában {1z 53,9},
 23 aki, mikor szidalmazták, maga nem szidalmazott,
 mikor szenvedett, nem fenyegetőzött,
 hanem rábízta magát az igazságos Bíróra;
 24 aki a mi *bűneinket maga elviselte* testében a fán,
 hogy a bűnöknek meghalva az igazságnak éljünk;
az ő sebe által gyógyultatok meg.
 25 Mert olyanok voltatok, *mint a tévelygő juhok {1z 53,5k},*
 de most megtértetek lelketek pásztorához és felügyelőjéhez.

3. fejezet

Asszonyok és férjek 1 Ugyanígy az asszonyok is legyenek engedelmesek férjüknek, hogy ha egyesek nem hisznek is az igének, az asszonyok magaviselete beszéd nélkül is megnyerje őket, 2 mikor látják istenfélő, tiszta életeteket. 3 Ne a külső hajdís, az arany viselése vagy fényes ruha legyen az ékességük, 4 hanem ami a szívben rejtőző, múlhatatlan ékszer: a szerény és nyugodt természet. Ez értékes Isten szemében. 5 Hiszen egykor így ékesítették fel magukat a szent és Istenben bízó asszonyok is, engedelmeskedve saját férjüknek, 6 mint ahogy Sára engedelmeskedett Ábrahámnak, urának nevezve őt, akinek ti leányai vagytok, ha jót tesztek, és semmi viszontagságtól nem féltek.

7 De ti is, férfiak, legyetek megértőek asszonyaitokkal, becsüljétek meg őket, mint a gyengébb asszonyi nemet, és mint társörököseiteket a kegyelemből való életben, hogy imádságotoknak ne legyen akadálya.

Felhívás az egyetértésre 8 Végül pedig legyetek mindnyájan egyetértők, együttérzők, szeressétek a testvériséget, legyetek irgalmasok, alázatosak! 9 Ne viszonozzatok a rosszat rosszal, sem a szidalmat szidalommal, inkább mondjatok áldást; hisz arra vagytok hivatva, hogy áldás legyen az örökrészetek.

10 »Mert aki az életet szeretni akarja,
 és jó napokat szeretne látni,
 fékezze nyelvét a rossztól,
 és szája ne szóljon álnokságot.
 11 Forduljon el a gonosztól, és tegyen jót;
 keresse a békét, és kövesse azt.
 12 Mert az Úr szemei az igazakon nyugszanak,
 és fülei hallgatnak könyörgéseikre;
 de az Úr tekintete haragos a gonosztevők felé« {Zsolt 34,13-17}.

Helyes magatartás a világban 13 Ki árthat nektek, ha a jónak buzgó követői lesztok? 14 De ha szenvedtek is az igazságért, boldogok vagytok. *Az ettől való rettegés ne félemlítsen meg, és meg ne zavarodjatok,* 15 hanem *őrizzétek szentül* szívetekben az Úr Krisztust {1z 8,12k}. Mindenkor legyetek készen arra, hogy válaszolni tudjatok mindenkinek, aki a bennetek lévő reménység okát kérdezi tőletek. 16 De ezt szelídséggel és félelemmel, jó lelkiismerettel tegyétek, hogy akik rágalmazták buzgó életeteket Krisztusban, szégyent valljanak abban, amivel titeket gyaláznak. 17 Jobb ugyanis – ha Isten úgy akarja – jót cselekedve szenvedni, mint rosszat cselekedve. 18 Mert Krisztus is meghalt egyszer a bűnökért, az Igaz a bűnösökért, hogy titeket Istenhez vezessen. Test szerint megölték ugyan, de a Lélek életre keltette. 19 Őbenne ment el, hogy azoknak a lelkeknek is hirdesse a megváltást, akik a börtönben voltak, 20 akik egykor hitetlenek voltak, amikor Isten türelmesen várt Noé napjaiban, míg a bárka épült, amelyben kevés,

összesen nyolc lélek menekült meg a víz által. 21 Ennek felel meg most a keresztség, amely titeket most megment, nem a test szennyének lemosása által, hanem mint a jó lelkiismeret kérése Istentől Jézus Krisztus feltámadása alapján, 22 aki az Isten jobbán van, miután felment a mennybe, és uralma alá vetette az angyalokat és hatalmasságokat és erőket.

4. fejezet

1 Mivel tehát Krisztus testben szenvedett, ti is ugyanezzel a gondolattal fegyverkezzetek fel, mert aki testben szenved, megszűnik vétkezni, 2 hogy már ne az emberi vágyaknak, hanem Isten akaratának éljen a testben még hátralevő időben. 3 Mert elég, hogy az elmúlt időt a pogányok akarata szerint töltöttétek, akik érzékiségben, tobzódásban, részegeskedésben, lakmározásban, ivásban és a bálványok tiltott tiszteletében élnek. 4 Most meg csodálkoznak, hogy nem tartotok velük ugyanezen érzékiség undokságában, és káromolnak titeket. 5 De számot fognak adni annak, aki készen áll ítélni eleveneket és holtakat. 6 Mert azért hirdették az evangéliumot a megholtaknak is, hogy bár testben, emberek módjára ítélték meg őket, Lélek által azonban Isten szerint éljenek.

7 Közel van mindennek a vége. Legyetek tehát okosak, és virrasszatok imádságokban! 8 Mindenekelőtt pedig kölcsönös szeretettel legyetek egymás iránt szüntelenül, mert a szeretet sok bűnt eltakar (Pál 10,12)! 9 Legyetek vendégszeretők egymás iránt zúgolódás nélkül! 10 Mindegyiktek, ahogy kapta a kegyelmet, úgy adja tovább másnak is, mint jó intézői az Isten sokféle kegyelmének. 11 Ha valaki beszél, mintegy Isten szavaival beszéljen; ha valaki szolgálatot tesz, mintha azzal az erővel tenné, amelyet Isten oszt ki, hogy mindenben Isten dicsősége valósuljon meg Jézus Krisztus által, akinek dicsőség és hatalom mindörökkön örökké! Ámen.

Befejező intelmek: 4,12-5,11

A kitartás próbája 12 Szeretteim, ne lepődjete meg azokon a perzselő szorongatásokon, amelyek megpróbáltatásul értek benneteket, mintha valami hallatlan dolog esett volna veletek. 13 Inkább örüljete, hogy részetek lehet Krisztus szenvedéseiben, hogy amikor dicsősége kinyilvánul, vigadozva örvendezzete. 14 Ha szidalmaznak titeket Krisztus nevéért, boldogok lesztek, mert a dicsőség és Isten Leke nyugszik rajtatok (1P 11,2). 15 Közületek senkit se azért érjen szenvedés, mert gyilkos, vagy tolvaj, vagy gonosztevő, vagy a máséra áhítozik. 16 Ha pedig mint keresztény szenved, ne szégyellje, hanem dicsóítsa Istent ebben a névben.

17 Itt az ideje ugyanis, hogy megkezdődjék az ítélet Isten házában. Ha pedig rajtunk kezdődik, mi lesz a vége azoknak, akik nem hisznek Isten evangéliumának?

18 »Ha az igaz is alig üdvözülni,
mivé lesz az istentelen és a bűnös?« (Pál 11,31G)

19 Ezért azok is, akik Isten akaratára szerint szenvednek, ajánlják lelküket a hűség Teremtőnek jótetteik által.

5. fejezet

A pásztor és a nyáj 1 A presbitereket, akik köztetek vannak, kérem – mint előjárótársuk és Krisztus szenvedésének tanúja és az ő dicsőségének is részese, amely a jövőben ki fog nyilvánulni: – 2 legeltessétek Isten nyáját, amelyet rátok bízta. Viseljétek gondját, ne kényszerűségből, hanem szabad akarattal Isten szerint; ne rút nyereszkeskedésből, hanem buzgóságból; 3 nem uralkodva a választottak fölött, hanem szívből, mint a nyájnak példaképei. 4 S ha majd megjelenik a pásztorok Fejedelme, elnyeritek a dicsőség hervadhatatlan koronáját.

⁵ Hasonlóképpen ti ifjak, engedelmeskedjétek az idősebbeknek! Mindnyájan öltösetek magatokra az alázatosságot, mert

Isten a kevélyeknek ellenáll,

az alázatosaknak pedig kegyelmet ad {Pál 3,34G}.

⁶ Alázzátok meg tehát magatokat Isten hatalmas keze alatt, hogy felmagasztaljon titeket annak idején. ⁷ Bízjátok rá minden aggodalmatokat {Zsolt 55,23}, mert gondja van rátok. ⁸ Józanok legyetek és vigyázzatok, mert ellenségeitek, az ördög, mint ordító oroszlán körüljár, keresve, kit nyeljen el. ⁹ Erős hittel álljatok neki ellen, tudjátok ugyanis, hogy ugyanez a szenvedés vár testvéreitekre is, akik ezen a világon vannak.

¹⁰ Minden kegyelem Istene pedig, aki meghívott titeket az ő örök dicsőségére Jézus Krisztus által, maga fog minket – miután kissé szenvedtünk – tökéletesíteni, megerősíteni, megszilárdítani és megalapozni. ¹¹ Neki legyen dicsőség és uralom mindörökkön örökké! Ámen.

Befejezés: köszöntések és áldás: 5,12-14

¹² Szilvánusz, a hű testvér által – úgy gondolom – röviden írtam nektek, kérve-kérve titeket, és tanúságot téve arról, hogy Isten igaz kegyelme az, amelyben éltek. ¹³ Üdvözlöl titeket a veletek együtt kiválasztott egyház Babilonban, és Márk, a fiam. ¹⁴ Köszöntsétek egymást a szeretet csókjával!

Békesség mindnyájatoknak, akik Krisztusban vagytok! Ámen.

Szent Péter második levele

1. fejezet

Címzés és köszöntés: 1,1-2

¹ Simon Péter, Jézus Krisztus szolgája és apostola, azoknak, akik velünk egyenlő hitben részesültek a mi Istenünknek és az üdvözítő Jézus Krisztusnak igazsága által. ² Kegyelem és békesség töltson el benneteket Isten és a mi Urunk Jézus ismeretében!

Az áthagyományozott igazság: 1,3-21

Hit és élet ³ Mindazokat a javakat, amelyek az élethez és az istenfélelemhez szükségesek, az isteni hatalom ajándékozta nekünk őáltala, aki minket saját dicsőségével és erejével meghívott. ⁴ Általa nekünk ajándékozta a rendkívül nagy és értékes ígéreteket, hogy ezek által részeseivé legyetek az isteni természetnek, és megmeneküljétek a világban uralkodó vágyak romlottságától. ⁵ Fordítsátok tehát ti is minden gondotokat arra, hogy hitetekkel szolgáljátok az erényt, az erénnyel a tudományt, ⁶ a tudománnyal a mértékletességet, a mértékletességgel a békétűrést, ⁷ a békétűréssel az istenfélelmet, az istenfélelemmel a testvéri szeretetet, a testvéri szeretettel pedig a felebaráti szeretetet. ⁸ Mert ha ezek megvannak, és bőven vannak meg bennetek, nem tesznek titeket üresekké, sem meddőkké a mi Urunk Jézus Krisztus megismerésében. ⁹ Akiben viszont nincsenek meg ezek, az vak és rövidlátó, s megfedkezett a régi bűneiből való megtisztulásáról. ¹⁰ Ezért annál inkább legyetek rajta, testvérek, hogy biztossá tegyétek hivatásotokat és kiválasztásotokat, mert ha ezt teszitek, soha nem fogtok elbotolni. ¹¹ Így ugyanis tágas bejárat nyílik nektek a mi Urunk és üdvözítő Jézus Krisztusunk örök országába.

A próféták és apostolok tanúsága ¹² Ennélfogva azon vagyok, hogy ezekre mindig figyelmeztesselek benneteket, jóllehet jártasak és erősek vagytok az elnyert igazságban. ¹³ Helyesnek tartom ugyanis, hogy amíg ebben a sátorban vagyok, figyelmeztesselek és serkentselek benneteket, ¹⁴ mert biztos vagyok abban, hogy közel van sátram lebontása, mint ahogy ezt a mi Urunk Jézus Krisztus is értésemre adta. ¹⁵ De rajta leszek, hogy ezekről halálom után is gyakran megemlékezzetek.

¹⁶ Mert nem mesterségesen kiagyalt meséket követve adtuk tudtotokra a mi Urunk Jézus Krisztus hatalmát és megjelenését, hanem mint akik szemtanúi voltunk az ő nagyságának. ¹⁷ Mikor ugyanis az Atyaistentől tiszteletet és dicsőséget nyert, ez a szózat hangzott hozzá a magasztos dicsőségből: »Ez az én szeretett fiam, akiben kedvem telik!« ¹⁸ Mi hallottuk ezt az égből jövő szózatot, amikor vele voltunk a szent hegyen. ¹⁹ És súlyos prófétai beszéd birtokában vagyunk, amelyre jól teszitek, ha figyeltek, mint sötét helyen világító lámpásra, amíg a nap fel nem virrad, és a hajnalcsillag fel nem kél szívetekben. ²⁰ Mindenekelőtt azt kell megértenetek, hogy az Írás egyetlen jövendölése sem származik egyéni értelmezésből. ²¹ Mert sohasem emberi akaratból származott a jövendölés, hanem Isten szent emberei a Szentlélektől sugalmazva szóltak.

2. fejezet

Óvás a tévtanítóktól: 2,1-22

A hamis tanítók fellépése ¹ Voltak azonban a nép körében hamis próféták is, mint ahogy közöttetek is lesznek hazug tanítók, akik veszedelmes tévtanokat terjesztenek, s azt, aki megváltotta őket, az Urat, megtagadják, gyors romlást zúdítva magukra. ² Sokan fogják követni eltévelyedéseiket, s miattuk becsmérelni fogják az igazság útját. ³ Nyereségvágyból fakadó szavaikkal igyekeznek megvásárolni titeket; de az ítélet már régóta készül ellenük, és a rájuk váró pusztulás el nem alszik.

Fenyegető ítélet a tévtanítók ellen ⁴ Hiszen Isten még a vétkező angyaloknak sem kegyelmezett, hanem a pokol bilincseibe zárva a mélységbe taszította őket, hogy ott gyötörjék és fogva tartsák őket az ítéletre. ⁵ És nem kegyelmezett a régi világnak sem, csak Noét, az igazság hirdetőjét mentette meg nyolcadmagával, amikor az istentelenek világára rázúdította a vízözönt. ⁶ Szodoma és Gomorra városát is hamuvá égette, pusztulással büntette, példát állítva azoknak, akik gonoszul fognak cselekedni; ⁷ a szorongatott igaz Lót pedig az elvetemültek bántalmaitól és azok fajtalan életmódjától megszabadította, ⁸ mert ő, szemben azzal, amit látott és hallott, igaz maradt, bár azok között lakott, akik napról napra gonosz cselekedetekkel gyötörték igaz lelkét. ⁹ Az Úr meg tudja szabadítani a kísértésből az istenfélőket, a gonoszokat pedig az ítélet napjára megőrizni, hogy bűnhődjenek. ¹⁰ Legfőképpen azokat, akik a tisztátalanság kívánságában a test után járnak, s a felsőbbiséget megvetik.

A tévtanítók útja Ezek vakmerők, önhittek, nem félnek a dicső dolgokat káromolni, ¹¹ jóllehet az angyalok, akik erejüket és hatalmukat tekintve nagyobbak, nem hoznak egymás ellen káromló ítéletet. ¹² Ezek azonban, mint a természet szerint befogásra és leölésre való oktan állatok, káromolják mindazt, amit nem értenek. De el fognak veszni saját romlottságukban. ¹³ Elnyerik a gonoszság jutalmát mindazok, akik gyönyörűségnek tartják a naponkénti vigadozást. Gyönyörben szétfolyó pizsok- és szennyfoltok ők, akik lakomáikon kéjelegnek nálatok. ¹⁴ Szemük sugárzik a házasságtöréstől és a szüntelen vétectől. Elcsábítják az állhatatlan lelkeket, szívük kapzsiságra van begyakorolva. Az átok fiai ők, ¹⁵ akik elhagyták az egyenes utat, és eltévedtek. Követték Beor fiának, Bálámnak útját, aki jobban szerette a gonoszság bérét, ¹⁶ de meg is bűnhődött vétkéért: a teherhordó néma állat emberi hangon megszólalt, és megakadályozta a próféta esztelenségét. ¹⁷ Víz nélküli források ők, forgószéltől kergetett fellegek, – a legfeketébb sötétség vár rájuk! ¹⁸ Mert hiábavalóságokat beszélnek kevélyen, és buja testi kívánságokra csábítják azokat, akik alig menekültek meg a tévelygésben élőkől. ¹⁹ Szabadságot ígérnek nekik, holott ők maguk a romlottság szolgálai, mert akit valaki legyőz, annak szolgálója is lesz.

²⁰ Ha tehát azok, akik a mi Urunk és üdvözítő Jézus Krisztusunk megismerése által megmenekültek a világ förtelmeitől, de újból elmerülnek ezekben, és vereséget szenvednek, ez utóbbi állapotuk rosszabb az előbbinél. ²¹ Jobb lett volna nekik az igazság útját meg sem ismerni, mint annak megismerése után eltérni a nekik adott szent parancstól. ²² Beteljesedik ugyanis rajtuk az igaz közmondás:

»Visszatér a kutya ahhoz, amit kihányt« {Péld 26,11},

és: »Visszafeküdt a disznó a pocsolyába,

amelyben hempergett«.

3. fejezet

Krisztus eljöveteléről: 3,1-16

Az eljövetel bizonyossága ¹ Íme, szerettem, ezt a második levelet írom nektek, amelyben figyelmeztetéssel fölbresztem becsületes lelketeket, ² hogy emlékezzetek azokra a dolgokra, amelyeket a szent próféták előre megmondtak, valamint az Úrnak és Üdvözítőnek az apostolok által hirdetett parancsaira. ³ Először is tudnotok kell, hogy az utolsó napokban csalárdságban járó gúnyolódók fognak jönni, akik saját kívánságaik szerint élnek, ⁴ és azt mondják: »Hol van az ő eljövetelének ígérete?« Mert amióta elhunytak az atyák, minden úgy maradt, ahogy volt a teremtés kezdetétől. ⁵ De ezek nem akarnak tudni arról, hogy először az ég lett, azután föld, amely Isten szava által a vízből lett és a vízben volt. ⁶ E kettő által pusztult el az akkori világ, amikor a víz elárasztotta. ⁷ A mostani eget és a földet ugyanaz az Ige őrizte meg a tűzre, az ítélet és az istentelen emberek pusztulásának napjára.

Az eljövetel késlekedése ⁸ Egy valami pedig semmiképpen se kerülje el figyelmeteket, szerettem: Egy nap az Úrnál annyi, mint ezer év, és ezer év, mint egy nap. ⁹ Az Úr nem késik ígéretével, ahogy egyesek gondolják. Türelemmel kezel bennünket, mert nem akarja, hogy bárki is elvessen, hanem hogy mindnyájan megtérjenek a bűnbánatra. ¹⁰ Az Úr napja úgy jön el, mint a tolvaj. Akkor az egek nagy robajjal elmúlnak, az elemek a hőségtől elolvadnak, a föld pedig, és a rajta levő teremtmények, elégnak.

¹¹ Ha tehát mindezek el fognak pusztulni, vajon milyeneknek kell lennetek a szent életben és buzgóságban nektek, ¹² akik várjátok és epedve óhajtjátok Isten napjának eljövetelét, amikor az egek elégnak és szétfoszlanak, az elemek pedig a tűz hevétől elolvadnak? ¹³ Mi azonban – az ő ígérete szerint – új eget és új földet várunk {12 65,17}, ahol igazság lakik.

A páli levelek tanúsága ¹⁴ Ha tehát, szerettem, ezeket várjátok, azon legyetek, hogy szeplőtelenül és feddhetetlenül találjon titeket békességben. ¹⁵ Tekintsétek a mi Urunk hosszantűrését rátok nézve üdvösségnek, amint a mi szeretett testvérünk, Pál is megírta azt nektek a neki adott bölcsesség szerint. ¹⁶ Szól is ezekről minden levelében. Bizonyos dolgokat nehéz ugyan megérteni bennük – ezeket a tudatlanok és állhatatlanok meghamisítják, mint ahogy a többi Írásokat is, a saját vesztükre.

Befejezés: Kérés és istendicsőítés: 3,17-18

¹⁷ Ti tehát, szerettem, miután mindezt előre tudjátok, vigyázzatok, hogy az istentelenek tévelygése magával ne ragadjon titeket, és el ne veszítsétek saját szilárdságotokat. ¹⁸ Sőt, inkább növekedjete a kegyelemben és a mi Urunk és üdvözítő Jézus Krisztusunk ismeretében. Neki legyen dicsőség most és az örökkévalóság napján! Ámen.

• ⁴ Az atyák nem az ószövetségi pátriárkák, hanem az első keresztény nemzedék. Ők meghaltak anélkül, hogy Krisztus eljövetelét megérték volna. A tévtanítók erre alapozva kétségbe vonják a keresztény hit alapigazságait, s azt hirdetik, hogy hiábavaló a reményünk a jóvátételben. • ⁷⁻¹³ Kifejezései és stílusa alapján ez a rész a végidőleírások közé sorolható (eszkatológia). A szerző ezt a formát választva igyekszik meggyőzni azokat, akiket megtévesztenek a világ javai. A keresztények, akik várják Krisztus dicsőséges eljövetelét és a vele való találkozás boldog pillanatát, a katasztrófákat inkább örömmel fogadják, mert az átalakulás kezdetét látják bennük.

Szent Júdás levele

Címzés és köszöntés ¹ Júdás, Jézus Krisztus szolgája és Jakab testvére, azoknak, akiket az Atyaisten szeret, Jézus Krisztusnak megtartott és meghívott. ² Irgalom, béke és szeretet bőségesen adassék nektek!

Óvás a tévtanítóktól ³ Szeretteim, mivel őszinte törekvésem, hogy közös üdvösségünkről írjak nektek, szükségesnek tartottam ebben az írásban kérni titeket, hogy harcoljatok a hitért, amelyet egyszer s mindenkorra átadtak a szenteknek.

⁴ Mert alattomban bejöttek közénk bizonyos emberek, akik régóta ki vannak jelölve az ítéletre. Istentelenek, akik Istenünk kegyelmét érzékiségre fordítják, és az egyedül uralkodót, a mi Urunkat, Jézus Krisztust tagadják.

Fenyegető ítélet a tévtanítók ellen ⁵ Figyelmeztetni akarlak titeket – bár mindezt jól tudjátok –, hogy az Úr, miután kiszabadította a népet Egyiptom földjéről, később azokat, akik nem hittek, elpusztította. ⁶ Az angyalokat pedig, akik nem őrizték meg méltóságukat, hanem elhagyták lakóhelyüket, a nagy nap ítéletére örök bilincseken, sötétségben tartja. ⁷ Ugyanígy Szodoma és Gomorra is, és a szomszédos városok, amelyek paráznák voltak, és más test után jártak, elszenveték az örök tűz büntetését, és intő példaként állnak előttünk.

A tévtanítók útja ⁸ Ezek az álmodozók is ugyanúgy megfertőzik a testet, a felsőbbiséget megvetik, a dicsőítendőket pedig káromolják. ⁹ Pedig Mihály főangyal, amikor az ördöggel vitatkozott és viaskodott Mózes teste miatt, nem mert káromló ítéletet kimondani ellene, hanem azt mondta: »Büntessen meg téged az Úr!« {Zak 3,2} ¹⁰ Ezek pedig gyalázzák mindazt, amit nem értenek. Amit viszont a természet szerint, mint az okatlan állatok, tudnak, azáltal romlásba jutnak. ¹¹ Jaj nekik, mert Kain útján járnak, és Bálám tévedése, a nyereség után törik magukat, és mint Kóré a lázadásban, elvesznek. ¹² Szégyenfoltok ezek a lakomáitokon, tartózkodás nélkül lakmároznak, és önmagukat hizlalják; esőtlen felhők, amelyeket a szelek ide-oda kergetnek, őszi, terméketlen, kétszer kiveszett, gyökerestül kitépott fák, ¹³ vad tengeri hullámok, amelyek saját gyalázatukat tajtékossá, bolygó csillagok, amelyekre a sötétség vihara vár örökké. ¹⁴ Ezekről jövendölt Hénok, Ádám után a hetedik, amikor így szólt: »Íme, jön az Úr ezernyi szentjével, ¹⁵ minden fölött ítéletet tart, és megfenyíti az összes istentelent minden gonoszságért, amelyet gonoszul véghezvittek; és minden durva beszédért, amelyet az istentelen bűnösök ellene szóltak.« ¹⁶ Izgága elégedetlenkedők ezek, akik saját kívánságaik útján járnak; a szájuk kevélységet beszél, és haszonlesésből hízelegnek az embereknek.

Felhívás a hűségre ¹⁷ Ti azonban, szeretteim, emlékezzetek meg az ígéről, amelyeket előre megmondtak a mi Urunk, Jézus Krisztus apostolai. ¹⁸ Megmondták nektek, hogy »az utolsó időben gúnyolódók jönnek, akik saját kívánságaik útján járnak, istentelenségben.« {2 Pé 3,3} ¹⁹ Ezek azok, akik elkülönülnek, érzékiek, a Lélek nélkül valók. ²⁰ Ti ellenben, szeretteim, épüljete rá legszentebb hitetekre, imádkozzatok a Szentlélekben, ²¹ őrizzétek meg magatokat Isten szeretetében, s várjátok a mi Urunknak, Jézus Krisztusnak irgalmasságát az örök életre! ²² Ezeket ítéljétek el és fenyítsétek meg; ²³ amazokat viszont mentsétek meg, ragadjátok ki őket a tűzből! A többieknek pedig könyörüljétek félelemmel! Még a bűnös által viselt ruhát is gyűlöljétek!

Befejezés ²⁴ Annak pedig, akinek van hatalma bűn nélkül megőrizni titeket, s a mi Urunk Jézus Krisztus eljövetelekor szeplőtelenül és boldog örömmel az ő dicsőségének színe elé

állítani, 25 a mi egyedül üdvözítő Istenünknek, Urunk Jézus Krisztus által, legyen dicsőség és magasztalás, uralkodás és hatalom minden idő előtt, most és mindörökkön-örökké! Ámen.

• 1 Júdás-Tádé apostol (Mt 13,55; Mk 6,3), az ifjabb Jakabnak a testvére, aki később Jeruzsálem püspöke volt. • 10 Mivel nem vezeti őket a Lélek, semmibe veszik a természetfölötti igazságokat, lelkiismeretük természet szerint való, így nem juthatnak el a hitből fakadó megismerésre. • 12-13 Színes, szemléletes leírás a tévelygőkről. A keresztények jól teszik, ha nem közösködnek velük, különben a rájuk váró büntetésben is részük lesz.